

B.A.L.

2036

G. POPA-LISSEANU
CORRESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

VOLUMUL XV

PROCOPIUS
BCU Cluj / Central University Library Cluj
DE AEDIFICIIS

TEXT, TRADUCERE ȘI COMENTARII

CU O HARTĂ

1 9 3 9

«BUCOVINA» I. E. TOROȘTIU BUCUREȘTI

F O N T E S
HISTORIAE DACO-ROMANORUM

FASCICULUS XV

PROCOPII CAESARIENSIS
DE AEDIFICIIS

EDIDIT

G. POPA-LISSEANU

B U C U R E S T I
TIPOGRAFIA «BUCOVINA», I. E. TOROUȚIU
1 9 3 9

IZVOARELE
ISTORIEI ROMÂNILOR

VOLUMUL XV

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PROCOPIUS DIN CAESAREA
DE AEDIFICIIS

TEXT, TRADUCERE SI COMENTARII DE

G. POPA-LISSEANU

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA «BUCOVINA», I. E. TOROȘTIU
1 9 3 9

Amico dilecto

Georgio Cioriceanu

Rerum historicarum amantissimo

d. d. d.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

P R E F A Ț A

Cu opera lui Procopius, De aedificiis, se completează cu încă un izvor principal colecția noastră Fontes historiae Daco-Romanorum. O colecție cu totul completă nu se va putea face nici odată și de nimenea, atât de multe sunt izvoarele istorice ale unui popor.

Spre deosebire de celelalte volume, acesta îmbrățișează numai materialul ce interesează mai de aproape istoria noastră primitivă, căci, din opera lui Procopius, am cuprins în această ediție numai construcțiunile ce a ridicat împăratul Justinian în jurul mării Negre, în peninsula Balcanică și la nordul Dunării și am lăsat la o parte, ca ne având pentru noi un prea mare interes, clădirile ce a construit acest împărat în Asia, în Africa și la Constantinopol.

Ca și textul ambasadelor lui Priscus, de asemenea și textul grecesc al lui Procopius, l-am reprodus pe cale fotografică, după cea mai bună ediție critică din câte există. În chipul acesta credem că am putut scăpa de inevitabilele greșeli de tipar.

O hartă ce însoțește volumul de față cuprinde toate localitățile ce am putut identifica. În ea cetitorul va avea, dintr'o singură privire, aproape întregul material ce conține cartea aceasta.

G. POPA-LISSEANU

PROCOPIUS, CONSTRUCTIILE RIDICATE DE IMPARATUL JUSTINIAN

INTRODUCERE

I. *Vieța autorului.* — Procopius, cel mai mare istoric din epoca bizantină, s'a născut spre sfârșitul veacului al V-lea la Caesarea, în Palestina. Venind la Constantinopol, capitala imperiului roman de răsărit și cel mai însemnat centru de cultură pe vremea aceea — imperiul roman de apus căzuse în mâna Goților, cu câteva decenii mai înainte — s'a dedicat, ca mai toți oamenii de seamă din acele timpuri, studiilor juridice și a ajuns să fie repede cunoscut. Dovadă despre aceasta găsim în faptul că încă din anul 527, an în care moare împăratul Justin și-i ocupă locul Justinian, este luat de consilier juridic, asesor și secretar $\xi\upsilon\mu\beta\omicron\upsilon\lambda\omicron\varsigma$, $\pi\acute{\alpha}\rho\epsilon\delta\rho\omicron\varsigma$ și $\acute{\upsilon}\pi\omicron\gamma\rho\alpha\phi\epsilon\upsilon\varsigma$ de generalul Belizarie care îl duce cu sine în cele mai multe campanii de război ale sale ¹⁾).

Intr'o epocă în care împăratul Justinian avea să procedeze la o însemnată operă juridică, la codificarea tuturor textelor de legi câte existau până atunci, alegerea de consilier juridic și de secretar al celebrului general, ne arată ce rol important îi se rezervase lui Procopius la curtea imperială și ce situație de răspundere nu avea el să aibă în timpul lungei domnii, de 38 de ani, a acestui mare împărat.

În anul 533, Procopius însoțește pe generalul Belizarie în războiul acestuia în Africa împotriva Vandalilor, unde a rămas câțva timp chiar și după plecarea comandantului,

1) Krumbacher, *Geschichte der Byzantinischen Litteratur*, p. 230, Cf. Ch. Diehl, *La Grande Encyclopédie, Procop de Césarée*.

iar în anul 536 se duse în Italia, unde Belizarie se lupta în contra Goșilor. De aci pleacă în urmă tot însoțind pe Belizarie în expediția ce acesta avea să poarte împotriva Perșilor.

În anul 542, întâlnim pe Procopius din nou la Constantinopol, unde a ocupat, probabil, demnități însemnate, după cum rezultă aceasta din titlul de *Illustris* pe care îl purta. Timpul morții sale, ca și al nașterii, nu se cunoaște. Se crede că a murit după anul 562.

II. *Opera sa.* Procopius este celebru prin trei scrieri.

1. Cea dintâi și, în același timp, cea mai de seamă scriere a lui Procopius este opera sa istorică (*Ἱστορικὸν ἐν ἑββλίοις ὀκτώ*). În aceasta sunt descrise, în două cărți, războaiele Romanilor în contra Perșilor, în alte două cărți războaiele în contra Vandalilor și în urmă în alte trei cărți războaiele împotriva Goșilor. Aceste cărți erau terminate în anul 545 și au fost publicate în 550 sau 551. La aceste șapte cărți de istorie, în care ni se povestesc întâmplările unor războaie speciale și cu un caracter local, Procopius a mai adăugat și o a opta carte în care se expun evenimentele petrecute până la anul 554. Această carte este mai mult un supliment al celorlalte șapte cărți precedente.

Această operă istorică a lui Procopius, operă ce poate fi considerată ca o istorie a epocii lui Justinian, se bazează, în ce privește evenimentele petrecute mai înainte, pe izvoare de mână întâi, izvoare pe cari nu le citează decât atunci când în ele se susțin păreri deosebite de ale sale ; iar în ce privește descrierea evenimentelor contimporane, ea se bazează în special pe larga experiență a autorului, și pe observațiile și informațiunile ce și le-a câștigat direct la fața locului. Și în aceasta stă în special însemnătatea și valoarea acestei opere istorice.

2. A doua lucrare a lui Procopius, scrisă după primele șapte cărți de istorie, sunt niște *Memorii*, numite de cei vechi *Anecdota*, iar de cei mai noi *Istoria secretă* (*Historia arcana*). Această lucrare este, pe de o parte, o justificare și o întregire a celor ce el a spus, și mai ales a celor ce n'a îndrăznit să spună în cărțile sale de istorie, iar, pe de altă parte, o critică aspră plină de acuzațiuni amare

aduse lui Justinian, împărătesei Theodora, lui Belizarie și soției acestuia, Antonina, învinuindu-i de toate nenorocirile câte au căzut pe imperiul roman¹). Și dacă cetitorul, cetind printre rânduri, poate să descopere adevărul tănuit în descrierea faptelor istorice, în Istoria secretă ține însuși autorul să scoată în evidență morală faptelor și să biciuiască, uneori în chip trivial, pe făptuitori. Lucrarea aceasta de mare importanță pentru cunoașterea moravurilor din acea epocă, s'a publicat numai după moartea împăratului.

3. A treia lucrare a lui Procopius, intitulată Περὶ κτισμάτων și numită cu un termen latin, nu tocmai potrivit, *De aedificiis*, adică despre construcțiile ce le-a ridicat împăratul Justinian, a fost scrisă și publicată între anii 558—560. Este o operă de laudă și de glorie a împăratului, un panegiric ce a servit de model și pentru alte panegirice de mai târziu, panegirice ce s'au scris în literatura bizantină mai ales sub dinastiile Comnenilor și Paleologilor.

Nu se cunoaște motivul ce a determinat pe Procopius să scrie acest panegiric. Autorul va fi voit probabil să îndulcească puțin raporturile dintre sine și împărat. Acesta pare a fi fost indispus pentru critica ce i s'a adus în cărțile asupra războaelor; sau poate va fi fost și vr'un alt motiv. Ar fi chiar posibil ca Procopius să fi scris această carte la îndemnul împăratului. Justinian nu are, după Procopius, decât însușiri bune, nu are decât calități de om superior. Laudele exagerate și lipsite de orice măsură merg uneori așa de departe că ele ne apar ca o ironie. Căci tot ce s'a făcut din partea statului sau a comunităților, tot ce s'a construit ca lucrare de utilitate publică, ori cât de neînsemnată ar fi, se atribuie împăratului, care ne este prezentat ca restauratorul și mântuitorul providențial al imperiului.

Dar, cu toate aceste exagerări retorice, lucrarea aceasta a lui Procopius este de o foarte mare însemnătate istorică și geografică și unul dintre cele mai importante izvoare pentru cunoașterea istoriei interne a imperiului roman de răsărit.

III. *Caracterizarea operei lui Procopius.* — Având o

1) Comparetti, *Procopio di Cesarea, Le inedite.*

serioasă cultură literară și câștigându-și la fața locului, ca secretar și consilier juridic al unui mare general, cunoștințe bogate de militarie, de politică, de geografie și de etnografie, și găsindu-se în măsură să poată consulta arhivele oficiale, hărțile și itinerariile, Procopius posedă o bună pregătire spre a putea să scrie cu competență opera ce a întreprins. Inzestrat dela natură cu o mare iubire de adevăr și cu un desvoltat simț istoric, autorul prin relațiile sale cu înalta societate și prin demnitățile cu cari fusese investit, se găsea în situație de a deveni un mare istoric. Și dacă totuș ținuta sa față de împărat lasă câteodată de dorit, mai ales în *De aedificiis*, aceasta se explică prin presiunea despotică în care scria.

Ca model de imitat Procopius a avut pe Herodot și pe Tucidide, la înălțimea cărora însă n'a putut să se ridice, nici ca concepție, nici ca limbă, nici ca stil. Influența lor însă se poate ușor urmări, mai cu seamă în cărțile asupra războaelor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV. *De aedificiis ca izvor al Istoriei Românilor.* — Din lectura atentă a scrierii lui Procopius «*De aedificiis*» putem să aflăm și să precizăm, pe de o parte, câteva fapte noi de ordin general pe cari n'am putea să le cunoaștem de aiurea, iar, pe de altă parte, să câștigăm o întreagă serie de informațiuni și de date, privind în special trecutul nostru ca popor și trecutul unor localități din țara noastră.

De ordin general ni se precizează în *De aedificiis* două fapte de o mare însemnătate :

1) *Imperiul roman și imperiul bizantin.* — În toate cele trei scrieri ale lui Procopius ni se vorbește despre imperiul roman de răsărit, iar nu despre imperiul bizantin. Un imperiu bizantin n'a existat, cel puțin în secolul al VI-lea când a scris Procopius. Imperiul Constantinopolitan, un imperiu roman nou, este dublarea și, în urmă, după căderea Romei, continuarea imperiului roman de apus. El nu este un imperiu grecesc, cum îl consideră mulți, ci al doilea imperiu roman, iar poporul grec, după cum am mai spus-o și altădată, este un popor romanic de limbă greacă. Căci iată ce spuneam încă din 1914 : «Monumentele antice

din noul teritoriu dobrogean, ca în genere monumentele antice din întreaga țară, ne arată, încă odată mai mult, legătura intimă ce a existat întotdeauna între civilizațiunea greacă și civilizațiunea latină. Poporul grec, în timpul imperiului roman, era grec numai ca limbă; cultura sa însă era cultura romană, felul său de a fi era felul de a fi al Romanului. Exceptând limba, încolo am putea zice că poporul grec era un popor romanic ¹⁾.

Și spuneam mai departe : «Deși cultura latină a biruit cultura elină și s'a impus acesteia, totuș limba grecească, având atâtea calități inerente sieși, n'a putut fi nimicită, cum s'a întâmplat cu alte limbi. Aceasta se explică prin faptul că Romanii înșiși au recunoscut superioritatea limbii grecești pe care adeseori o considerau ca pe a lor proprie, pe care o cunoșteau toți intelectualii și în care nu arareori își exprimau gândurile lor.

Și mai adăugam : «Nu numai atât, dar chiar și cultura grecească de astăzi este în cea mai mare parte o cultură romanică. Însăși limba neogrecească din zilele noastre, ca și limba Albanezilor, un alt popor necomplet romanizat, este plină de elemente romanice. Și din punct de vedere politic spuneam : «E de mirare cum nu s'a putut încă ajunge la convingerea unității culturale greco-romanice și cum, mai ales în Grecia, exclusivismul național a făcut să se împiedice desvoltarea culturii romanice. Lupta între oameni de aceeași rasă, dintre oameni cu așa de multe interese vitale comune, apare astăzi ca un non sens politic».

Iar dacă limba nu este singurul criteriu pentru cunoașterea etnicului unui popor, ci numai unul dintre multele criterii, atunci Grecii de astăzi, tocmai contrar celor susținute de actualul președinte al Academiei grecești, sunt Romanici de limbă grecească, sunt elinofoni.

De aceea nu trebuie să ne prinză mirarea, dacă întâlnim la Procopius printre cele 761 numiri de localități câte ne sunt citate în ediția noastră din *De aedificiis*, foarte multe numiri latine sau latinizate și acestea nu numai în regiunile nordice, dar chiar și în cele din sudul

1) *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*, p. 6.

peninsulei Balcanice. Cităm numai câteva din acestea : Augustas, Piscinae, Candida, Verus, Fasciae, Via, Castina, Gesilaefassatum, Petroniana etc. Și nu trebuie să scăpăm din vedere că autorul scriind grecește, grecizează numirile latine de cari ne vorbește. Câte odată ține să ne spună că vorba latină are cutare însemnare în grecește ; că bunăoară ripa însemnează mal, prima, întâia (Justiniana prima) și secunda, a doua.

2. *Hunii în De aedificiis.* — Prin lupta de lângă râul Nedao din Pannonia, lupta dată în anul 454 între fiii lui Attila și regii popoarelor supuse acestuia, s'a distrus imperiul Hunilor fără însă să fi dispărut, cum se crede de obicei, și acest popor de barbari. Ei au mai dăinuit multă vreme, colonizați în peninsula Balcanilor și după arătările lui Procopius au mai neliniștit împărăția romană cel puțin o sută de ani. Toate invaziile ce s'au făcut în imperiul roman dela sudul Dunării, înainte de refacerea cetăților de către Justinian, sunt atribuite de Procopius barbarilor huni. Și nu numai în regiunile dela Dunăre, dar chiar și în sudul peninsulei, în Cheronez și în Rodope. Hunii năvălesc în provinciile romane. E drept însă că sub numele acestor barbari se vor fi ascuns uneori și triburile de Alani, de Sciri etc. și poate și de Slavini cari își făcuseră aparițiunea cam în aceleași localități dobrogene, unde fuseseră colonizați și Hunii, și cari trăiau din jaf și din hoție, după spusele lui Procopius.

Pentru Istoria Românilor, în special, *De aedificiis* ne procură următoarele informațiuni :

1. *Justiniana Prima.* — Ca recunoștință pentru localitatea în care Justinian a văzut pentru întâia dată lumina zilei, a ținut să prefacă această localitate dintr'un sat modest într'o frumoasă cetate, numind-o, după numele său, Justiniana Prima. Și nu numai că a împodobit acest oraș, fortificat ca cetate, cu admirabile edificii și monumente publice, de cari ne vorbește cu entuziasm Procopius, dar l-a ridicat la rangul de capitală a regiunii, făcându-l un impor-

tant centru administrativ și în același timp un centru bisericesc.

Reședința prefectueri Illyricului, ce fusese mai înainte vreme la Sirmium, precum și reședința arhiepiscopiei dela Thessalonic a mutat-o acum la Justiniana Prima, dând astfel acestui oraș o strălucire împărătească. Deci arhiepiscopatul întregului Illyric, precum și vicariatul papei trec acum în acest oraș împărătesc și rămân aci până în veacul al VII-lea, când arhiepiscopia latină a Illyricului se refugiază din nou, sub presiunea Slavilor, la Thessalonic.

Ni s'a păstrat și actul de fundație al acestei cetăți. În Novella a XI-a, redactată numai în limba latină, într'o frumoasă scrisoare, împăratul Justinian, adresându-se arhiepiscopului Catellianus, ne spune :

«Multis et variis modis nostram patriam augere cupientes in qua primo deus praestitit nobis ad hunc mundum, quem ipse condidit, venire et circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare, ut primae Justinianae patriae nostrae pro tempore sacrosanctus antistes, non solum metropolitanus, sed etiam archiepiscopus fiat, et ceterae provinciae sub eius sint auctoritate. id est tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia Ripensis, nec non et Mysia secunda, et Dardania et Praevalitana provincia et secunda Macedonia et pars secundae etiam Pannoniae quae in Bacensi est civitate¹⁾).

Și ceva mai jos : «Cum igitur in praesenti deo auctore ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii iam nostris civitatibus frequentaretur, et iam Viminacium quam Recidiva²⁾ et Litterata, quae trans Danubium sunt, nostrae iterum dicioni subactae sint, necessarium duximus ipsam gloriosissimam praefecturam, quae in Pannonia fuerat constituta, in nostra felicissima patria collocare,

1) In Bacensi civitate. Acest oraș se identifică de obicei cu Basiana, despre care ne vorbește și Jordanes în *Getica* 53 și Geogr. Ravenas, *Cosm.* p. 214, 16, localitate între Sava și Dunăre, la extremitatea de apus a împărăției lui Justinian.

2) Unele manuscrise au Recidua.

cum nihil quidem magni distat a Dacia Mediterranea secunda Pannonia ¹⁾).

Din această scrisoare a împăratului Justinian rezultă că provincia Dacia dela nordul Dunării ce încăpuse pe mâinile barbarilor de aproape trei sute de ani, n'a fost cu totul năpăstuită de Romani, ci a fost părăsită numai temporar, în interesul apărării imperiului, că din când în când ea reîntra din nou în stăpânirea romană și că pe la mijlocul veacului al VI-lea ea se găsea, cel puțin în parte, sub dependența imperiului. Iar dacă din punct de vedere administrativ și al apărării de dușmani prin legiuni, Dacia lui Traian a putut fi părăsită, din punct de vedere spiritual și bisericesc și din punct de vedere economic și comercial, ea a rămas totdeauna sub influența împărăției romane și sub protecția acestei împărății.

Cât privește cele două orașe dela nordul Dunării, despre cari scrisoarea împărătească ne spune că au revenit din nou sub stăpânirea romană — nostrae iterum dicioni redactae sunt — deși nu cunoaștem data când se va fi petrecut acest fapt, constatăm totuși, că ele nu sunt două turnuri de observație cum ne spune Procopius, cel puțin pentru Lederata — «în fața cetății Novae, pe continentul din față se ridică un turn de mult părăsit, așa numitul Lederata, din care împăratul a ridicat un castel mare și mai ales foarte puternic ²⁾ — ci sunt două orașe populate cu locuitori creștini, asupra cărora avea să se întindă iurisdicțiunea civilă și bisericească ce se stabilise acum în Prima Justiniana din Dardania.

Cât despre orașul Recidiva sau Recidava despre care ne vorbește această Novella a împăratului Justinian, ea nu ne este cunoscută din alte izvoare istorice. După V. Pârvan, Recidiva, ori Recidava (și Recidua), n'ar fi decât o formă coruptă a Arcidavei, oraș citat de Ravennat între Bersovia și Potula ³⁾, pe drumul dela Lederata spre Tibiscum și Sarmisegetuza ; Arcidava este satul de astăzi Vărădia. Se înțelege că o localitate din interiorul Daciei,

1) Iustinianus, *Novella XI*, Praefatio.

2) Procopius, *De aedif.* IV, 6.

3) Geogr. Ravennas, *Cosmogr.*, p. 204, 4.

observă V. Pârvan, nu putea fi ocupată și întărită de Justinian, dacă Gepizii, stăpânitorii acestor regiuni, nu s'ar fi învoit la aceasta, în schimbul unor avantagii acordate lor de împărat¹⁾).

Cetăți formate cu apelativul — Dava și — Para în De aedificiis. — O sumedenie de numiri topice enumerate de Eutropius în *De aedificiis* sunt formate cu apelativii «dava» și «para». Primul din aceste apelative «dava» sau «deva» are o extindere foarte mare, atât în stânga cât și în dreapta Dunării, și se întâlnește până și în Asia Mică; al doilea apelativ însă «para» se găsește numai în numiri topice în teritoriul tracic propriu zis, dela sudul marelui fluviu.

Se crede în deobște că formațiunea poporului român a avut loc numai în Dacia lui Traian, sau, după unii, în special după cei ce tăgăduesc continuitatea elementului roman la nordul Dunării, că această formațiune ar fi avut loc numai în peninsula Balcanică și anume în contactul cu Ilirii, a căror influență asupra formării limbii noastre este de netăgăduit. Adevărul însă este altul. Neamul românesc, după cum am arătat-o și altădată, s'a format în același timp, de ambele părți ale Dunării care n'a fost un fluviu despărțitor de neam, ci, din contră, o punte de legătură pentru același neam. Și, formațiunea poporului românesc a avut loc pe un teritoriu foarte extins, pe întregul teritoriu tracic care cuprindea atât populațiunile trace propriu zise, dela sudul Dunării, romanizate în timpul cuceririi Daciei, cât și populațiunile trace ale Dacilor și ale Geților dela Dunărea de jos.

Romanitatea aceasta coerentă de pe un teritoriu așa de extins a fost spartă de invaziile popoarelor barbare, în special de invazia Slavilor și a Bulgarilor și apoi de invazia Ungurilor. Și odată cu spargerea coeziunii acestei romanități, a fost spartă și unitatea limbii care, formată pe același teritoriu, unitară în sine, a trebuit să sufere prefa-

1) V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la Istoria creștinismului Daco-Roman*, p. 187.

cerea sa în cele trei dialecte : daco-român, macedo-român și istro-român.

Că formațiunea neamului românesc a avut loc pe un teritoriu așa de extins, ne-o dovedește, între altele, și apelativul «dava» ce se întâlnește din regiunile transnistriene și galițiene, până în sudul peninsulei Balcanice. Căci, din regiunea Bugului, unde întâlnim localități ca Vidava, Moldava, Șatava, Liatava Olceadava (Olcea daev) — până și în ținutul Chievului întâmpinăm numiri topice ca Voscodavia, Voscodavți, Voscodavinți¹⁾ — și până la Adrianopol, vechiul Uscudava²⁾, adevă cetatea locuitorilor veniți dela Oescus-Gigen dela Dunăre, găsim o sumedenie de așezări, urmate cu apelativul «dava», așezări ce ne pomenesc teritoriul de formațiune al neamului românesc.

Fără a mai aminti nenumăratele localități ce le cunoaștem în interiorul Daciei, formate cu apelativul «dava», atestate de autori și de inscripții, constatăm că Procopius în *De aedificiis* ne citează nu mai puțin de paisprezece cetăți terminate în «dava» și de cinsprezece cu apelativul «para». BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iată cetățile cu apelativul «dava» sau «deva» : În Dardania Cuvimedava, în ținutul Cabețan : Danedava, Bregedava și Itadeva ; în ținutul Remesian : Aiadava, Cumudeva ; în Hemimont : Cyridava ; în Moesia Zicideva, Zisnudeva, Scedeva ; în interior Murideva ; lângă Dunăre Aidava. Sucidava și Sicivida, probabil Sucidava.

Cetăți formate cu apelativul «para» sau «pera». În Dardania : Dardapara, Priscupera, în teritoriul...³⁾, Hespupara ; în ținutul Remesian : Topera. Dardapara, Grincipara, Mutzipara, Scaripara ; în Tracia Bospara, Besupara, Isgipara, Belaidipara, Beripara, Ceriparon, Avthipara, și în Moesia Beripara.

Apelativele acestea «dava» sau «deva», caracteristice trace, ca și «dunum» caracteristic celtic, se adaugă întocmai ca și germanul «burg» sau «berg» pe lângă topicul pe care aveau să-l determine.

1) A. V. Boldur, *Istoria Basarabiei*, I, p. 125.

2) Uscudava sau Uscudama. Finala *dama*, constatată în sanscrita, se regăsește în gr. *δομος* lat. *domus* și în limbile slav. *dom*.

3) Fiind o lacună în text nu se cunoaște numele teritoriului.

Πύργος *Burg, Turris-Turn in De aedificiis.* — Vieața cuvintelor, întocmai ca și cea a oamenilor, nu rămâne întotdeauna aceeași, ci, cu trecerea vremii, ea se schimbă și înțelesul primitiv de multe ori pierde, cum așa de lapidar ni-a spus-o cândva poetul Horatius :

Mortalia facta peribunt
Nedum sermonum stet honos et gratia vivax ¹⁾

Acestei influențe modificatoare a timpului n'a putut să i se smulgă nici cuvântul ce ne dă noțiunea de «turn». Căci, precum cuvântul «panis», în accepțiunea sa primitivă, nu însemnează «pâine», ci «hrană» — pâinea noastră cea de toate zilele nu însemna într'o epocă în care pâinea ca atare poate nici nu exista, ci hrana noastră cea de toate zilele — tot astfel și cuvântul grec și latin ce corespundea noțiunii de turn, nu însemna turla ce împodobeste o biserică sau un palat, ci însemna întăritură, fortificație.

Pentru ideea de fortificație Grecii aveau cuvântul de πύργος, înrudit cu germanul Burg ²⁾).

Romanii pentru aceeași noțiune aveau cuvântul «turris», împrumutat din gr. τύρρις, τύρρις, , loc întărit, fortificație, casă îngrădită cu ziduri.

Alături de Burg-ul lor, Germanii au mai împrumutat, probabil dela Anglo-Saxoni ³⁾, cuvântul Turm sau Turn, pe care l-am adoptat și noi, căci vorba românească „turn”, nu derivă direct din turris, cu care este înrudit, având aceeași obârșie comună, ci din germanul Turn.

Dar, Burgul german ce-l întâlnim ca apelativ în atâtea nume de cetăți și de orașe (Hamburg, Strassburg) — uneori sub forma de Berg ⁴⁾ în aceeaș accepțiune (Bamberg, Nürnberg) — are aceeași însemnare cu πύργος al Grecilor.

1) Horatius, *Ep. ad Pisones*, v. 70.

2) Seeck, în Pauly-Wissowa, *Encyc.* sub voce, crede că nu au nimic comun πύργος cu Burg.

3) Walde, *Lateinisches Etymologisches Wörterbuch*: turris.

4) Cf. Kluge, *Etymol. Wörterbuch der deutschen Sprache* și Grimm, *Deutsches Wörterbuch* sub voce, constată aceeași origine pentru Burg și Berg.

Apelativul german „burg” este foarte vechiu. Il întâlnim în Tacit în cuvântul Asciburgium ¹⁾.

În *De aedificiis*, ca și în cărțile de istorie ale lui Procopius, îl găsim având întocmai aceeași însemnare, ca și pyrgos în grecește. Astfel avem: Mareburgus, Halicaniburgus, Stiliburgus, Lucerniburgus, Laccoburgus, Sculcoburgus, Burgonovore și Burgus altus ²⁾.

În același timp, întâlnim alături de aceste burguri, un Pyrgos cui nomen Litterata (Lederata), Pyrgos Iudaeus, Saltopyrgos și mai multe monopolyrgia, a căror situațiune nu ne este precizată ca loc.

Burgurile acestea, întocmai ca și Pyrgus-urile grecești serveau ca posturi de observație, pe marile căi de comunicație, dar mai ales la fruntariile țării spre a împiedica trecerea barbarilor jefuitori. Într’o inscripție găsită în Dacia, pe malurile Dunării, la Duna Pentelek, se spune precis: ripam omnem burgis a solo extractis item praesidiis per loca opportuna ad clandestinos latrunculorum transitus oppositis munivit ³⁾.

Păzitorii burgurilor se numeau burgarii și drepturile lor erau prevăzute prin legi. Ei erau constituiți în corporații, — corpora, — și alcătuiau un numerus. Împreună cu veredarii (veredus, cal) cari făceau serviciul de curieri poștali, acești burgarii se întâlnesc de multe ori și în inscripțiile găsite la noi ⁴⁾ și burgarii din Dacia păzeau în special calea militară a văii Oltului.

Dar, fiindcă Goții și Gepizii și alte neamuri germane au trăit mai multă vreme prin regiunile noastre dunărene, s’ar putea crede că aceste numiri de burguri să fi fost date de populațiunile germane ⁵⁾. Noi însă socotim că ele sunt

1) Tacitus, *Hist.* IV, 33, *Germ.* 3. În limba latină, ca termen militar, se constată la Vegetius dela sfârșitul sec. IV.

2) Procopius, *De aedif.* IV, 4, 6, 7. Un Burgus noes întâlnim și în regiunea Tzanilor de lângă marea Neagră, *De aedif.* III, 6. Cf. Skok, *Zum Balkanlatein*, în *Zeitschrift für romanische Philologie*, 1930, p. 529 sq.

3) C. I. L. III, 10312 și 10313. Cf. V. Christescu, *Istoria militară a Daciei Romane*, p. 108.

4) Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques*, pag. 126. Cf. și G. Cantacuzino, *Câteva corpuri barbare în armata romană*, p. 63.

5) K. Miller, în *Itineraria Romana*, pag. 501, vorbindu-ne despre burgurile dela Dunăre, semnalate de Procopius, nu stă la îndoială să

simple traduceri ale pyrgurilor grecești. De părerea noastră este și Skok ¹⁾ și alții. Căci, în general, triburile germane nu ridicau burguri și nici nu încercau să cucerească burgurile.

În această privință avem două mărturii precise. Una este a lui Ammian Marcellin care ne spune lămurit că Goții nu știu să asedieze cetăți — haec et similia machinari penitus ignorantes ²⁾ — și a doua mărturie este cea a lui Procopius care ne spune — cităm textul grecesc în traducere — „aceste întărituri le-a făcut nu doar ca să fie de necucerit, dacă cineva le-ar ataca, ci ca să nu lase malurile fluviului lipsite de apărători, barbarii din aceste regiuni evitând asediul orașelor. Cele mai multe din aceste întărituri, — continuă mai departe Procopius, — erau formate dintr'un singur turn, de aceea se și numeau ele monopyrgia și, de sigur, dinlăuntru le apărau puțini oameni; aceasta însă ajungea pe atunci să bage groaza în popoarele barbare spre a nu mai ataca pe Romani ³⁾. Se înțelege că aceste *turnuri-sperietoare*, cum le numește V. Pârvan ⁴⁾, au fost făcute una cu pământul la venirea lui Attila.

Astfel de turnuri de observație și de apărare ⁵⁾, în același timp, se ridicau mai ales la stânga Dunării. Procopius ne spune clar: ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ ἄλλα τε πολλὰ φρούρια ἐκ θεμελίων καὶ ταῦτα τῶν ἐσχάτων ἐδείματο (=și pe malul de pe continentul din față *alte multe castele* pe cari le-a zidit din temelie) ⁶⁾. Iar în altă parte ne spune : οὐ δὲ ἐν

afirme că trebuesc atribuite Germanilor: Eine Reihe von Kastellen, welche auf burgos endigen von deutschen Truppen erbaut wurden, fără însă să ne poată dovedi când și în ce împrejurare au fost ele construite.

1) Skok, *op. cit.*, pag. 531, a. 1930.

2) Amm. Marcell. *Res gest.* XXXI, 8.

3) Procopius, *De aedif.* IV, 5.

4) V. Pârvan, *Contribuțiuni la istoria creștinismului daco-roman*, pag. 180.

5) Cetăți formate cu apelativul Turn, Turris se găseau mai multe la Romani. Astfel se amintește Turris Caesaris, localitate fortificată în Apulia, Turris Stratonis, Turris Caesarea, patria lui Procopius din Palestina, Turris Libisonis în Sardinia, Turris Protesilai în Troada, Turres Hannibalis în Africa și în Spania.

6) Procopius, *De aedif.* 6.

δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐνιαχῆ ἐπὶ θάτερα πολισμάτα τε καὶ φρούρια τῆδε δειμάμενοι (= nu numai în partea dreaptă a fluviului, ci pe alocurea și pe cealaltă parte a zidit orașe și castele).¹⁾ Și fără îndoială din acele vremuri ni s'a păstrat amintirea cunoscutelor noastre turnuri : Turnu-Severin²⁾ și Turnu-Măgurele³⁾.

Turris Traiani. — Cu Turnul Măgurele socotim că trebuie identificat și Turris Traiani, de care ne vorbește Procopius într'una din cărțile sale asupra războaielor cu Goții⁴⁾. Căci iată ce ne spune acest istoric. „Împăratul Justinian a trimis o solie la barbari (la Anți și Sclaveni) cerându-le să se ducă cu toții în vechea cetate Turris care, așezată dincolo de Dunăre, și clădită odinioară de împăratul Traian, era pustie de mai mulți ani, fiind jefuită de barbari. Și le mai făgăduiește să le dea și câmpiile din împrejurime cari erau ale Romanilor, în virtutea drepturilor lor celor vechi și pe deasupra mulți bani, cu o singură condiție, ca, încheiând un tratat cu Romanii să se împotrivească Hunilor ce și-au pus în gând să invadeze în imperiul roman”⁵⁾. Anții și Sclavenii primiră propunerea Romanilor.

Din acest interesant pasagiu al lui Procopius rezultă că pe la mijlocul veacului al VI-lea, veac în care precum

1) Procopius, *De aedif.* 5.

2) Asupra numirii acestui turn vezi Drăgan, *Romanii în veacurile IX—XIV*, pag. 261.

3) Existența unei cetăți romane la Turnu-Măgurele ne este atestată de o inscripție găsită la Nicopoaia, lângă Turnu-Măgurele, cetate prefăcută în cetate turcească; ea a fost dărîmată în urma tratatului dela Adrianopol din 1827. În inscripție se vorbește despre un conductor publici portorii Ilyrici et ripae Thraciae. Cf. și *Marele Dicționar geogr. al Rom.*, sub voce.

4) Și d. Aur. Sacerdoțeanu, *Considerațiuni asupra Istoriei Românilor în evul mediu*, pag. 263, bănuiește că ar fi vorba de Turnu-Măgurele, iar nu de Turnu-Severin.

5) Procopius, de *Bello Gothico*, III, 14. Vezi III, 34 unde se vorbește despre influența Romanilor în războiul dintre Longobarzi și Gepizi. În politica lor de basculă, Romanii căutau să se amestece întotdeauna în războaiele dintre diferitele populațiuni barbare dela nordul Dunării. Și aceasta o făceau, ca și în cazul de față, în baza *vechilor lor drepturi* de stăpânire asupra Daciei Traiane.

știm s'a plămădit neamul românesc și a început să se formeze limba română, imperiul roman stăpânea regiunile din stânga Dunării, și le stăpânea în virtutea unor drepturi pe cari le considerau ca drepturi vechi. Această stăpânire nu va fi fost, desigur, în totdeauna efectivă; o stăpânire spirituală însă nu va fi încetat nici odată să existe.

Cetățile romane dela stânga Dunării în De aedificiis: Lederata, Recidava, Drubeta-Theodora, Sycidava, Turris Traiani, Daphne.

Nu ne ocupăm aci de cetățile și orașele din interiorul Daciei, despre cari ne vorbesc autorii și inscripțiile, ci vom aminti numai pe acelea cari ne sunt menționate de Procopius, aproape trei sute de ani după părăsirea Daciei.

a) *Lederata* și *Recidava*. *Lederata*, prin etimologie populară *Literata*, despre care am vorbit mai sus, se găsea în Banat, în fața orașului *Novae*, Brnița de astăzi din Jugoslavia. Acest *Lederata*, pe care Procopius îl numește *turn, pyrgos*, era de fapt o cetate însemnată. Căzută în ruină, împăratul Justinian a prefăcut-o, după cum ni se spune în *De aedificiis*, într'o fortăreață mare și mai ales foarte puternică.

Și, după cum, și în alte părți, exista un *oppidum* și un *transoppidum*, tot astfel exista și aci o *Lederata* și o *Translederata*. În partea dreaptă a Dunării, în locul *Translederatei*, avem localitatea numită astăzi Rama, iar în stânga fluviului, în Banat, în locul *Lederatei*, sau în apropierea ei, avem localitatea numită *Palanca Nouă* ¹⁾.

Recidava-Recidiva, despre care am vorbit mai sus, nu ne este cunoscută decât din *Novella XI-a* a împăratului Justinian. După V. Pârvan, *Recidiva* ar fi o transcriere coruptă a *Arcidavei*, oraș populat, în calea militară spre *Sarmisegetuza*, și ai cărei locuitori treceau acum sub ierarhia bisericească a Justinianei Prime.

1) Hipoteza celor două orașe, un *oppidum* și un *transoppidum*, ipotază propusă de V. Pârvan și verificată prin exemplul *Diernei* și *Transdiernei*, primește după C. Litzica, I. Niculce, *Contribuțiuni de topografia Balcanică în evul mediu*, p. 46, o nouă verificare prin arătările geografului arab Hadzi-Calfa care pomenește aci de două orașe *Haram* (Rama) și *Jeni-Haram*. Cf. și Jirecek, *Die Heerstrasse von Belgrad nach Constanti-nopel und die Balkanpässe*, p. 17.

b) *Drobeta-Theodora*. Plecând dela *Novae* din fața *Lederatei*, pe Dunăre în jos, *Procopius*, după ce ne enumeră castelele *Cantabaza*, *Smornes*, *Campses*, *Tanatas*, *Zernes* și *Ducepratum*, și după ce ne arată că împăratul *Justinian* a clădit din temelie pe malul stâng al Dunării mai multe castele, pe cari însă nu le numește, — fiindcă, probabil, nu se găseau în hărțile sau în itinerariile ce va fi avut în față — ajunge la cetatea *Caput Bovis*, operă a împăratului *Traian* și apoi la orașelul *Zanes-Cladova*.

În ce privește *Caput Bovis*, lectură admisă mai întâi de editorul lui *Procopius*, *Claudius Maltretus*¹⁾, din anul 1663 și după el de toți ceilalți editori de mai târziu²⁾, *C. Litzica*, reluând studiul manuscriselor, ajunge la concluziunea foarte plauzibilă că lectura lui *Maltretus* este greșită și că în realitate nu poate să fie vorba de un *Caput Bovis*, ci de un *Caput Fossae*. Căci, după cum copistul neglijent a ajuns să transcrie numirea de *Castra Martis*, din același capitol al lui *Procopius* prin και Στραμάρτις, tot astfel din και πουδφόσες, lecțiune atestată în manuscrisul principal, cel din Vatican, s'a ajuns la lecțiunea και πουδβόες, pe care *Maltretus* a interpretat-o greșit, ca însemnând *Caput Bovis*. Și *Maltretus* a fost determinat pentru această interpretare de faptul că în antichitate se găseau mai multe numiri analoge: *Caput Arietis*, *Caput Buali* etc.

În apropiere de *Caput Fossae*³⁾ se găsește fortăreața *Pontes*. Și *Procopius* ține să ne arate în ce împrejurări s'a ridicat această clădire. Împăratul *Traian*, dând ordin să se construiască podul ce-i poartă numele și ale cărui urme se mai pot vedea și astăzi, când scad apele Dunării, și-a asigurat opera prin fortificații ridicate pe ambele maluri ale fluviului și a numit fortificația de pe malul drept *Pontes* și cea de pe malul stâng *Theodora*.

Neamintindu-se de *Procopius* nimica despre *Drobeta*

1) *Claudius Maltretus, Procopii Caesariensis, De aedificiis Justiniani libri sex.*, Paris, 1663.

2) Cf. *Dindorf* în *Corp. script. hist. Byzant.* ed. Bonn și *Haury, Procopii Caesariensis opera omnia*, 1912, ediție critică, pe care am adoptat-o și noi în textul nostru.

3) *Fossa* în limba latină însemnează și canal.

sau Drubeta ¹⁾), oraş care neapărat trebuia să fi fost numit, V. Pârvan, şi după el şi alţii, a crezut că trebuie considerată numirea de Theodora ca un dublet al Drobetei.

Mai apoi, din cauza ruinării podului şi din cauza picicarelor de piatră — în realitate însă după cum cred unii mai mult din cauza stâncilor dela Porţile de Fier — s'a ajuns la facerea unui canal, alături de albia Dunării, pe unde să se facă navigaţia în dreptul podului celui mare de piatră. Canalul era lung de 2.220 m. şi se termina la Caput Fossae, astăzi satul Şip. Canalul este acum astupat ²⁾).

Pe malul stâng al Dunării, împăratul Traian ridicase o fortificaţie pe care Procopius o numeşte, de două ori în acelaşi pasagiu, Theodora. De sigur, după cum presupune V. Pârvan, avem de a face aci cu Drobeta, atestată de atâtea ori de monumentele şi de inscripţiile găsite în această localitate.

Podul lui Traian dela Drobeta-T. Severin, descris cu amănunte de D. Tudor ³⁾), pare să nu fi durat multă vreme. În orice caz, sub Justinian, în veacul al VI-lea nu mai exista şi împărăţii de după Traian nu s'au mai gândit să-l refacă spre a nu fi folosit de barbari pentru trecerea lor în imperiu. După arătările lui Procopius, Justinian a reclădit cetatea Pontes pe care a făcut-o inexpugnabilă; dar Theodora din stânga Dunării a lăsat-o în părăsire, fiind prea expusă invaziilor barbarilor.

Dar dacă împăratul Justinian n'a refăcut fortăreaţa

1) Asupra Drobetei vezi: Al. Bărcăcilă: *Drubeta*, azi *T. Severin*, p. 38. După d. Bărcăcilă, Procopius când ne spune că împăratul n'a refăcut castrul Theodora, înţelege că n'a refăcut castrul în întregimea sa, cum a refăcut Pontes, iar nu că n'ar fi refăcut în parte turnurile de apărare şi de observaţie ale acestui castru, norddunărean. „Justinian s'a mulţumit să aibă la Drubeta, zice d. Bărcăcilă, un fort redus la colţul sudvestic al castrului traianic, cum va fi avut şi în alte puncte strategice ale Dunării, grosul garnizoanei îşi va fi avut adăpostul la Pontes. Justinian a făcut micul fort de veghe şi de pază, pe care cu dreptate Procopius nu l-a putut socoti drept castrul reconstruit, ca la Pontes”.

2) Ar fi posibil ca numirea de Pontes (la plural) să se fi dat din cauza celor două poduri, unul mai mare peste Dunăre, podul construit de Apollodor din Damasc şi celălalt mai mic peste canal.

3) D. Tudor, *Podul lui Traian dela Drobeta*.

dela capul podului din Dacia Traiană, aceasta nu înseamnă că orașul Drobeta a fost cu totul părăsit și că n'ar fi existat acolo o vieață romană. Dovadă despre aceasta ne sunt monumentele arheologice ce s'au găsit aci și cari se păstrează în colecțiunea Muzeului regiunii Porților de Fier dela liceul din T.-Severin, strânsă prin îngrijirea d-lui Bărcăcilă.

Monetele găsite în castrul dela Drobeta, provenind dela împărații Constantin și Licinius și până la Valens și Gratian, apoi țiglele având inscripții, ce e drept fragmentare, dar prezentând caractere specifice secolului al IV-lea și în sfârșit un capitel de pilastru, având săpată în relief o cruce, în forma în care se întâmpină pe monumentele funerare creștine găsite la Constanța, din secolul al V-VI-lea, toate acestea ne dovedesc că la Drobeta vieața romană n'a încetat să pulseze după părăsirea Daciei.

Examinând aceste monumente arheologice, V. Pârvan se întreabă cu drept cuvânt: „De cine a fost locuită vechea cetate? Nu este greu de hotărât: sau de o garnizoană imperială sau de o populație romano-barbară, trăind în pace cu imperiul. De barbari dușmani, în orice caz, nu: și anume pentru că dela Constantin la Valens, expedițiile romane în stânga Dunării sunt aproape neîntrerupte, imperiul este destul de puternic și sub nici un cuvânt Constantin, Constantius ori Valens n'ar fi putut suferi încuibarea vr'unui roiu de barbari în poziția strategică așa de importantă dela Drobeta ¹⁾).

c) *Sucidava-Sucivida-Celei*. — După strămutarea în răsărit, la Constantinopol, a celui de al doilea imperiu roman, căile de comunicație spre Dacia și Carpați nu mai duceau pe la Drobeta, rămasă oarecum izolată, ci pe valea Oltului. Pe aici era drumul cel mai scurt dela Constantinopol spre inima Daciei. Dela Oescus-Gigen din Bulgaria se trecea Dunărea pela Sucidava, azi Celei, și pe valea Oltului se ajungea în Carpați. Și calea aceasta era foarte frecventată, căci, odată cu părăsirea Daciei nu s'a întrerupt și legăturile cu regiunile dela nordul Dunării. Aceste

1) V. Pârvan, *Contribuțiuni epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, pag. 195.

regiuni nu mai erau doar apărate de armata romană, dar, altfel, relațiunile, mai ales cele comerciale și cele spirituale au existat în totdeauna. De aceea, nu trebuie să ne prinză mirarea că împărații s'au preocupat, în socotelile lor pentru apărarea imperiului, și de vechia Dacie. Și Procopius, ne spuse limpede, că și alți împărați, înainte de Justinian, s'au interesat de Dacia Traiană. Ba știm precis că împărați ca un Constantin cel Mare, și în urmă Justinian, s'au gândit să ocupe din nou Dacia părăsită de Aurelian.

În vederea acestei reocupări, împăratul Constantin, întocmai ca și înaintașul său Traian, cu două sute de ani mai înainte, a construit, în aceleași proporții, un nou pod peste Dunăre, la Celei, la gura Oltului. Podul acesta al împăratului Constantin ne este atestat de scriitorii latini și greci: Aurelius Victor¹⁾, Cedrenus și Chronicon Pascale. Și tocmai ca și Traian, a făcut și Constantin fortificații pentru apărarea podului său.

Existența acestui pod ne este dovedită prin două probe materiale. Mai întâi, avem o monedă reprodusă de Marsigli, care, în anul 1691, a vizitat localitatea Celei. Moneda reprezintă pe avers pe împăratul Constantin cu cornul abundenței și cu inscripția *Populus Romanus*, iar pe revers două turnuri pe un pod, subt care curg valuri de apă. Între turnuri este inscripția *Cons*, adică orașul Constantinopol și subt inscripție litera *I*, probabil inițiala atelierului unde a fost bătută moneda. Ea se găsește în colecția de monete *Netzhammer*²⁾.

Apoi mai există, în al doilea rând, un medalion reprezentând podul lui Constantin, având pe avers bustul împăratului. Pe revers este reprezentată o zeitate a Dunării și o imagine a împăratului înarmat cu o sulită și un scut căruia îi arată drumul o Victorie ce se găsește în fața

1) Aurelius Victor, *De Caesaribus*, XLI, 18: Pons per Danubium ductus, castra castellaque pluribus locis commode posita. Cedrenus, *Historiarum compendium*, I, p. 517, ed. Bonn: και αὐτὸς τὸν Δάνουβιον παράσας γέφυραν ἐν αὐτῷ λιθίνην πεποίηκε. și *Chronicon Paschale*, subt anul 328, ne vorbește de același pod de piatră, γέφυραν λιθίνην πεποίηκε *Mon. Ger. Hist. IX, Chronica Minora*, vol. I, p. 233.

2) Marsigli, *Danubius*, II, pag. 37. Cf. *Netzhammer, Aus Rumänien*, II, 218.

lui. Înaintea Împăratului mai este reprezentat în genunchi un prizonier. Se mai observă și un trofeu pe umărul stâng al împăratului. Sub pod este inscripția: Danubius.

Medalionul acesta, reprodus de Netzhammer se găsește de asemenea reprodus în cabinetele de monete din Viena și Paris.

Nici podul împăratului Constantin n'a durat mult. Dovadă avem în faptul că împăratul Valens voind să treacă cu armata sa peste Dunăre, a fost nevoit să-și construiască un pod de vase și n'a recurs la podul lui Constantin, pod care probabil se ruinase.

Procopius nu ne amintește nimic despre acest pod dela Sycidava. De altfel, nici despre Oescus nu ne spune nimic, decât doar că se numea Palatiolum, din fața Sicividei, adică a Sucidavei, pe cari le-a restaurat. Căci ne spune: „Nu departe de aci, de cetatea Hunilor, se găsește o localitate în care, de ambele părți ale Istrului, erau două castele, cel din Iliria numit Palatiolum, iar cel din fața lui Sycivida. Acestea ruinate cu timpul, împăratul Justinian le-a renoyat și le-a tăiat prin aceasta barbarilor drumul ¹⁾).

d) *Turris Traiani*, T. Măgurele ²⁾).

e) *Daphne-Constantiana*. — În fața Transmariscei, Turtucaia de astăzi, cetate ce se găsea pe malul drept al Dunării, la gura râului Mariscus-Argeșul ³⁾ din zilele noastre, se afla odinioară castelul Daphne. După cercetările făcute de Tocilescu, acest castel s'ar găsi în vatra satului Spanțov, de lângă Oltenița, după cele ale lui V. Pârvan, el s'ar fi aflând probabil, chiar la Oltenița de astăzi sau poate la Ulmeni. Castelul se mai numea și Constantiana, după numele fondatorului său.

Iată ce ne spune Procopius, singurul izvor ce ne vorbește despre această Daphne ⁴⁾: «Urmează fortăreața Transmarisca ⁵⁾, căreia, pe continentul din față, îi răspun-

1) Procopius, *De aedif.*, IV, 6. În Sycivida C. Diculescu, *Die Gepiden*, I, p. 94, vede o germanizare a Sucidavei.

2) Vezi mai sus, p. 22.

3) Argeșul este vechiul Ordessos, numit și Mariscus mai târziu.

4) Cetăți cu numele de Daphne se mai aflau și în Licia, Palestina și Siria.

5) Transmarisca presupune și o Marisca pe malul stâng al Dunării, după cum o Translederata presupune o Lederata și o Transdierna o Derna,

de Daphne, un castel întemeiat odinioară de împăratul Constantin; căci el a socotit că este necesar să fie aci o garnizoană pe ambele maluri ale fluviului. Cu vremea însă barbarii au distrus-o cu totul, dar împăratul Justinian a rezidit-o din temelie¹). Textul lui Procopius nu ne lasă să cunoaştem, dacă Justinian a rezidit numai Transmarisca sau şi Daphne.

Insemnătatea acestei cetăţi de lângă actuala Olteniţă în războaiele ce împăratul Constantin a purtat împotriva Goţilor şi Sarmatilor rezultă şi din împrejurarea că el a pus să se bată monete de aur, de argint şi de aramă pentru victoriile sale. O astfel de monedă ni s'a păstrat până astăzi şi ea se găseşte în colecţia Netzhammer²).

Pe aversul acestei monete este înfăţişat împăratul Constantin cu diadema pe cap, având ochii ridicaţi spre cer, cum îi plăcea să fie reprezentat după anul 325 (Conciliul dela Nicea), iar pe revers este o Victorie ținând într'o mână o ramură, având în faţă un trofeu şi la picioare un prizonier dela care zeiţa îşi întoarce ochii şi inscripţia Constantiana Dafne.

Moneta aceasta ne face să credem că întemeierea cetăţii Daphne trebuie pusă în legătură cu expediţia de războiu a împăratului Constantin împotriva Goţilor.

Cu toate că această Daphne va fi fost în secolul al VI, când scrie Procopius, mai mult un cap de pod, totuşi, de oarece la Transmarisca din faţă se găsea o garnizoană puternică formată, la un moment dat, din legiunea XI Claudia ce staţiona la Durostorul din apropiere şi fiindcă

o Transdrometa, o Drometa, un Transaquincum, un Aquincum. Asupra originii Transmariscae, ca numire, vezi Skok, *Zum Balkanlatein*, in *Zeitschrift für romanische Philologie*, a. 1930, p. 552. Cf. şi C. Patsch, *Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa*, II, p. 4, in *Sitzungsberichte der wien. Akademie* a. 1929. Cf. şi G. I. Brătianu *Les origines du peuple roumain: Les données archéologiques*, pag. 31. În Marisca am avea un cuvânt de origine germană (*marsh, marais*), oraşul fiind întemeiat în bălţile dela gura Argeşului. D. G. I. Brătianu ne atrage atenţia asupra reapariţiunii unor numiri preromane, întrebuiţate de localnici: *Pulpideva*, in loc de grec. *Philippopolis*, *Ordessus* in loc de *Mariscus*, etc.

1) Procopius, *De aedif.* IV, 7.

2) Netzhammer, *Aus Rumänien*, II, pag. 211.

la Transmarisca funcționa și o episcopie¹⁾, e de presupus că și Daphne se bucura, după părăsirea Daciei, de protecția legiunilor romane dela sudul Dunării²⁾).

Cetăți și castele la Dunăre și în Dobrogea, refăcute de Justinian. — Având înaintea ochilor săi, ca mijloace de informație, archive, itinerarii și acte oficiale, Procopius se ocupă numai de imperiul roman de răsărit, nu și de cel de apus, care, la data când scrie el, încăpuse de mult pe mâinile Goților. Procopius se ocupă, prin urmare, numai de regiunile din Asia, din Africa și din partea orientală a peninsulei Balcanice, lăsând netratate ținuturile din Bosnia, Herțegovina, Dalmatia și toate celelalte regiuni ce aparțineau sau aparținuseră imperiului Occidental al Romei.

Dar, întrucât ținuturile din Asia³⁾ și din Africa nu au vr'o însemnătate deosebită pentru istoria Românilor, în această carte a noastră nu ne ocupăm decât de informațiile și de datele ce ni le procura Procopius asupra localităților din peninsula Balcanică și din regiunile dela marea Neagră, localități ce se pot vedea, întrucât am putut face identificarea lor, în harta ce însoțește acest volum al nostru.

Lăsând deci la o parte regiunile din Asia și din Africa, se întâlnesc în această carte a noastră 761 de numiri de localități. Din acestea pentru 182, Procopius ne vorbește

1) Cf. Netzhammer, *ibidem* și G. Popa Lisseanu, *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*, pag. 63.

2) În *Notitia Dignitatum*, pag. 4, Sub dispositione viri illustris Magistri militum per Thracias găsim printre legiunile comitatense: *Constantini Daphnenses* și *Ballistarii Daphnenses*.

3) Totuș nu putem să nu atragem luarea aminte a cetitorului asupra unui pasagiu, privind ridicarea la a. 536 de către împăratul Justinian a unui castel în Asia, la poalele muntelui Sinai, împotriva barbarilor Saraceni, castel despre care ne vorbește Procopius în *De aedificiis*, V, 8. După legenda ce s'a născut în urmă, împăratul ar fi adus aci o sută de *slavi ai Romei* împreună cu soțiile și cu copiii lor. Pentru aceștia a zidit lângă mănăstire case, în cari ei să poată locui și să străjuiască mănăstirea și pe călugări. Formându-se în colonie a parte, fără amestec cu alte nații, acești fii ai creștinilor păstrau amintirea venirii lor din țara numită Llah. Vezi Marcu Beza, *Urme românești în Răsăritul Ortodox*, pag. 4.

în special, pentru fiecare în parte, dându-ne despre ele informațiuni mai mult ori mai puțin complete, arătându-ni-se unde ele se găsesc și, uneori, chiar și îndemnul ce l-a determinat pe împărat să renoveze sau să ciădească din temelii construcțiile sale. Celelalte localități însă, în număr de 579, ne sunt înșirate în două liste, seci, fără de nici un fel de indicație, în afară doar de cea a ținutului în care ele se găsesc. Și se întâmplă, câte odată, ca aceeași localitate să fie trecută, ca dublet, de două ori. Identificarea acestor localități a făcut obiect de studiu al mai tuturor istoricilor ce s'au ocupat de arheologia peninsulei Balcanice și ele se găsesc amintite în itinerariile celor vechi, în *Notitia Dignitatum Orientis*, în inscripțiuni și în toate operele mai însemnate de geografie antică.

Am arătat cetățile dela nordul Dunării. Iată acum cetățile și castelele din Dobrogea pe cari le întâlnim în *De aedificis* și cari, fiind astăzi pe teritoriu românesc, ne interesează mai de aproape. Ele ne sunt atestate unele cu indicația localității unde se găsesc, iar altele sunt numai enumerate în listele lui Procopius.

In Moesia Inferioară	9. Adina, neidentificată ¹⁾
1. Transmarisca-Turtucaia	10. Tilicion, neidentificat ²⁾
2. Altina-Oltina	
3. Candidiana-Dolni Rahova	In Scythia Inferioară
4. Saltopyrgus neidentificat	11. Sf. Chiril ³⁾ lângă Axiopolis
5. Durostorum-Silistra	12. Ulmetum ⁴⁾ -Pantelimonul de sus
6. Sycidava-Mărlan	13. Ibida-Slava Rusă ⁴⁾
7. Cuestros, poate Cius-Eski Saraj	14. Aegissus-Tulcea
8. Palmatis, neidentificat	15. Almiris ⁵⁾ . Salmoruda-Zaporojeni.

1) Niederle, *Manuel de l'Antiquité slave*, I, pag. 61, bănuiește că Adina este o formă coruptă din Aldina. Existența Slavilor constatată, la Adina și la vicus Ulmetum, de Procopius, nu ne este atestată și de alte izvoare.

2) Tilicion, pare a fi un dublet al lui Tillito.

3) Cf. Litzica, *Conv. Liter.*, a. 1920, pag. 202.

4) Pârvan, *Cetatea Ulmetum* în *An. Ac. Rom.* s. II, a. 1912, p. 49, a. 1914 p. 245 și a. 1915 p. 265.

5) Pârvan, *Ibidem*.

6) Cf. Litzica, *Ibidem*, pag. 204.

În cele două liste ale lui Procopius ne mai sunt arătate, fără indicația regiunii, următoarele cetăți și castele din Dobrogea:

16. Troesmis-Iglița	27. Murideva, neidentificată ⁶⁾
17. Noviodunum-Isaccea	28. Valentiniana, neidentificată ⁷⁾
18. Constantiana ¹⁾)-Constanta	29. Tropaeum ⁸⁾)-Adam Clissi
19. Callatis-Mangalia	30. Gratiana ⁹⁾), lângă Marughiol
20. Zaldapa ²⁾)-Bazargic	31. Argamo-Ergina, lângă Jurilovca ¹⁰⁾
21. Abrittus-Abtat Calessi	32. Tzascles ¹¹⁾), probabil Salices
22. Axiopa ³⁾)-Axiopolis-Cernavoda	33. Creas-Ecrene ¹²⁾
23. Carso, Carsum ⁴⁾)-Hârșova	34. Pulchra Theodora ¹³⁾ lângă Tomis ¹⁴⁾ .
24. Tomis-Constanța	
25. Novovicus-Babadag	
26. Altina ⁵⁾)-Oltina	

1) Constantiana este de sigur un dublet pentru Tomis care se mai numea și Constantiana. Nu e de presupus a fi un dublet pentru Daphne Constantiana.

2) Zaldapa, Vezi *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*, pag. 86.

3) Axiopa este aceeași localitate cu Axiopolis.

4) Carsum sau Carsium este redat de Hierocles prin Carpos, fie că era aceeași localitate cu Vicus Carporum, fie că era o reminiscență a acestui sat al Carpilor. Asupra lui Carsium Troesmis, Noviodunum. vezi și Pârvan, *Descoperiri nouă*, An. Ac. Rom., II, a. 1913, p. 478, p. 491, p. 502.

5) Altina este de sigur un dublet.

6) După Pârvan și Litzica ar putea fi identificată ca Buteridava, ori cu Buteries, castel în Dacia Mediterranea. Procopius, *De aedif.* IV, 4.

7) Valentiniana va fi fost în vecinătatea Mangaliei, cf. Litzica, *op. cit.*, pag. 77.

8) Nemenționat de Procopius, nefiind un loc de apărare.

9) O Gratiana se întâlnește și în Iliria.

10) Argamo, cu dubletul Ergamia, era situată pe malul lacului Raselm.

11) Cf. Pârvan, *Histria* în An. Ac. Rom., p. 583 a. 1916, Cf. Ammian Marcell. în *Izv. Ist. Rom.*, XIII, pag. 48.

12) Cf. Litzica, *op. cit.*, p. 80.

13) Cf. și Iorga, *Ist. Rom.* II, p. 225.

14) Cetăți și castele, în dreapta Dunării, în Jugoslavia și Bulgaria, citate fiecare în parte de Procopius și atestate, cele mai multe, și de alte izvoare:

1. Singidunum-Belgrad

2. Octavum-La opt mii de pași

Câteva dintre aceste localități dobrogene le întâlnim fiind trecute și în *Synecdemus* (călăuza) al lui Hierocles, un scriitor care a trăit de asemenea, ca și Procopius, în timpul lui Justinian, și despre care nu se știe nimic altceva decât că a publicat înainte de anul 535 o schiță statistică a imperiului roman de răsărit. În acest *Synecdemus* sunt

3. Viminacium-Costolaț	35. Ratiaria-Arcer
4. Picnus s Pincus-Grădiște	36. Mocașiana, lângă Arcer
5. Cupus-Golubaț	37. Almus-Lom Palanca
6. Novae-Brnica	38. Tricesa, neidentificat
7. Cantabaza-Creben	39. Putedis, neidentificat
8. Smornes-Grădița	40. Cebrus-Cibar Palanca
9. Campses-Lucadnița	41. Bigranae neidentificat
10. Tanata s. Taliata-Milonovaț	42. Onos, neidentificat
11. Zernes s. Dierna	43. Augusta-Ogost
12. Ducepratum-Corvinograd	44. Aidava-Rahova
13. Caput Fossae-Sip	45. Variana-Selanovce
14. Zanes-Cladova	46. Valeriana-Dealul vertes
15. Pontes-Costol	47. Castra Martis, neidentificat
16. Mareburgus neidentificat	48. Zetnucortus, neidentificat.
17. Susiana, neidentificată	49. Iscus-Gigen
18. Armata, neidentificată	50. Hunnorum cast. neidentificat
19. Timena, neidentificată	51. Palatiolum, vechiul Oescus
20. Theodorupolis, neidentificată	52. Utus-Gaurenii
21. Stiliburgus, neidentificat	53. Lapidaria, neidentificat
22. Ad Aquas-Vidrovaț	54. Lucerniaria burgus, neidentificat
23. Burgo novore, neidentificată	55. Securisca-Gurabelii
24. Laccoburgus, neidentificat	56. Quintodemus-Belenii
25. Dorticum-Racovița	57. Theodorupolis-Vardini
26. Jidovul-Racidnița	58. Iatron-Iantra
27. Burgus altus, neidentificat	59. Tigas-Tigra-Marotin
28. Gombes, neidentificat	60. Maxentii cast., neidentificat
29. Crispa, dublet pentru Florentina.	61. Quinton-Vicus Quintionis, neidentificat, Cf. Pârvan, <i>Histria, IV, An. Ac. Rom., 1916, p. 618.</i>
30. Longiniana, neidentificat	
31. Ponteserium, neidentificat	
32. Bononia-Vidin	
33. Novum, lângă Vidin	

Iată acum, tot dela dreapta Dunării, din Jugoslavia și din Bulgaria, câteva din cele mai cunoscute localități ce se întâlnesc în cele două liste din *De aedificiis*; lista completă se poate vedea în text.

În Iliria:

1. Braiola	3. Florentina
2. Castellum novum	4. Romuliana
	5. Sceptecasas

enumerare 64 provincii — el le numește eparchii ¹⁾ — având 912 orașe (deși în titlul cărții se vorbește despre 935 orașe ²⁾).

Lucrarea aceasta a lui Hierocles este o schiță de geografie politică — nu bisericească cum s'ar crede — și a servit de principal izvor pentru lucrarea scriitorului împărat Porphyrogenitus, din secolul al X-lea, *De thematibus*, care reproduce aidoma pasagiile lui Hierocles.

Iată orașele din eparchia Mysiei și a Scythiei după Synnedemus și după *De thematibus*:

In eparchia Mysiei:

1. Marcianopolis-Devnia
2. Odysus-Varna
3. Dorostolus-Silistra
4. Nicopolis ad Istrum-Stari Nicup
5. Novae-Șiștov (probabil)
6. Appiaria-Rahova
7. Ebraetos-Abtat Callessi.

In eparchia Scythiei:

8. Tomis-Constanța
9. Dionysopolis-Balcic
10. Acrae-Caliacra
11. Callatis-Mangalia
12. Istros-Caranasuf
13. Constantiana-Constanța ³⁾
14. Zeldepa-Bazargic ¹⁾
15. Tropeus-Adam Clisi

-
6. Argentares
 7. Aureliana
 8. Turribas-Turribus
 9. Scaripara
 10. Timalciolum
 11. Vicanovo
 12. Juliovalle

In Tracia

1. Scatrina
2. Appiaria-Rahova

3. Exanta Prista-Rusciuc
4. Limo-Dimo
5. Nicopolis-Stari Nicup
6. Zicideva
7. Zisnudeva
8. Gemellomuntes
9. Fossatum
10. Maurovalle
11. Scedeva
12. Odysus-Varna

1) Eparchie însemnează provincie, prefectură, iar nu provincie bisericească.

2) Hierocles, *Synnedemus*, edit. Aug. Burckhardt; Const. Porphyrogenitus, *De thematibus*, III, ed. Bonn și *Patrologia graeca*, CXIII, Hieroclis Grammatici, *Synnedemus*.

3) Porphyrogenitus enumeră în provincia Sciției numai 14 cetăți, deși în lista sa trece ca a 15-a cetate pe Constantiana. Nu este sigur dacă el nu se va fi gândit la Constantiana-Daphne.

2) Zeldepa sau Zaldapa este probabil Bazargicul, numit altădată

16. Axiopolis-Hinog (Cernavoda)	20. Noviodunum-Isaccea
17. Capidava-Calachioi ²⁾	21. Aegissus-Tulcea
18. Carsos-Hârșova	22. Almyris-Zaporojeni sau Dunavăț.
19. Trosmis-Iglita	

În această listă a lui Hierocles întâlnim enumerate numai orașele din Mysia și din Scythia, nu și cetățile și castelele de apărare, pe cari le înșiră aproape în întregime Procopius.

În rezumat, dacă dialectica unor istorici străini a putut să pună la îndoială continuitatea elementului roman sau romanizat din Dacia Traiană, această dialectică nu va mai putea tăgădui, după cele arătate mai sus, existența unor orașe dela nordul Dunării, după părăsirea Daciei, și nici interesul ce-l purtau împărații romani pentru această existență a lor, fie că orașele acestea erau numai niște simple „emporii” pentru relațiile comerciale, fie că ele serveau de legătură cu regiunile stăpânite de populațiunile autochtone dela stânga marelui fluviu. Punctele de trecere peste acest fluviu roman nu erau rupte decât în vreme de războaie și poate nici atunci. În același timp, credem că am putut face dovada, din arătările lui Procopius din *De aedificiis*, că romanitatea a continuat să existe cel puțin până în secolul al VI, nu numai în Pannonia, cum susține Alföldi³⁾, ci și în Dacia Traiană.

Dobrici. Vezi amănunte în ale noastre *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*, pag. 86 seq.

3) Weiss, *Die Dobrudscha im Altertum*, pag. 46, Pârvan, *Descoperiri în Scythia Minor.*, An. Ac. Rom., 1913, p. 467.

1) Alföldi, *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien*, I, p. 19,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PROCOPIUS

Περὶ κτισμάτων sive DE AEDIFICIIS

CARTEA III-a și IV-a

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TEXT

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ζ'. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν Τζάνοις Ἰουστινιανῶ βασιλεῖ εἰργασται. ἐν δὲ δὴ τῇ μετ' αὐτοὺς χώρᾳ, ἣ παρὰ τὸν Εὐξείνου οἰκεῖται Πόντον, πόλις ἐστὶ πού, Τραπεζοῦς ὄνομα· οὗ δὴ ἀπορίας ὑδάτων οὔσης, ὄχετόν ἐτεκτήνατο Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, ὅνπερ Εὐγενίου καλοῦσι μάρτυρος, ταύτη τε τὴν ἀπορίαν τοῖς τῆδε ᾤκημένοις διέλυσεν. ἐνταῦθα δὲ καὶ τῇ Ἀμασειᾷ τὰ πλεῖστα τῶν ἰερῶν ἀνενεώσατο, χρόνῳ πεπονηκότα πολλῶ. μετὰ δὲ τοὺς Τραπεζουντίων ὄρους χωρίου ἐστὶ Ῥιζαῖον ὄνομα, ὃ δὴ καινουργήσας αὐτὸς ὄχυρωμα περιβέβληκε λόγου τε καὶ ἀκοῆς κρεῖσσον. πόλεων γὰρ τῶν Πέρσαις ὁμόρων οὐδεμιᾶς ἦσσαν μεγέθους πέρι καὶ ἀσφαλείας δεδημιούργηται.

Καὶ φρούριον δὲ ᾠκοδομήσατο ἐπὶ Λαζικῆς Λοσόριον ὄνομα, καὶ τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ στενωποὺς ἐτειχίσατο, οὔσπερ Κλεισούρας καλεῖν νενουλίκασιν, ὅπως δὴ ἀποκεκλεισμένοι τῆς ἐπὶ Λαζικὴν εἰσόδου οἱ πολέμιοι εἶεν. ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Λαζοῖς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν, ἀρχαίαν τε οὔσαν καὶ σαθρὰν τῇ οἰκοδομίᾳ γεγεννημένην, ἀνενεώσατο. οὕτω καὶ Πέτραν ἐν Λαζοῖς πόλιν ἀξιοθέατον κατεστήσατο, ἣνπερ Λαζοὶ μὲν ἀβουλίᾳ τῇ σφετέρᾳ παρέδοσαν Πέρσαις, Χοσρόην ἐνταῦθα στρατῶ μεγάλῳ ἐπαγαγόμενοι, Ῥωμαῖοι δὲ Περσῶν καθυπέρτεροι τῶ πολέμῳ γενόμενοι καὶ τοὺς μὲν κτείναντες, τοὺς δὲ δορυαλώτους πεπονημένοι, ἐς τὸ ἔδαφος τὴν πόλιν καθεῖλον, ὡς μὴ αὐθις οἱ βάρβαροι κακουργεῖν ἔχοιεν ἐνταῦθα ἰόντες, ἥπερ μοι ἅπαντα ἐν τοῖς ὑπὲρ τῶν πολέμων δεδήλωται λόγοις· ἵνα δὴ καὶ τοῦτό μοι δεδιήγηται, ὡς ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ ἐκ Λαζικῆς ἐπὶ τὴν Μαιῶτιν ἰόντι λίμνην φρούρια δύο, Σεβαστούπολιν τε καὶ Πιτυοῦντα, καθεῖλον Ῥωμαῖοι, Χοσρόην ἀκούσαντες στρατεύμα στέλλειν ἐνταῦθα διὰ σπουδῆς ἔχειν τοὺς <τε> τὰ φρούρια ταῦτα

καθέξοντας. ἀλλὰ νῦν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ταύτην δὴ τὴν Σεβαστούπολιν ἀνανεωσάμενος ξύμπασαν, καὶ τῷ μὲν περιβόλῳ τοῖς τε ἄλλοις ὀχυρώμασι πεποιημένος ἀνάλωτον, ταῖς δὲ ἀγυιαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις οἰκοδομαῖς διακοσμήσας, τῷ τε κάλλει καὶ τῷ μεγέθει πόλιν τανῦν ἀξιολογωτάτην ἐν τοῖς μάλιστα κατεστήσατο.

Καὶ μὴν καὶ Βοσπόρου καὶ Χερσῶνος πόλεων, αἵπερ κατὰ τὴν ἐκείνη ἀκτὴν ἐπιθαλασσίδιαι μετὰ λίμνην τε τὴν Μαιώτιδα καὶ τοὺς Ταύρους καὶ Ταυροσκύθας ἐν ἔσχατῳ οἰκοῦνται τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, πεπονηκότα παντάπασι τὰ τεύχη εὐρῶν ἐς μέγα τι κάλλους τε καὶ ἀσφαλείας κατεστήσατο χρῆμα. ἔνθα δὴ καὶ φρούρια πεποιηται τό τε Ἀλούστου καλούμενον καὶ τὸ ἐν Γορξουβίταις. διαφερόντως δὲ τὴν Βόσπορον τῷ ἐρύματι ἐκρατύνατο, ἦνπερ ἐκ παλαιοῦ βεβαρβαρωμένην καὶ ὑπὸ τοῖς Οὐνοῖς κειμένην ἐς τὸ Ῥωμαίων αὐτὸς μετήνεγκε κράτος. ἔστι δὲ τις ἐνταῦθα χώρα κατὰ τὴν παραλίαν, Δόρου ὄνομα, ἵνα δὴ ἐκ παλαιοῦ Γότθοι φῶκηνται, οἱ Θεουδερίχῳ ἐς Ἰταλίαν ἰόντι οὐκ ἐπισπόμενοι, ἀλλ' ἐθέλουσιοι αὐτοῦ μέλναντες, Ῥωμαίων καὶ εἰς ἐμέ εἰσιν ἔνσπονδοι· ξυστρατεύουσί τε αὐτοῖς ἐπὶ πολέμους τοὺς σφετέρους ἰούσιν, ἠνίκα ἂν βασιλεῖ βουλομένῳ εἴη. ἔξικνοῦνται δὲ ἐς τρισχιλίους, καὶ τὰ τε πολέμια ἔργα εἰσὶν ἄριστοι τὰ τε ἐς τὴν γεωργίαν αὐτουργοὶ δεξιοί, καὶ φιλοξενώτατοι δὲ εἰσὶν ἀνθρώπων ἀπάντων. αὐτὴ δὲ ἡ χώρα τὸ Δόρου τῆς μὲν γῆς ἐν ὑψηλῷ κεῖται, οὐ μέντοι οὔτε τραχεῖα οὔτε σκληρὰ ἔστιν, ἀλλ' ἀγαθὴ τε καὶ εὐφορος καρπῶν τῶν ἀρίστων. πόλιν μὲν οὖν ἡ φρούριον οὐδαμῆ τῆς χώρας ὁ βασιλεὺς ἐδείματο ταύτης, κατελθρογεσθαι περιβόλοις τισὶν οὐκ ἀνεχομένων τῶν τῆδε ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν πεδίῳ ἀσμενέστατα ὠκημένων αἰεί. ὅπη ποτὲ δὲ τῶν ἐκείνη χωρῶν βέσιμα εὐπετῶς τοῖς ἐπιούσιν ἐδόκει

εἶναι, ταύτας δὴ τειχίσμασι μακροῖς τὰς εἰσόδους περιβαλῶν, τὰς ἐκ τῆς ἐφόδου φροντίδας ἀνέστειλε Γότθοις. ταῦτα μὲν οὖν τῆδὲ πη ἔχει.

Πόλιν δέ τινα ἐπιθαλασσίαν οἰκοῦσι Θοῤῃκες παρὰ τὴν ἠϊόνα τοῦ Εὐξείνου Πόντου, Ἀγχιάλον ὄνομα, ἥσπερ ἐν ἐπιτηδείῳ μνησθείημεν ἔν, περιηγούμενοι τὰ ἐπὶ τῆς Θοῤῃκης χωρία. ἐπεὶ δὲ τανῦν ὁ λόγος ἡμῖν διελήλυθεν ὅσα παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐξείνου πόντου δεδημιούργηται τῷ βασιλεῖ τούτῳ, οὐδέν τι χεῖρον ἀφηγήσασθαι ἔνταῦθα τοῦ λόγου ὅσα δὴ ἐπὶ τῆς Ἀγχιάλου ταύτης ἐδείματο. ἔνταῦθα οὖν πηγαὶ θερμοῶν φύσει ὑδάτων ἀναβλυστάνουσι, τῆς πόλεως οὐ πολλῶ ἄποθεν ἀπαντοματίζουσαι βαλανεῖα τοῖς τῆδε ἀνθρώποις· τοῦτον δὲ τὸν χῶρον ἀτείχιστον ἐκ παλαιοῦ ὄντα ὑπερεῶρων οἱ προβεβασιλευκότες τὰ πρότερα, καίπερ ἐν γειτόνων ὠκημένων αὐτῷ βαρβαρικῶν ἔθνῶν τοσοῦτων τὸ πλῆθος. ἐπεχωρῆζόν τε αὐτῷ οἱ νενοσηκότες τὰ σώματα, μετὰ κινδύνων τὴν παραψυχὴν κοιμιζόμενοι. τειχίρη τοίνυν αὐτὸν ἐν τῷ παρόντι πεποιημένος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, ἀκίνδυνον διεπράξατο σφίσι τὴν ἄκεσιν εἶναι. τὰ μὲν οὖν γῆς τῆς ἐώας, ἔτι μέντοι καὶ Ἀρμενίας καὶ Τζανικῆς ὄχυρώματα καὶ τὰ γε ἀμφὶ τὸν Εὐξείνου πόντον, τῆδε Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἰργασται. ἡμῖν δὲ ἐνθένδε ἐπὶ τὰς οἰκοδομίας ἰτέον, ἄσπερ ἐν Εὐρώπῃ τῇ ἄλλῃ πεποιήται.

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

α΄. Πέλαγος μέγα νηὶ διαπλευσαι ἀπαρασκευῶ μοχθηρόν τε ἠγοῦμαι εἶναι καὶ κινδύνων μεγάλων ἀτεχνῶς ἔμπλεων. ταῦτό δὲ ἐστὶ τὰς Ἰουστινιανοῦ βασιλέως οἰκοδομίας λόγῳ φανλοτάτῳ διαμετροῦσασθαι. ψυχῆς γὰρ μεγέθει ὁ βασιλεὺς οὗτος τὰ τε ἄλλα, ὡς εἶπειν, ἅπαντα καὶ τὰ ἐς τὰς οἰκοδομίας οὐδέν τι ἥσσον λόγου διαπέ-

πρακται κρείσσω. ἐν δὲ δὴ τῇ Εὐρώπῃ καὶ τὴν ὑπουρ-
 γλιαν ἐναρμόσασθαι τῷ τῆς χρείας ἀξιώματι διὰ σπουδῆς
 ἔχων ἔργα οὐκ εὐδιήγητα οὐδὲ εἰς συγγραφὴν διαπεπό-
 νηται πρόχειρα. γηγένηται γὰρ ἐπαξίως τῷ τε γειτονή-
 ματι ποταμοῦ Ἰστροῦ καὶ τῇ ἐνθένδε διὰ τοὺς ἐγκειμέ-
 νους τῇ χώρᾳ βαρβάρους ἀνάγκη. ἔθνη γὰρ αὐτῇ γει-
 τουοῦντα διάκεκλήρωται Οὐννικά τε καὶ Γοτθικά, καὶ
 τὰ ἐν Ταύροις καὶ τὰ ἐν Σκύθαις ἀνταίρει, καὶ ὅσα
 Σκλαβηνοὶ καὶ ὅσα ἄττα, εἴτε Σαυρομάτας Ἀμαξοβλοῦς
 εἴτε Μετανάστας ταῦτα δὴ ἐκάλουν τὰ ἔθνη οἱ τῶν ἱστο-
 ριῶν ἀναγραψάμενοι τὰ ἀρχαιότατα, καὶ εἴ τι ἄλλο θη-
 ριῶδες ἀνθρώπων γένος ἢ νέμεσθαι, ἢ ἰδρῦσθαι ἐνταῦθα
 ξυμβαίνει. οἷς δὴ ἀπέραντα πολεμῆσειουσιν ὑπαντιάζειν
 διατεινομένῳ Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ πάρεργόν τε οὐδὲν
 ποιουμένῳ ἐπάναγκες ἢ ἐρύματά τε περιβάλλεσθαι ἀνά-
 ριθμα καὶ στρατιωτῶν ἀμύθητα φυλακτήρια καταστή-
 σασθαι, καὶ ὅσα ἄλλα πολεμίοις ἀνεπικηρουκεύτοις τε καὶ
 ἀνεπιμύκτοις ἐμπόδια εἴη. οἷς δὴ τοῖς πολεμίοις τὸν
 πόλεμον οὐκ ἐξ αἰτίας ἐγειρομένοις ποιεῖσθαι νόμος,
 οὐδὲ μετὰ πρεσβείαν ἐπενεγκεῖν, οὐδὲ μὴν οὐδὲ ξυνθή-
 καις διαλυσαί τισιν, ἢ κατὰ χρόνον ἀνακωχεῦσαι, ἀλλ'
 ἐγγειρῆσαι μὲν ἀπροφασίστως, καταλυσαὶ δὲ σιδήρῳ μόνῳ.
 ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπὶ τῆς ἱστορίας τὰ λειπόμενα βαδιούμεθα.
 ἔργου γὰρ ἀρξάμενους τρόπῳ ὄψω οὖν ἐς πέρας ἀφίχθαι
 ξυνοίσει μᾶλλον ἢ ἀτελεύτητον ἀπολιπόντας ὀπίσω ἰέναι.
 ἐπεὶ καὶ ἄλλως ἂν οὐκ ἔξω κατηγορίας τὸ πρᾶγμα εἶη,
 βασιλέα μὲν τὸν ἡμέτερον εἰργάσθαι τὰ ἔργα, ἡμᾶς δὲ
 τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἀποκνεῖν λόγους. μέλλοντας δὲ τὰ
 Εὐρωπαϊα τούτου δὴ τοῦ βασιλέως διακριθμεῖσθαι οἰκο-
 δομήματα, ὀλίγα ἄττα ἀμφὶ τῆδε τῇ χώρᾳ ὑπειπεῖν ἄξιον.
 Ἐκ τοῦ Ἀδριατικοῦ καλουμένου πελάγους ἐπιρροή τις
 διωθουμένη τε καὶ ἀποσαλεύουσα τῆς ἄλλης θαλάσσης

ἐπὶ τὴν ἠπειρον ἀναβαίνει, καὶ σχίζουσα τὴν γῆν ἐπὶ πλείστον ποιεῖται τὸν Ἰόνιον κόλπον, ἐν δεξιᾷ μὲν Ἠπειρώτας τε καὶ τὰ ἐκείνη ἔθνη, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Καλαβροὺς ἔχουσα, ἐν τε πορθμῷ ἐπὶ μακρότατον θλιβομένη περιλαμβάνει τὴν ἠπειρον σχεδόν τι πᾶσαν. καθ' ὑπερθε δὲ ἀντιπρόσωπος τῇ θαλάσῃ φερόμενος ποταμὸς Ἴστρος γῆς τῆς Εὐρώπης νησοειδῆ τὴν γῆν τίθεται. ἐνταῦθα οἰκοδομήματα πολλά τε καὶ ἀξιολογώτατα ὁ βασιλεὺς οὗτος πεποιήται. πᾶσαν γὰρ Εὐρώπην ἐς τὸ ἀσφαλὲς τειχισάμενος ἀπρόσβατον κατεστήσατο βαρβάροις εἶναι, οἱ δὲ ὑπὲρ Ἴστρον ποταμοῦ ᾤκηται.

Ἀλλὰ μοι ἀπὸ τῆς τοῦ βασιλέως ἀρκτέον πατρὶδος, ἣ πασῶν μάλιστα τὰ τε πρωτεῖα ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦδε τὰς ἀπαρχὰς τοῦ λόγου δοτέον. αὐτῇ γὰρ ἂν μόνῃ ὀγκοῦσθαι τε καὶ διαθρύπτεσθαι καὶ ἀποσεμνύνεσθαι πρόποι βασιλέα Ῥωμαίοις θρεψαμένη τε καὶ παρασχομένη τοιοῦτον, οὐ δὴ τὰ ἔργα καὶ λόγῳ εἰπεῖν καὶ γραφῇ παρακαταθέσθαι ἀμήχανον.

Ἐν Δαρδάνοις που τοῖς Εὐρωπαίοις, οἱ δὲ μετὰ τοὺς Ἐπιδαμνίων ὄρους ᾤκηται, τοῦ φρουρῶν ἀγχιστα, ὅπερ Βεδερλιὰνα ἐπικαλεῖται, χωρίον Ταυρίσιον ὄνομα ἦν, ἐνθεν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ὁ τῆς οἰκουμένης οἰκιστῆς ὤρμηται. τοῦτο μὲν οὖν τὸ χωρίον ἐν βραχεῖ τειχισάμενος κατὰ τὸ τετράγωνον σχῆμα καὶ γωνία ἐκάστη πύργον ἐνθέμενος Τετραπυργίαν εἶναι τε καὶ καλεῖσθαι πεποιήκε. παρ' αὐτὸ δὲ μάλιστα τὸ χωρίον πόλιν ἐπιφανεστάτην ἐδείματο, ἣν περ Ἰουστινιανὴν ὠνόμασε Πριμαν (πρώτη δὲ τοῦτο τῇ Λατίνων φωνῇ δύναται) ταῦτα τῇ θρεψαμένη τροφεία ἐκτίνων. καίτοι Ῥωμαίους ἐχρῆν ἅπαντας τοῦτο δὴ ἀλλήλοις ἐπικοινωνεῖν τὸ ὄφλημα, ἐπεὶ καὶ σωτήρα ἐθρέψατο ἢ χώρα κοινὸν ἅπασιν. ἐνταῦθα δὲ καὶ ὀχετὸν τεκτηνόμενος ὕδασι τὴν πόλιν ἀειρ-

ρύτοις διεπράξατο ἐπιεικῶς πλήθειν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῷ τῆς πόλεως οἰκιστῇ ὑπέρογκά τε καὶ λόγου πολλοῦ διαπεπόνηται ἄξια. θεοῦ μὲν τεμένη διαριθμεῖσθαι οὐ ῥάδια, καταγῶγια δὲ ἀρχόντων φράζεσθαι λόγῳ ἀμήχανα, στοῶν μεγέθη, ἀγορῶν κάλλη, τὰς κρήνας, τὰς ἀγνιάς, τὰ βαλανεῖα, τὰ πωλητήρια. πόλις ἀπλῶς μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος καὶ τὰ ἄλλα εὐδαίμων καὶ οἷα τῆς χώρας ἀπάσης μητρόπολις εἶναι. εἰς ἀξιώματος γὰρ τοσόνδε ἦκει. πρὸς δὲ καὶ τὸν Ἰλλυριῶν ἀρχιερέα διακεκλήρωται, τῶν ἄλλων πόλεων αὐτῇ, ἅτε πρώτη τὸ μέγεθος οὔσης, ἐξισταμένων. ὥστε καὶ ἀνθυπουργηκε τῷ βασιλεῖ κλέος· ἢ μὲν γὰρ τροφίμῳ ἀποσεμνύνεται βασιλεῖ, ὁ δὲ ἀντιφιλοτιμεῖται δεδημιουργηκέναι τὴν πόλιν. καὶ μοι ἄχρι τοῦδε εἰπεῖν ἀποχρήσει. ἅπαντα γὰρ ἐς τὸ ἀκριβὲς λεπτολογεῖσθαι ἀμήχανον, ἐπεὶ τῷ βασιλεῖ προσηκούσης τῆς πόλεως ἐλασσοῦσθαι αὐτῆς ἅπαντα λόγον ἐπάναγκες.

Ἔτι μέντοι καὶ Βεδερίανα τὸ φρούριον ἀνοικοδομησάμενος ὅλον πολλῷ ὀχυρώτερον κατεστήσατο. ἦν δὲ τις ἐν Δαρδάνοις ἐκ παλαιοῦ πόλις, ἥπερ Οὐλπιᾶνα ὠνόμαστο. ταύτης τὸν περίβολον καθελὼν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλειστον (ἦν γὰρ σφαλερὸς ἐς τὰ μάλιστα καὶ ὅλως ἀχρεῖος) ἄλλα τε αὐτῇ παμπληθῆ ἐγκαλλωπίσματα ποιησάμενος, ἐς τε τὴν νῦν μεταθέμενος εὐκοσμίαν, Σεκοῦνδαν αὐτὴν Ἰουστινιανὴν ἐπωνόμασε. σεκοῦνδαν γὰρ τὴν δευτέραν Λατῖνοι λέγουσι. καὶ ἄλλην δὲ αὐτῇ πλησίον ἐδείματο πόλιν οὐ πρότερον οὔσαν, ἥπερ Ἰουστινούπολιν τῷ θείῳ δμωνύμως ἐκάλεσεν. ἀλλὰ καὶ Σαρδικῆς καὶ Ναῖσουπόλεως, ἔτι μέντοι Γερμαῆς τε καὶ Πανταλείας διερωγῶτα τῷ χρόνῳ τὰ τεῖχη εὐρῶν οἰκοδομησάμενός τε ξὺν τῷ ἀσφαλεῖ ἄμαχα τοῖς πολεμίοις διεπράξατο εἶναι. καὶ πολίχνια δὲ τούτων δὴ μεταξὺ ἐδείματο τρία, Κρατῖσκαρά τε καὶ Κονιμέδαβα καὶ Ρόνμισιᾶνα. οὕτω μὲν οὖν τάσδε

τὰς πόλεις ἐκ θεμελίων ἀνέστησε. πρόβολον δὲ ἰσχυρότατον αὐτῶν τε καὶ πάσης Εὐρώπης Ἴστρον ποταμὸν ποιεῖσθαι ἐθέλων, ἐρύμασι τοῦ ποταμοῦ τὴν ἡύονα περιβάλλει συχνοῖς, ὥσπερ μοι γεγράφεται οὐ πολλῶ ὕστερον, φυλακτῆριά τε στρατιωτῶν πανταχόθι τέθειται τῆς ἀκτῆς, ἀναχαιτίσοντα τὴν διάβασιν βεβαιότατα τοῖς τῆδε βαρβάροις. ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ ἐξειργασμένων, ὑπόπτως ἐς τῆς ἀνθρωπείας ἐλπίδος τὸ σφαλερὸν ἔχων, λογισάμενός τε ὡς εἰ τοῖς πολεμίοις ὅτῳ δὴ ποτε τρόπῳ διαπορθμεύσασθαι δυνατὰ εἴη, ἐπιθήσονται ἀφυλάκτοις τὸ παράπαν τοῖς ἀγροῖς οὔσι, καὶ ἀνθρώπους μὲν ἐξανδραποδιοῦσιν ἠβηδὸν ἅπαντας, χρήματα δὲ λήϊσονται πάντα, οὐκ ἐπὶ κοινῆς αὐτοῖς μόνου τὴν ἀσφάλειαν ἐν τοῖς κατὰ τὸν ποταμὸν ὀχυρώμασιν ἀπέλιπεν εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἰδίαν πεποιήται· οὕτω συνεχῆ τὰ ἐρύματα ἐν τοῖς χωροῖς ἀπεργασάμενος ὥστε ἀγρὸς ἕκαστος ἢ φρουρίον ἀποτετόρνευται, ἢ τῷ τετειχισμένῳ πρόσκοιός ἐστιν, ἐνταῦθα τε καὶ τῇ Ἠπειρῷ τῇ τε νέᾳ καὶ τῇ παλαιᾷ καλουμένη. οὐδὲ καὶ πόλις αὐτῷ πεποιήται Ἰουστινιανούπολις, ἢ πρότερον Ἀδριανούπολις καλουμένη

Ἀνενεώσατο δὲ Νικόπολιν τε καὶ Φωτικὴν καὶ τὴν Φοινίκην ὠνομασμένην. αἱ δύο αὐταὶ πολίχναι, ἢ τε Φωτικὴ καὶ ἢ Φοινίκη, ἐν τῷ χθαμαλῷ τῆς γῆς ἐκείντο, ὕδασι περιορροόμεναι τῆδε λιμνάζουσι. διὸ δὴ λογισάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς εἶναι ἀμήχανα ἐπὶ στεροῆς θεμελίων συνθήκης περιβόλους αὐταῖς ἀναστῆναι, αὐτὰς μὲν ἐπὶ σχήματος τοῦ αὐτοῦ εἶασε, φρούρια δὲ αὐτῶν ἀγχοτάτω ἐν τε ἀνάντει καὶ ἰσχυρῶς ὀρθίῳ ἐδείματο. ἦν δὲ τις ἐνταῦθα πόλις ἀρχαία, ὕδασι ἐπιεικῶς κατακορῆς οὔσα, ὀνόματός τε τῆς τοῦ χωροῦ φύσεως (ἀξίου ἐπιτυχοῦσα). Εὐροία γὰρ ἀνέκαθεν ὠνομάζετο. ταύτης δὲ τῆς Εὐροίας οὐ πολλῶ ἀποθεν λίμνη κέχυται καὶ

νῆσος κατὰ μέσον ἀνέχει καὶ λόφος αὐτῇ ἑπανεστῆκε διαλείπει δὲ ἡ λίμνη τασοῦτον, ὅσον τινὰ ἐν εἰσόδου μοῖρα τῇ νήσῳ λελεῖφθαι ἔνθα δὴ βασιλεὺς τοὺς τῆς Εὐβοίας μεταβιβάσας οἰκήτορας, πόλιν ὀχυρωτάτην οἰκοδομησάμενος ἐτειχίσατο.

β'. Μετὰ δὲ τὴν Ἡπειρον ὅλην Αἰτωλούς τε καὶ Ἀκαρῶνας παραδραμόντι ὃ τε Κρισαῖος ἐκδέχεται κόλπος καὶ ὃ τε Ἴσθμὸς ἢ τε Κόρινθος καὶ τὰ ἄλλα τῆς Ἑλλάδος χώρια. ἔνθα δὴ τῆς παρ' αὐτοῦ τὰ μάλιστα προνομίας ἠξίωνται. μάλιστα <δὲ> πάντων θαυμάσειεν ἄν τις ὀπίσσοις περιβόλοις ἐτειχίσατο τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. τῶν τε γὰρ ἄλλων προϋνόησε πάντων καὶ οὐχ ἥκιστα τῶν ἐν Θερμοπύλαις ἀνόδων. πρῶτα μὲν οὖν τὰ τεῖχη ἐς ὕψος αὐτῷ ἀνέστη μέγα. ἦν γάρ, εἴ τις προσβῆι, εὐπετῶς ἀλωτὰ καὶ οὐ τετειχισμένα τὰ ὄρη, ἃ ταύτῃ ἀνέχει, ἀλλ' ἀποτειριγγωμένα ἐδόκει εἶναι. τοῖς δὲ καὶ διπλᾶς τὰς ἐπάλλξεις ἐντέθειται πάσας. κατὰ ταῦτα δὲ κἀν τῷ φρουρίῳ ἐξείργασται, ὅπερ ἐνταῦθα ἐκ παλαιοῦ ἦν παρέργως οὕτω πεποιημένον τοῖς πάλαι ἀνθρώποις. διαρκές τε γὰρ αὐτῷ ὕψος ἐντέθεικε καὶ διπλοῦς τοὺς προμαχῶνας πεποίηται. πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ἀνύδρω παντάπασιν ὄντι ταμειῖον ὑετίων ὑδάτων ἐπετεχνήσατο. ἔπειτα δὲ καὶ ἀνόδους πολλὰς ἀφυλάκτους τε καὶ ἀτειχίστους τὰ πρότερα οὖσας ἐς τὸ ἀκριβὲς ἐτειχίσατο. θαυμάσειεν ἄν τις εἰκότως τὸν Περσῶν βασιλέα, ὅτι δὴ χρόνον ἐνταῦθα κατατροίψας πολὺν, μίαν τινὰ στενὴν ἀτραπὸν εὔρατο, καὶ ταῦτα προδοτῶν Ἑλλήνων τυχῶν, ὁδῶν τε ἀτειχίστων ἐκέλευη πολλῶν καὶ ἀμαξιτῶν σχεδόν τι οὐσῶν. ἢ τε γὰρ θάλασσα τοὺς πρόποδας ἐπικλύζουσα τῶν ὄρων, ἀνεστομωμένης ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐποιεῖτο εἶναι τὰς ἐνθενδε ἀνόδους, καὶ σηράγγων τε καὶ χαραδρῶν ἀδιεξόδων ἐνταῦθα οὐσῶν, ἀμήχανα ἔδοξεν εἶναι τοῖς πάλαι ἀνθρώ-

ποις τειχίσμασιν ἐς τὸ ἀκριβὲς περιβαλέσθαι τὰ διηρη-
 μένα τῇ φύσει, τῇ τε πρὸς τὰ χαλεπώτατα τῶν ἔργων
 ὀκνήσει ἀταλαίπωρον ἀφόμενοι τὴν ἀσφάλειαν ἐπὶ τῇ
 τύχῃ κατέλιπον, ἐς τὴν ἐσομένην βαρβάροις τῆς ὁδοῦ
 ἄγνοιαν ἀποθέμενοι τὰς τῆς σωτηρίας ἐλπίδας. ἐπεὶ
 πρὸς τὴν τάλαιπωρίαν ἀπολέγοντες αἰεὶ ἄνθρωποι, τὰ
 σφίσιν αὐτοῖς δυσκολώτατα δόξαντα εἶναι οὐδὲ ἄλλοις
 τισὶν οἴονται ῥάδια ἔσεσθαι. διὸ δὴ οὐκ ἄν τις ἔτι φι-
 λονεικόη μὴ οὐχὶ ἀνθρώπων ἀπάντων, οἱ δὴ ἐς τὸν
 πάντα ἀλῶνα γεγένηται, Ἰουστινιανὸν βασιλέα προμη-
 θέστατον γεγόνεναι καὶ διαφερόντως ἐπιμελέστατον, ᾧ
 γε οὐδὲ θάλασσα χαλεπὴ γέγονε, γειννιῶσά τε τοῖς ὄρεσι
 καὶ περιχεομένη καὶ ἐπικλύζουσα, ἐν κλυδωνίῳ τε καὶ
 ψάμμῳ ὑγρᾷ τοῖς θεμελλοῖς στηρίζεσθαι, καὶ τοῖς ἐναν-
 τιωτάτοις διαφανῶς ἐναρμόζεσθαι, ἀνθρώπων τε προσ-
 χωρεῖν τέχνη καὶ βιαζομένοις ὑπέικειν. οὐ μὲντοι οὐδὲ
 τὰς τε λόχμας καὶ νάπας ἀλλήλαις ἀνάψας, οὐδὲ τὴν
 θάλασσαν τῷ ὄρει ἐναρμολογούμενος ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὅλην
 τε τὴν Ἑλλάδα περιβαλὼν τοῖς ὀχυρώμασι, κατέπαυσε
 τὴν ὑπὲρ τῶν κατηκόων σπουδὴν, ἀλλὰ καὶ φρουρία
 πολλὰ τοῦ τείχους ἐντὸς ἐτεκτῆνατο, ἄξια τύχης τῆς ἀν-
 θρωπείας βεβουλευμένος, ἧ βέβαιον οὐδὲν οὐδὲ ἀκατα-
 γώνιστον γίνεται. ὥστε εἰ τοῖς τείχεσι τούτοις τρόπῳ
 δειπνοῦν ἢ χρόνῳ ἀλῶναι ξυμβαίη, ἐν τοῖς φρουρίοις τὰ
 φυλακτῆρια διασώζοιτο. καὶ μὴν καὶ σιτῶνας ἐν τῷ
 ἀσφαλεῖ καὶ ὑδάτων ἔλυτρα πανταχόθι πεποίηται, στρα-
 τιώτας τε φρουροὺς ἐς δισχιλλοὺς μάλιστα τῆδε ἰδρύ-
 σατο· ὃ οὐδέ τις τῶν πρώην βασιλέων πώποτε ἐκ τοῦ
 παντὸς χρόνου πεποίηκεν. ἀφύλακτα γὰρ τὸ παράπαν
 τὰ τείχη ταῦτα ἄνωθεν τε καὶ ἐς ἐμὲ ἦν, ἀγροίκων τε
 τῶν ἐπιχωρίων τινὲς τῶν πολεμίων καταθεόντων μεθαρ-
 μοσάμενοι τὴν δόλιαν ἐν τῷ παραντίκῃ, ἐπὶ καιροῦ τε

αὐτοσχεδιάζοντες τὰ πολέμια, ἐκ περιτροπῆς ἐνταῦθα ἐφρούρουν, ἀλώσιμοί τε τοῖς πολεμίοις ἀπειρῶ τοῦ ἔργου ῥᾶστα ξὺν τῇ Ἑλλάδι ἐγίνοντο, ταύτη τε τῇ σμικρολογίᾳ ἢ χώρα ἐπὶ μακρότατον ἀπέκειτο ἐπιούσι βαρβάροις.

Οὕτω μὲν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τὰ ἐν Θερμοπύλαις ἐρύματα ἐκρατύνατο. καὶ πόλεων δὲ ἀπασῶν, αἵπερ αὐτῶν ἐντὸς τῆς χώρας ἐξικανοῦσιν οὔσαι, ξὺν ἐπιμελείᾳ πολλῇ τελεῖν ἠνοικοδομήσατο ἰσχυρά, ἔν τε Σάκκῳ καὶ Ὑπάτῃ καὶ Κορακίοις καὶ Οὐννῶ καὶ Βαλέαις καὶ τῷ καλουμένῳ Λεονταρίῳ. ἐν δὲ τῇ Ἡρακλείᾳ πεπολιῆται τάδε. ἐξ Ἰλλυριῶν ἐς Ἑλλάδα ἰόντι, ὄρη δύο ἐπὶ μακρότατον ἀλλήλοιν ὡς ἀγχοιάτω ξυνίασι, στενωπὸν ἐν βραχεῖ ἀπεργαζόμενα τὴν μεταξὺ χώραν (κλεισούρας νενομίκασι τὰ τοιαῦτα καλεῖν)· πηγὴ δὲ κατὰ μέσον κάτεισιν, ἐν μὲν ὥρᾳ θερινῇ πότιμον ἀποβλύζουσα καὶ καθαρὸν ὕδωρ ἀπὸ τῶν ὀρῶν, ἀταύτη ἀνέχει, ἐς ῥύακά τε ἀποκεκριμένη βραχύν. ἐπειδὴν δὲ ὕοι, χειμάρρους ἐνταῦθα ἐπικυρτοῦται ὑψηλὸς τε ὑπερφυῶς καὶ δεινῶς ἄγριος ἐπὶ πλείστον τῶν ἐκείνη σκοπέλων ἀπὸ τῶν χαραδρῶν συνάγων τὸ ῥεῦμα. ἐνθένδε τοῖς βαρβάροις εἰσιτητὰ ἐπὶ τε Θερμοπύλας οὐδενὶ πόνῳ ἐγίνετο καὶ τὴν ταύτη Ἑλλάδα. τοῦ δὲ στενωποῦ ἐφ' ἐκάτερα δύο ἐκ παλαιοῦ ὄχυράματα ἦν, πῆ μὲν Ἡράκλεια πόλις, ἥσπερ ἐπεμνήσθην ἀρτίως, πῆ δὲ ὁ Μυροπώλης καλούμενος, οὐκ ὀλίγη διεστηκῶς χώρα. ταῦτα δὲ ἄμφω τὰ ὄχυράματα ἐν ἐρειπίοις ἐκ παλαιοῦ ὄντα Ἰουστινιανὸς ἀνοικοδομήσατο βασιλεὺς καὶ διατειχίσματι τὸν στενωπὸν ὄχυρωτάτω περιβαλὼν, τούτῳ τε συνάψας ὄρος ἐκάτερον τοῖς μὲν βαρβάροις τὴν διόδον ἀνεχαίτισε, τῷ δὲ χειμάρρῳ ἐπάναναγκές ἐστι λιμνάζοντι τοῦ τείχους ἐντὸς, εἶτα ἐφ' ὑπερθεῖν αὐτοῦ φερομένῳ ὅπῃ παρατύχοι ἰέναι.

Καὶ πόλεις δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀπέσας, αἵπερ ἐντὸς εἰσι

τῶν ἐν Θερμοπύλαις τειχῶν, ἐν τῷ βεβαίῳ κατεστήσατο εἶναι, τοὺς περιβόλους ἀνανεωσάμενος ἅπαντας. κατερηρίπεσαν γὰρ πολλῶ πρότερον, ἐν Κορίνθῳ μὲν σεισμῶν ἐπιγενομένων ἐξαισίῳν, Ἀθήνησι δὲ καὶ Πλαταιᾶσι κἂν τοῖς ἐπὶ Βοιωτίας χωρίοις χρόνου μὲν μήκει πεπονηκότες, ἐπιμελησαμένου δὲ αὐτῶν οὐδενὸς τῶν πάντων ἀνδρῶπων. ἐπίμαχον δὲ ἢ ἀφύλακτον οὐδὲν εἶασεν, ἐπεὶ αὐτῷ προεργηγορότι τῶν κατηκόων ἔννοια γέγονεν ὡς οἱ βάρβαροι καταδέοντες, ἂν οὕτω τύχη, τὰ γε ἀμφὶ Θερμοπύλας χωρία, ἐπειδὴν τάχιστα πύθωνται οὐδὲν αὐτοῖς ὕφελος ἔσσεσθαι ὑπερβεβηκόσι τὸ ἔρμα τοῦτο, τειχήρους πανταχόθι γεγενημένης τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ἐθελοκακήσουσιν αὐτίκα δὴ μάλα ἐξεπιστάμενοι ὡς πολιορκεῖν σφίσι πόλιν ἐκάστην ἐπάναγκες ἔσται. προσδοκία γὰρ μηκνυομένη ταλαιπωρεῖν οὐκ ἀνέχεται, οὐδὲ ἀναβαλλομένης ὠφελείας ἐφίεται, ἀλλ' ἀποδίδεται τῆς περὶ ταῦτα ὀκνήσεως τὴν μέλλουσαν τύχην.

Ταῦτα διαπεπραγμένος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, ἐπεὶ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ πόλεις ἀπάσας ἀτειχίστους ἐμάνθανεν εἶναι, λογισάμενος ὅτι δὴ οἱ πολλοὺς τετρίψεται χρόνος, εἰ κατὰ μιᾶς ἐπιμελοῖτο, τὸν Ἰσθμὸν ὅλον ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐτειχίσατο, ἐπεὶ αὐτοῦ καταπεπτῶκει τὰ πολλὰ ἤδη. φρούριά τε ταύτῃ ἐδείματο καὶ φυλακτῆρια κατεστήσατο. τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ ἄβατα τοῖς πολεμίοις ἅπαντα πεποίηκεν εἶναι τὰ ἐν Πελοποννήσῳ χωρία, εἰ καὶ τι ἐς τὸ ἐν Θερμοπύλαις ὀχύρωμα κακουργήσοιεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῆδε κειμήλια.

γ'. Πόλις δὲ ἦν τις ἐπὶ Θεσσαλίας, Διοκλητιανούπολις ὕνομα, εὐδαίμων μὲν τὸ παλαιὸν γεγενημένη, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου βαρβάρων οἱ ἐπιπεσόντων καταλυθεῖσα καὶ οἰκητόρων ἔρημος γεγонуῖα ἐπὶ μακρότατον· λίμνη δὲ τις αὐτῇ ἐν γειτόνων τυγχάνει οὔσα, ἢ Καστορία

ώνόμασται. καὶ νῆσος κατὰ μέσον τῆς λίμνης τοῖς ὕδασι περιβέβληται. μία δὲ εἰς αὐτὴν εἰσόδος ἀπὸ τῆς λίμνης ἐν στενωῷ λέλειπται, οὐ πλέον ἐς πεντεκαίδεκα διήκουσα πόδας. ὄρος τε τῇ νήσῳ ἐπανέστηκεν ὑψηλὸν ἄγαν, ἡμῖσιν μὲν τῇ λίμνῃ καλυπτόμενον, τῷ δὲ λειπομένῳ ἐγκείμενον. διὸ δὴ ὁ βασιλεὺς οὗτος τὸν Διοκλητιανουπόλεως ὑπερ-ιδῶν χῶρον ἅτε πον διαφανῶς εὐέφοδον ὄντα καὶ πεπον-θότα πολλῷ πρότερον ἅπερ ἐρρήθη, πόλιν ἐν τῇ νήσῳ ὀχυρωτάτην ἐδείματο, καὶ τὸ ὄνομα, ὡς τὸ εἰκός, ἀφῆκε τῇ πόλει. ἐπὶ μέντοι Ἐχιναίου τε καὶ Θηβῶν καὶ Φαρ-σάλου καὶ ἄλλων τῶν ἐπὶ Θεσσαλίας πόλεων ἀπασῶν, ἐν αἷς Δημητριάς τέ ἐστι καὶ Μητρόπολις ὄνομα καὶ Γόμφοι καὶ Τρίκα, τοὺς περιβόλους ἀνανεωσάμενος, ἐν τῷ ἀσφα-λεῖ ἐκρατύνατο, χρόνῳ τε καταπεπονηκότας μακροῷ, εὐπε-τῶς τε ἀλωτοὺς ὄντας, εἴ τις προσίοι.

Ἄλλ' ἐπεὶ ἐς Θεσσαλίαν ἀφίγμεθα, φέρε δὴ, τῷ λόγῳ ἐπὶ τε τὸ ὄρος τὸ Πήλιον καὶ Πηνειὸν ποταμὸν ἴωμεν. ῥεῖ μὲν ἐξ ὄρους τοῦ Πηλίου πρῶτῳ τῷ ῥεῖθρῳ ὁ Πηνειός, ὠράϊσται δὲ αὐτῷ περιρροεμένη πόλις ἡ Λάρισσα, τῆς Φθίας ἐνταῦθα οὐκέτι οὔσης, τοῦτο δὴ τοῦ μακροῦ χρόνου τὸ διαπόνημα. φέρεται δὲ ὁ ποταμὸς οὗτος εὐ μάλα προσηνῶς ἄχρι ἐς θάλασσαν. εὐφορὸς τε οὖν ἐστὶν ἡ χώρα καρπῶν παντοδαπῶν καὶ ποτίμοις ὕδασι κατακορῆς ἄγαν, ὧν περ ὀνύνασθαι ὡς ἡκιστα εἶχον περι-φοβοὶ ὄντες οἱ τῆδε φῆκήμενοι διηνεκὲς καὶ καρδοκοῦν-τες αἰετὸς βαρβάρους ἐγκέλευσθαι σφίσιν· ἐπεὶ οὐδαμῇ τῶν ταύτῃ χωρίων ὀχύρωμα ἦν, ὅπη ἂν καταφυγόντες σωθῆσονται. ἀλλὰ καὶ Λάρισσαν καὶ Καισάρειαν, πεπο-νηκότων σφίσιν ὑπεράγαν τῶν ἐρυμάτων, σχεδόν τι ἀτειχίστους εἶναι ξυνέβαινε. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἔμφω τέλῃ ἰσχυρότατα ποιησάμενος γνησίᾳ τὴν χώραν εὐδαιμονίᾳ ξυνώκισεν. οὐ πολλῷ δὲ ἄποθεν ὄρη ἀνέχει

ἀπόκρημνα, οὐρανομήκεσιν ἀμφιλαφῇ δένδροις· οἰκεία δὲ Κενταύροις τὰ ὄρη. καὶ γέγονε Λαπίθαις ἐν τῇδε τῇ χώρᾳ πρὸς τὸ Κενταύρων γένος ἢ μάχη, ὡς οἱ μῦθοι ἡμῖν ἐκ παλαιοῦ ἰσχυρίζονται, νεανιευόμενοι γεγονέναι ἀνθρώπων γένος ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἀλλόκοτον καὶ ζώων φύσιν τινὰ δυοῖν σύμμικτον. ἀφῆκε δέ τι καὶ τῷ μύθῳ ἐν προσηγορίᾳ μαρτύριον ὁ παλαιὸς χρόνος, φρουρίου ἐν τοῖς τῇδε ὕρεσιν ὄντος. Κενταυρόπολις γὰρ τὸ χωρίον καὶ εἰς ἐμὲ ὀνομάζεται. οὐπερ τὸ τεῖχος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς καταπεπτωκὸς ἤδη σὺν Εὐρυμένη τῷ φρουρίῳ ἐνταῦθά πη ὄντι καὶ ταῦτὸ πεπονθότι ἀνοικοδομησάμενος ἐκρατύνατο. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα φρούρια ἐπὶ Θεσσαλίας ὁ βασιλεὺς οὗτος ἀνεενώσατο, ὧνπερ τὰ ὀνόματα σὺν τοῖς ἐν Μακεδονίᾳ τετειχισμένοις ἐν καταλόγῳ γεγράφεται μοι οὐ πολλῷ ὕστερον.

Ἄλλὰ νῦν, ἵνα μηδὲν τῆς Ἑλλάδος ἀπολειφθεῖν μένον ἄρρητον, ἐς Εὐβοίαν ἡμῖν τὴν νῆσον ἰτέον, ἐπεὶ Ἀθηναίων τε καὶ Μαραθῶνος ἄγχιστα ἔστηκεν. Εὐβοία τολμῖν ἢ νῆσος ἡδε προβέβληται μὲν τῆς Ἑλλάδος εἰς θάλασσαν, δοκεῖ δὲ πού ἀπενεχθῆναι, μιᾶς μὲν οὔσης τῆς γῆς πρότερον, ἀποσχισθείσης δὲ πορθμῷ ὕστερον· ῥήγνυσι γάρ τις τὴν ἡπειρον ἐνταῦθα τῆς θαλάσσης ἐπιρροή ἀμφὶ Χαλκίδα πόλιν, ἐν στενῷ τε ξυνοῦσα καὶ ταῖς ὄχθαις ἐκατέρωθεν σφιγγομένη ἐς ῥύακος εὗρος. καὶ νῆσος μὲν τὸ ἀποτετμημένον τῆς γῆς γέγονεν· Εὐριπος δὲ ὁ πορθμὸς ἐπωνόμασται. τοιαύτη μὲν οὖν τις ἢ Εὐβοία τυγχάνει οὔσα· ζεῦγμα δὲ τῷ πορθμῷ μία τις ἐγκειμένη ποιεῖται δοκός· ἤνπερ ἐπιτιθέντες μὲν, ἡνίκα ἂν ἡ βουλομένοις σφίσειν, οἱ ἐπιχώριοι ἡπειρωτῶται δοκοῦσιν εἶναι καὶ εἰς γῆν τὴν ἀντιπέρας πεζοὶ ἴασιν, ἀφαιρούμενοι δὲ ταῖς τε ἀκάτοις διαπορθμούνται τὸν ἀνάπλουν καὶ νησιῶται γίνονται αὐτίς, ἐνός τε ξύλου ἐπιβολῇ καὶ ἀφαιρέσει καὶ

πεξεύουσι καὶ ναυτῖλλονται * * * ἐντὸς καθειρογμένην
καλοῦσι Παλλήνην. τὴν μέντοι εἴσοδον διατειχίσματι
τὸ παλαιὸν καταλαβόντες οἱ ἐπιχώριοι, ταύτη τε τὴν
ἐκατέρωθι συζεύξαντες θάλασσαν, πόλιν ἐνταῦθα ἐδεί-
μαντο, ἣν πάλαι μὲν Ποτίδαιαν, τανῦν δὲ Κασανδρίαν
ὀνομάζουσιν. οὕτω δὲ τὰς ἐνταῦθα οἰκοδομίας ὁ χρόνος
διέφθειρε πάσας ὥστε δὴ Οὐννικόν τι ἔθνος οὐ πολλῶ
πρότερον καταθέοντες τὰ ἐκεῖνη χωρία, ὥσπερ τι δια-
χειρίζοντες οἶόν τι πάρεργον, τό τε ξύμβαμα τοῦτο καὶ
τὴν πόλιν ἄφοβοι ἐξεῖλον, καίπερ ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄν-
θρωποι οὐ τειχομαχήσαντες πώποτε. ἀλλὰ καὶ τοῦτο
Ἰουστινιανῶ βασιλεῖ γέγονε πρόφασις ἀρετὴν τε καὶ
μεγαλοφροσύνην ἐνδείξασθαι. τοῖς γὰρ ξυμπίπτουσι
χαλεποῖς ἀντίξουν ποιούμενος ἀεὶ τὴν αὐτοῦ πρόνοιαν,
τῶν ξυμβεβηκότων τὰ πονηρότατα ταῖς ἐπιγινομέναις
ἀγαθοεργίαις εὐθύς μεταβιβάζεται ἐς τύχην ἀμελῶ. καὶ
Παλλήνης ἀμέλει πόλιν τε τὴν προβεβλημένην τῆς χώρας
ἐπάσης καὶ τὸ κατὰ τὴν εἴσοδον διατειχίσμα τοῖς ἐπι-
βουλεύειν ἐθέλουσιν ἄμαχόν τε καὶ ἀνανταγώνιστον διε-
πράξατο διαφανῶς εἶναι. ταῦτα μὲν οὖν ἐν πράξεσιν
αὐτῷ ταῖς ἐπὶ Μακεδονίαν διαπεπύνηται.

Ῥεῖ δὲ τις ποταμὸς Θεσσαλονίκης οὐ πολλῶ ἄποθεν,
Ῥήχιος ὄνομα· ὃς δὴ χώραν ἀγαθὴν τε καὶ γεώδη περιερ-
χόμενος τὰς ἐκβολὰς εἰς θάλασσαν τὴν ἐκεῖνη ποιεῖται.
προσηγῆς δὲ ὁ ποταμὸς ἐστὶ, γαληνὸν τὸ ὕδωρ καὶ πό-
τιμον, ἢ γῆ γθαμαλή, ἀρώματα πολλά, ἔλος εὐνομον. καὶ
ταύτη μὲν εὐδαιμονίας ἢ χώρα εὐ ἔχει, βαρβάροις δὲ
λίαν εὐέφοδος οὖσα ἐτύγγανεν, οὔτε φρούριον ἐν σημεί-
οις τεσσαράκοντα οὔτε ἄλλο τι ἔρυμα ἔχουσα. διὸ δὴ ὁ
βασιλεὺς παρὰ τε τὰς τοῦ Ῥηχίου ποταμοῦ ἐκβολὰς καὶ
τὴν τῆς-θαλάσσης ἠέονα φρούριον ὠκοδομήσατο ἐχυρώτα-
τον, καινουργήσας αὐτόν, ὅπερ Ἀρτεμίσιον ἐπωνόμασται.

δ'. Ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῆδε τῇ τῆς Εὐρώ-
 πης πεποίηται μοίρα εἰπεῖν ἄξιον. καὶ εἰ μὲν παρ' ἄλλοις
 ἀνθρώπων τισὶ μακρὰν τε ὄκημένοις καὶ πολιτείαν ἐτέ-
 ραν ἔχουσι τὸν κατάλογον ἐποιοῦμεθα τῶν τῆδε φρου-
 ρίων, ἅπερ Ἰουστινιανῶ βασιλεῖ εἴργασται, ἵνα δὴ ἔμελ-
 λεν ὁ λόγος ἀμάρτυρος εἶναι, εὖ οἶδ' ὅτι μυθολόγος τε
 ἂν τῶν ἔργων τῶ ἀριθμῶ ἔδοξεν εἶναι καὶ ἄπιστος ὄλως.
 νῦν δὲ (ἢ τε γὰρ ὄψις οὐ μακρὰν που τυγχάνει οὐσα
 καὶ παμπληθεῖς ἄγαν οἱ ἐκείθεν ἐπιχωριάζοντες ἡμῖν
 ἄνθρωποι) φέρε δὴ νεανιευσάμενοι τὴν ἀλήθειαν ἐχέγ-
 γνον οὐσαν, ἀπαριθμησώμεθα μηδεμιᾶ ὀκνήσει τὰ ὀχυ-
 ρώματα, ὅσα δὴ ἀμφὶ τὰς χώρας τὰς μοι ἔναγχος δεδη-
 λωμένας πεποίηται Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, ἢ τὰ πεπο-
 νηκότα ἐρυμάτων ἀνανεούμενος, ἢ νέα τεῖχη ἐπιτεχνώ-
 μενος. οὐδὲν δὲ χεῖρον ὡς ἐν καταλόγῳ ἐπελθεῖν ἅπαντα,
 ὡς μὴ τῶν ὀνομάτων ἐπιμιξία ὄχλος τις ἐπιγένηται τῶ
 λόγῳ πολὺς.

Φρούρια μὲν οὖν νέα
 πρὸς τοῦ βασιλέως ἐν
 Ἠπειρῷ (νέα) γεγένηται
 τάδε·

Βουλπιανσός.

Ἐπίστερβα.

Σκημινίτης.

Ἄουα.

Στεφανιακόν

Ἄργος.

Ἄλλουλα.

Δυρράχιν.

Ὁ ἅγιος Σαβιανός.

Γέμενος.

Βακουστή.

Ἄλιστρος.

Πάταπα.

Ἐπιδοῦντα.

Βάκουστα.

Μάρσις.

Εἰρήνη.

Σπερέτιον.

Ἄοιῶν.

Στρέδην.

Γυναικομίτης.

Λάβελλος.

Ἐπίλεον.

Πισκιναί.

Δεύφρακος.

Δολέβιν.

Ἡδονία.

Τιτιάνα.

Κιθινάς.

Οὐλίβουλα.

Βρεβατή.

Θησαυρός.

Ἄνενεώθη δὲ τὰδε·

Τοῦ ἁγίου Στεφάνου,

Κεθρέων.

Ἄπις.

Πήλεον.

Κώμη.

Πακούε.

Σκυδρέων πόλις.

Ἀντίπαγραι.

Τῖθυρα.

Βρέβητα.

Βοῦπος.

Ἐνδύμεια.

Διόνυσος.

Τοῦ Πτωχείου.

Τυρκανός.

Κάπαζα.

Πούψαλος.

Γάβραιον.

Διόνοια.

Κλημεντιανά.

Ἰλλύριν.

Κιλικαί.

Ἄργυάς.

Θέρμα.

Ἀμάντεια.

Παρέτιον.

Ἐν δὲ Ἠπειρῷ παλαιᾷ,
νέα μὲν φρουρία ἐγέν-
οντο τὰδε·

Παρμός.

Ὀλβος.

Κιόνιν.

Μαρκιανά.

Ἄλγος.

Κείμενος.

Ἐηροπόταμος.

Εὐρώπη.

Χιμαίραι.

Ἡλέγα.

Ὀμόνοια.

Ἄδανον.

Ἄνενεώθη δὲ τὰδε·

Μουρκιᾶρα.

Κάστινα.

Γενύσιος.

Πέρκος.

Μαρμάρατα.

Λίστρια.

Πετρωνιανά.

Κάρμινα.

Τοῦ ἁγίου Σαβίνου.

Καὶ ἐν φρουρίῳ Κώμη κιν-
στάρινα.

Μάρτιος.	Κάλαρνος.
Πέξιον.	Μουσειον.
Ἵοναλος.	Ἰακρόεμβα.
Καὶ ἀπὸ Ἰουστινιανοπό-	Ἰαδριάνιον.
λεως καὶ Φωτικῆς φρού-	Ἰαδῆνα.
ρια δύο τοῦ ἁγίου Δο-	Ἰακκλα.
νάτου.	Νύμφιον.
Συμφύγιον.	Μέτιξος.
Προνάθιδου.	Ἰαργικιανόν.
Ἰαδωνες.	Βάξινος.
Κάστελλος.	Κασσωπᾶς.
Βουλιβάς.	Παρθίων.
Πάλυρος.	Γεντιανόν.
Τράνα.	Πρινίανα.
Ποσειδών.	Θήστεον.
Κολοφωνία;	Κύρρου.
Ἐπὶ Μακεδονίας	Γουρασσών.
Κάνδιδα.	Κουμαρκίανα.
Κολοβῶνα.	Λιμνηδήριον.
Βασιλικὰ Ἰαμύντου.	Βουρβοώδην.
Μελίχιζα.	Βάβας.
Πασκᾶς.	Κρυνίανα.
Αὐλών.	Πέλεκον.
Βολβός.	Λάγης.
Βριγίξης.	Κραταιά.
Ἵοπτᾶς.	Φασκίαι.
Πλευρόν.	Πλακιδιανὰ.
Κάμινος.	Ἰαγρέα.
Θέρμα.	Λιμνακί.
Βογᾶς.	Ἵοπτιον.
Νεάπολις.	Χάραδρος.
	Κάσσωπες.

Ἄνευεώθη καὶ ἐπὶ Θεσσαλίας ἱερύρια τάδε·	Πετριζήν.
Ἄλκων.	Εὐτυχιανὰ.
Λόσσονος.	Μουλατῶ.
Γεροντική.	Βελάς.
Πέρβυλα.	Κάτταρος.
Κερκινέου.	Κατταρηκός.
Σκιδρεοῦς.	Πέντζα.
Φράκελλαν.	Κατταφέτερος.
Ἐπὶ Δαρδανίας δὲ πεποιήται τάδε. νέα μὲν·	Δάβανος.
Λαβέριον.	Κούβινος.
Κάστιμον.	Γέσματζα.
Ῥαβεστὺν.	Βικτωριανὰ.
Καστέλλιον.	Ἄζετα.
Ἀκρένζα.	Δουρβουλιανὰ.
Τεριάς.	Σούρικον.
Δροῦλλος.	Κούσινες.
Βικτωρίας.	Τουττιανὰ.
Ἄνευεώθη δὲ τάδε·	Βαλλεσιανὰ.
Κεσίανα.	Βήλλα.
Τεξούλη.	Κατρέλατες.
Οὔσιανὰ.	Κασύελλα.
Βεσίανα.	Μανίανα.
Μασκᾶς.	Πρισκούπερα.
Λίστη.	Μιλετής.
Κελλιριανὰ.	Δαρδάπαρα.
Ζυσβάες.	Κέσουννα.
Γένζανα.	Βερινιανὰ.
	Λάσβαρος.
	Καστελλοβρέταρα.
	Ἐδετζίω.
	Δίνιον.
	Κέκωλα.

Ἐμαστος.
 Καστελῶνα.
 Καπόμαλβα.
 Σέρετος.
 Πτωχεῖον.
 Κουνιώ.
 Βέρζανα.
 Βεσαῖα.
 Ἄρσα.
 Βλεζώ.
 Λάβουτζα.
 Κυίντου.
 Βερμέξιον.
 Κατράσεμα.
 Ῥοτοῦν.
 Κοβέγκιλες.
 Μαρκελλιανά.
 Πριμονιανά.
 Παμίλιнос.
 Ἄρσια.
 Ὑπὸ πόλιν Σαρδιζήν.
 Σκούπιον.
 Στένες.
 Μαρκίπετρα.
 Βοίπαρον.
 Ῥωμανιανά.
 Στρούας.
 Πρωτίανα.
 Μακκουνιανά.
 Σκοπέντζανα.
 Ἐν δὲ τῇ Καβετζῶ χώρᾳ,

νέον μὲν Βαλβαί. ἀνε-
 νεώθη δὲ τάδε·

Βυρσία.
 Σταμαζώ.
 Κλεσβέστιτα.
 Δουϊάνα.
 Τούρικλα.
 Μέδεκα.
 Πεπλαβιός.
 Κοῦναι.
 Βίνεος.
 Τρισκίανα.
 Παρνοῦστα.
 Τζίμες.
 Βιδζώ.
 Στενεκόρτα.
 Δανεδέβαι.
 Ἄρδεία.

* * *. νέα μὲν·

Βουγάραμα.
 Βέτζας.
 Βρεγεδάβα.
 Βόρβροεγα.
 Τουροῦς.

Ἀνενεώθη δὲ·

Σαλεβρίες.
 Ἄρκοῦνες.
 Δουρίες.
 Βουτερίες.

Βαρβαρίες.

Ἄρβατίας.

Κουτζούσουρα.

Ἑταιρίες.

Ἱταβερίες.

Βότες.

Βιτζιμαίας.

Βαδζιάνια.

Βάνες.

Βιμηρός.

Τουσουδεάας.

Σκουάνες.

Σκεντουδίες.

Σκάρες.

Τουγουρίας.

Βεμάστες.

Στραμεντίας.

Λίγνιος.

Ἱταδεβά.

Ἐπὶ πόλιν Γέρμεννε,

νέον μὲν Σκαπλιζώ.

ἀνενεώθη δέ·

Γερμάς.

Κανδαράς.

Ῥολλιγεράς.

Σκινξερίες.

Ῥιγνινοκάστελλον.

Σουεγωγμένσε.

Ἐπὶ πόλιν Παυτά·

Τάρπωρον.

Σουάβαστας.

Χερδούσκερα.

Βλέβοις.

Ζεαπουρίες.

Ἐν χώρᾳ Σκασσετάνα·

Ἄλαρον.

Μαγιμιάς.

Λουκουνάντα.

Βάλανσον.

Βούττις.

Ἐπὶ πόλιν δὲ... νέα μὲν·

Καλβεντία.

Φαράνορες.

Στρανβάστα.

Ἄλδανες.

Βαραχτέστες.

Σάρματες.

Ἄρσενα.

Βράρκεδον.

Ἐραρία.

Βερζάδιον.

Σαβινίριβες.

Τιμίανα.

Κάνδιλαρ.

Ἄρσαζά.

Βικούλεα.

Καστέλλιον.

Γρόφφες.

Γάρκες.

Πίστες.

Δούσμανες.
Βράτζιστα.
Όλόδορις.
Κασσία.
Γράνδετον.
Ούρβριανα.
Νώγετο.
Γούρβικον.
Λαύτζονες,
Δουλιάρες.
Μεδίανα.
Τιούγκωνα.
Καστέλλιον.

Άνενεώθη δέ·

Έρκουλα.
Μουτζιανικάστελλον.
Βούρδωπες.
Κάλις.
Μιλλάρεκα.
Δέδβερα.
Χεσδούπαρα.

Έν χώρα Ρεμισιανισία·

Βρίττουρα.
Σούβαρας.
Λαμπωνίανα.
Στρόγγρες.
Δάλματας.
Πριμίανα.
Φρερραρία.
Τόπερα.

Τόμες.
Κούας.
Τζερετζενούτζας.
Στένες.
Αιάδαβα.
Δέστρεβα.
Πρετζουρίες.
Κουμούδεβα.
Δευριάς.
Λούτζολο.
Έρεπόρδενες.
Σπέλογκα.
Σκούμβρο.
Βρίπαρο.
Τουλκόβουργο.
Λογγίανα.
Λουποφαντάνα.
Δαρδάπαρα.
Βουρδόμινα.
Γριγκιάπανα.
Γραϊκος.
Δρασίμαρα.

Έν χώρα Άνενισίω,
νέον μὲν Τιμαθοχιώμ
τὰ δὲ ἀνανεωθέντα·

Πέτρες.
Σκουλκόβουργο.
Βινδιμίολα.
Βραίολα.

Αργανόζιλι.	Τρασίανα.
Καστελλόνοβο.	Πότες.
Φλωρεντίανα.	Ἄμουλο.
Ῥωμυλίανα.	Σέτλοτες.
Σεπτέκασας.	Τιμακίολον.
Ἀργένταρες.	Μερίδιο.
Αὐριλιανα.	Μεριοπόντεδε.
Γέμβερο.	Τρεδετετιλλους.
Κλέμαδες.	Βραίολα.
Τουρρίβας.	Μώτρεςες.
Γρίβο.	Βικάνοβο.
Χάλαρο.	Κουαρτίανα.
Τζούτρατο.	Ἰουλιόβαλλαι.
Μουτζίπαρα.	Πόντζας.
Στένδας.	Ζάνες.
Σκαρίπαρα.	
Ἰοδρούζο.	
Κιπίπενε.	

ε'. Οὕτω μὲν σύμπασαν τὴν μεσόγειον Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς ἐτειχίσατο. τρόπον δὲ ὄντινα καὶ τὴν ἠϊόνα ποταμοῦ Ἰστρου, ὃν καὶ Δανούβιον ὀνομάζουσιν, ἐρύμασί τε καὶ φυλακτηρίοις στρατιωτῶν ἐκρατύνατο, ἐγὼ δηλώσω. οἱ Ῥωμαίων τὸ παλαιὸν αὐτοκράτορες τοῖς ἐπέκεινα ᾠκημένοις βαρβάροις τὴν τοῦ Δανουβίου διάβασιν ἀναστέλλοντες ὀχυρώμασί τε κατέλαβον τούτου δὴ τοῦ ποταμοῦ τὴν ἀκτὴν ξύμπασαν, οὐδὲ ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐνιαχῆ ἐπὶ θάτερα πολίσματά τε καὶ φρούρια τῆδε δειμάμενοι. ταῦτα δὲ τὰ ὀχυρώματα ἐξειργάσαντο οὐκ ἀμήχανα προσελθεῖν, εἴ τις προσίοι, ἀλλ' ὅσον δὴ μὴ ἀνδρῶν ἔρημον

τὴν τοῦ ποταμοῦ ἡμίονα λελεῖφθαι· ἐπεὶ τειχομαχεῖν τοῖς ἐκεῖνη βαρβάροις οὐδαμῆ ἔγνωστο. τὰ πολλὰ τῶν ἐρυμάτων αὐτοῖς ἀμέλει ἀπεκέρκιστο ἐς πύργου ἓνα, μονοπύργιά τε, ὡς τὸ εἶκος, ἐπεκαλεῖτο, ἀνθρώποι τε ὀλίγοι κομιδῆ ἐν αὐτοῖς ἴδρυντο. καὶ τοῦτο τηνικάδε ἀπέχρη τὰ τῶν βαρβάρων δεδίσσεσθαι γένη, ὥστε δὴ ἀναδύεσθαι τὴν ἐς Ῥωμαίους ἐπίθεσιν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀττίλας στρατῷ μεγάλῳ ἐσβεβληκῶς, τί τε ὄχυράματα πόνῳ οὐδενὶ ἐς ἔδαφος καθεῖλε, καὶ γῆν Ῥωμαίων ὑπαντιάζοντός οἱ οὐδενὸς ἐληΐσατο τὴν πολλήν. ἀλλ' Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἀνωκοδομήσατό τε τὰ καθηρημένα, οὐχ ἤπερ τὰ πρότερα ἦν, ἀλλ' ἐς τοῦ ὄχυράματος τὸ καρτερώτατον μάλιστα, καὶ πλεῖστα ἔτι ἐπετεχνήσατο καινουργήσας αὐτός. ταύτη τε παντάπασιν ἀνεσώσατο ἀπολωλυιάν ἤδη τὴν ἀσφάλειαν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. ἅπερ ἅπαντα ὕτινα γεγένηται τρόπον, ἐγὼ δηλώσω.

Κάτεισι μὲν ἐξ ὁρέων τῶν ἐν Κελτοῖς ποταμὸς Ἴστρος, οἱ τανῦν Γάλλοι ἐπικαλοῦνται· χώραν δὲ περιβάλλει πολλήν, ἐκ μὲν τοῦ ἐπὶ πλεῖστον παντελῶς ἔρημον, ἐνιαχῆ δὲ βαρβάρους οἰκήτορας ἔχουσαν, θηριώδη τέ τινα δίαιταν ἔχοντας καὶ ἀνεπίμικτον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις. Δακίας δὲ ὡς ἀγχοτάτω γενόμενος, ἐνταῦθα διορίζων φαίνεται πρῶτον τοὺς τε βαρβάρους, οἱ δὲ αὐτοῦ τὰ ἐπ' ἀριστερᾷ ἔχουσι, τὴν τε Ῥωμαίων γῆν ἐν δεξιᾷ οὖσαν. διὸ δὴ Ῥιπησίαν καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὴν ταύτη Δακίαν· ὅτι πα γὰρ ἡ ὄχθη τῇ Λατίνων καλεῖται φωνῇ. πόλιν οὖν παρὰ τὴν ἐκεῖνη ἀκτὴν, ὄνομα Σιγγηδόνον, ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐδείκνυτο πρῶτην. ταύτην δὲ βάρβαροι προῖόντος τοῦ χρόνου ἐλόντες, ἐς τε τὸ ἔδαφος κατελόντες εὐθύς, ἔρημον ἀνθρώπων παντάπασιν κατεστήσαντο. τρόπον δὲ τῷ αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων ὄχυράτων κατεστήσαντο τὰ πλεῖστα. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνανεω-

σάμενος ξύμπασαν καὶ τειχίσματι ὀχυρωτάτῳ περιβαλὼν, πόλιν περιφανῆ τε καὶ λόγου πολλοῦ ἀξίαν πεποίηκεν αὐθις. φρούριόν τε ἄλλο διαφερόντως ἐχυρὸν ἀνέστησε νέον, πόλεως Σιγγηδόνου ὀκτὼ μάλιστα σημείοις διέχον, ὅπερ Ὀκταβον λόγῳ τῷ εἰκότι καλοῦσιν. ἐπίπροσθεν δὲ αὐτοῦ πόλις ἦν ἀρχαία τὸ Βιμινάκιον, ἥπερ ὁ βασιλεὺς (ἐκ θεμελίων γὰρ ἀπωλώλει τῶν ἐσχάτων πολλῷ πρότερον) ἀνοικοδομησάμενος ξύμπασαν ἀπέδειξε νέαν.

ς'. Ἐκ δὲ Βιμινακίου προΐοντι ὀχυρώματα τρία πρὸς τῇ τοῦ Ἰστρου ἡϊόνι ξυμβαίνει εἶναι, Πιγκοὺς τε καὶ Κούπους καὶ Νοβάς. οἷς δὴ πρότερον ἢ τε οἰκοδομία καὶ τὸ ὄνομα ἐπὶ πύργου ἐνὸς ἔκειτο. ἀλλὰ νῦν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τὰ τε οἰκία καὶ τὰ ἐρύματα ἔς τε πληθος καὶ μέγεθος ἐν τούτοις δὴ τοῖς χωρίοις ἀνευεγκῶν μέγα, πόλεων αὐτοῖς ἀξιώματα οὐκ ἀπὸ τοῦ εἰκότος ἐντέθεικε. Νοβῶν δὲ κατασκευῶν ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπειρῶν πύργος ἐκ παλαιοῦ ἀπημελημένος ἐστήκει, ὄνομα Λιτερατά· ὅνπερ οἱ πάλαι ἄνθρωποι Λεδέρατα ἐκάλουν. ὅν δὴ ἐς φρούριον μέγα τε καὶ διαφερόντως ἐχυρώτατον ὁ καθ' ἡμᾶς βασιλεὺς μετεστήσατο. μετὰ Νοβάς δὲ φρούρια Κανταβαζά τε καὶ Σμόρνης τε καὶ Κάμψης καὶ Τανάτα καὶ Ζέρνης καὶ Δουκεπράτου. ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἠπειρῶν ἄλλα τε πολλὰ φρούρια ἐκ θεμελίων [καὶ ταῦτα] τῶν ἐσχάτων ἐδείματο. μετὰ δὲ Καπούτβοες ὠνόμασται, τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ ἔργον, καὶ πολίχνιον ἐφεξῆς παλαιόν, Ζάνες ὄνομα. οἷσπερ ἅπασιν ἐρύματα περιβαλὼν ἐχυρώτατα προβόλους εἶναι τῆς πολιτείας ἀνανταγωνίστους πεποιήται. τούτου δὲ τοῦ Ζάνες οὐ πολλῷ ἄποθεν φρούριον μὲν ἔστι, Πόντες ὄνομα· ὁ δὲ ποταμὸς ἐκροήν τινα ἐνταῦθα ἐκβάλλων, ταύτῃ τε περιπολῶν ὀλίγην τινα τῆς ἀκτῆς μοῖραν, ἐπιστρέφει αὐθις ἐς ῥοῦν τὸν οἰκεῖον, καὶ ἐφ' ἑαυτὸν ἀνα-

μίγνυται. ποιεῖ δὲ ταῦτα οὐκ αὐτόματος, ἀλλ' ἀνθρώπων ἐπινοαῖς ἀναγκασθεῖς. ὅτου δὲ δὴ ἔνεκα Πόντες τε ὁ χῶρος ἐκλήθη καὶ ἀναγκαστὸν περιάγουσιν αὐτόσε τὸν Ἴστρον, ἐγὼ δηλώσω.

Ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς, θυμοειδῆς τε ὢν καὶ δραστήριος, ὥσπερ ἀνανακτοῦντι ἐώκει, ὅτι δὴ οὐκ ἀπέραντος αὐτῷ ἢ βασιλεῖα εἴη, ἀλλὰ ποταμῷ Ἴστρον δριζέται. ξεῦξαι οὖν αὐτὸν γεφύρα διὰ σπουδῆς ἔσχευ, ὡς διάβατός τε αὐτῷ καὶ οὐδαμῇ ἐμπόδιος εἴη ἐς τοὺς ἐπέκεινα βαρβάρους λόντι. ὅπως μὲν οὖν τὴν γέφυραν ἐπήξατο ταύτην, ἐμοὶ μὲν οὐκ ἂν ἐν σπουδῇ γένοιτο, Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ Δαμασκηνός, ὁ καὶ παντὸς γεγυῶτος ἀρχιτέκτων τοῦ ἔργου, φραζέτω. οὐ μέντοι τις τὸ λοιπὸν γέγονεν ὄνησις ἐνθένδε Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ τὴν γέφυραν ὃ τε Ἴστρος ἐπιχυθεὶς ὕστερον καὶ ὁ χρόνος ἐπιρρεύσας καθείλον. πεπολιῆται δὲ Τραϊανὸς τότε καὶ φρούρια δύο τοῦ ποταμοῦ ἐφ' ἑκάτερα, καὶ αὐτοῖν Θεόδωραν μὲν ἐπωνόμασαν τὸ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρῳ, Πόντες δὲ τὸ ἐπὶ Δακίας ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ ἐκλήθη. πόντην γὰρ τὴν γέφυραν Ῥωμαῖοι τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ. ἀλλ' ἐπεὶ ἐνταῦθα γινομέναις ναυσὶν ἄπλους τὸ λοιπὸν ὁ ποταμὸς ἦν, τῶν τῆς γεφύρας αὐτόθι ἐρειπίων τε καὶ θεμελίων [ἐνταῦθα] κειμένων, τούτου δὴ ἔνεκα τὸν ποταμὸν ἀναγκάζουσι μεταπορεύεσθαι τὸν αὐτοῦ δρόμον καὶ τὴν πορείαν ἀνακυκλεῖν αὐθις, ὅπως ἂν πλώϊμον καὶ τὸ ἐνθένδε αὐτὸν ἔχοιεν. ἄμφω μὲν οὖν καταπεπονηκότα τὰ φρούρια ταῦτα διὰ τε χρόνου μῆκος καὶ οὐχ ἥκιστα ἐπισκηψάντων ἐνταῦθα βαρβάρων διεφθάρθαι ξυνέβη. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Πόντην μὲν, ὅπερ ἐστὶ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ δεξιᾷ, νέα τε καὶ ἀμάχῳ ἐπικῶς ἀνανεωσάμενος οἰκοδομίᾳ, τὴν ἀσφάλειαν Ἰλλυριοῖς ἀνεσώσατο· τοῦ δὲ αὐτοῦ ἐπὶ θάτερα ὄντος, ὅπερ

Θεοδώραν καλοῦσιν, ἅτε ἀποκειμένον τοῖς ἐκείνη βαρ-
βάροις, προσήκειν οἱ ἐπιμελεῖσθαι οὐδαμῆ ᾧετο· τὰ δὲ
νῦν ἐστῶτα μετὰ τὴν Πόντην ὀχυρώματα ὠκοδομήσατο
καινουργήσας αὐτός, ἅπερ καλεῖται Μαρεβούργου τε καὶ
Σουσίανα, Ἀρμάτα τε καὶ Τιμένα, καὶ Θεοδωρούπολις
τε καὶ Στιλιβούργου καὶ Ἀλικανιβούργου.

Ἦν δέ τι πολίχνιον ἐγγὺς κείμενον, Ἄκνὲς ὄνομα, οὐ-
περ ὀλίγα ἄττα σαθρὰ γεγυότα ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε.
καὶ μετ' ἐκεῖνο Βουργονόβορε καὶ Λακκόβουρρο, καὶ τὸ
Δορτικὸν ἐπικαλούμενον φρούριον, ὅπερ τῷ χρόνῳ ἐξί-
τηλον γεγεννημένον, ἐς ὀχύρωμα νῦν ἐχυρώτατον κατε-
στήσατο. καὶ πύργον ἓνα, Ἰουδαῖος καλούμενον, φρού-
ριον διεσκευάσατο κεκαλλιστευμένον καλεῖσθαι <τε> καὶ
εἶναι. καὶ τὸ δὴ Βουργονάλτου ὠνομασμένον, ἔρημόν
τε καὶ παντάπασιν ἀοίκητον τὰ πρότερα ὄν, ἀλλὰ καὶ
χωρὸν ἕτερον περιβόλῳ ἐτειχίστατο νέῳ, ὅνπερ ἐπικαλοῦσι
Γόμβες. καὶ τὸ Κρόσπας ἔρυμα καταπεπονηκὸς τῷ μῆκει
τοῦ χρόνου, ἔτι μέντοι καὶ Λογγινιάνα καὶ Ποντεσέριον
ἐδείματο, ἔργον διαφερόντως ἐξαισίον. ἐν δὲ Βονωνία
τε καὶ Νοβῶ προμαχεῶνας διερρηκότητας ἀνευέωσατο.
καὶ Ῥατιαρίας πόλεως ὅσα καταπεπτώκει, ὀρθὰ ἐστήσατο.
καὶ πολλὰ δὲ ἄλλα κατὰ τὸ χρεῖα ξυνοῖσον ἢ βραχεῖα
κομιδῆ ὄντα ἐπὶ μέγα ἐξῆρεν, ἢ συνέστειλε τὸ περιττὸν
ἀφελόμενος, ὅπως δὴ μὴ τοῖς πολεμίοις ἢ τῷ ὑπεράγαν
βραχεῖ ἢ τῷ ἀμέτρῳ εὐέφοδα εἶη, ὥσπερ ἀμέλει Μωκα-
τίανα μὲν πύργον ἓνα κατὰ μόνας τὰ πρότερα ὄντα
φρούριον τανῦν τελεώτερον κατεστήσατο. τὸ δὲ γε Ἄλ-
μουῦ, χώραν περιβεβλημένον πολλήν, ἐς ὀλίγον ξυναγα-
γῶν σὺν τῷ ἀσφαλεῖ ἄμαχον εἶναι τοῖς πολεμίοις εἰρ-
γάσατο. καὶ πολλαχῆ δὲ πύργον ἓνα κατὰ μόνας ἐστῶτα
εὐρῶν καὶ διὰ τοῦτο εὐκαταφρόνητον τοῖς ἐπιούσιν ὄντα
φρούριον ἐχυρώτατον κατεστήσατο. ὁ δὲ περὶ τε Τρί-

κεσαν καὶ Πούτεδιν πεποιήκε. καὶ μὴν καὶ ὄχυράματα τοῦ ἐν Κεβρῶ τὰ καταπεπονηκότα θαυμασίως ὡς ἐπηνώρθωσε· φρούριόν τε οὐ πρότερον ὄν ἐν Βιγραναῆ δεδημιούργηκε, καὶ αὐτοῦ ἄγχιστα ἕτερον ἐν χωρίῳ, ἐφ' οὗ δὴ πύργος εἰς τὰ πρότερα ὢν εἰστήκει μόνος, ὄνομα Ὅνος. ἐλέλειπτο δὲ μόνα πόλεως ἐδάφη οὐ πολλῶ ἄποθεν· Ἀγγοῦστες ὠνομάζετο ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἢ πόλις. νῦν δὲ τὸ μὲν παλαιὸν ὄνομα ἔχουσα, νέα δὲ καὶ ἀκραφνῆς ὅλη πρὸς Ἰουστινιανοῦ βασιλείως γεγενημένη, ὁμίλῳ οἰκητόρων ἐπιεικῶς πλήθει. ἀλλὰ καὶ τὰ πεπονητότα τοῦ ἐν Ἀεδάβη ἐρύματος ἐπηνώρθωσε, καὶ Βαριάνα πόλιν ἐκ παλαιοῦ κειμένην ἀνέστησεν. ἔτι μὲντοι καὶ Βαλεριάναν, ἔρυμα πρότερον οὐδὲν ἔχουσαν, ἐτειχίσατο.

Πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ χωρίων οὐ παρὰ τοῦ ποταμοῦ κειμένων τὴν ὄχθην, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ἄποθεν ὄντων ἐπεμελήσατο, πεσομένων ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, τειχίσμασί τε αὐτὰ περιβέβληκεν ἀμάχοις τισί. Κάστρα Μάρτις τε καὶ Ζητνουκόρτου καὶ Ἰσκόδς τὰ χωρία ἐπικαλεῖται ταῦτα. παρὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ τὴν ὄχθην φρούριον παλαιόν, Οὔννων ὄνομα, ἐπιμελείας ἤξιωσε τά τε ἄλλα καὶ ἀμφὶ τῷ περιβόλῳ πολλῆς. ἔστι δὲ τις χῶρος οὐ πολλῶ ἄποθεν τούτου δὴ τοῦ Οὔννων φρουρίου, ἔνθα δὴ ὄχυράματα δύο Ἰστρου ποταμοῦ ἐφ' ἑκάτερα ἦν, ἐν μὲν Ἰλλυριοῖς Παλατίολον ὄνομα, ἐπὶ θάτερα δὲ Σνκίβιδα. ταῦτα καθηρημένα τῷ χρόνῳ ἀνανεωσάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τῶν ταύτη βαρβάρων τὰς ἐπιδρομὰς ἀνεχαίτισεν, ἐπέκεινά τε φρούριον ᾠκοδομήσατο, παλαιὸν ἔρυμα, ὅπερ Οὔτως ὠνόμασται. ἐν ὑστέρῳ δὲ τῶν Ἰλλυρικῶν ὀρίων φρούριον ἀνωκοδομήσατο, Λαπίδαρίας ὄνομα, καὶ πύργον ἐνὰ ἐστῶτα μόνον, Λουκερναριαβούργου καλούμενον, ἐς φρούριον ἀξιοθέατον μετεστή-

σατο. ταῦτα μὲν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς διαπέπρακται. οὐ μόναις δὲ ταῖς οἰκοδομίαις τὴν χώραν ἐτειχίσατο. ταύτην, ἀλλὰ καὶ στρατιωτῶν φρουρὰς ἐν τοῖς ὀχυρώμασι πᾶσιν ἀξιολογωτάτως καταστησάμενος τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιβουλὰς ἀπεκρούσατο.

ξ'. Τὰ μὲν οὖν Ἰλλυριῶν ὀχυρώματα παρὰ ποταμὸν Ἰστρον ταύτῃ πη ἔχει. ἐπὶ Θράκης δὲ νῦν ἰτέον. ἡμῖν τὰ ἐρύματα, ὅσα δὴ παρὰ τὴν ἐκείνη ἀκτὴν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἰργασται. οὐ γὰρ μοι ἀπὸ τρόπου ἔδοξεν εἶναι ἅπασαν πρότερον περιηγησαμένῳ τὴν ταύτην ἡῖονα οὕτω δὴ ἐπελθεῖν καὶ τὰ κατὰ τὴν μεσόγαιαν αὐτῷ πεπράγμένα. πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ Μυσοῦς ἐνθῆνδε ἴωμεν, οὐσπερ ἀγγεμάχους οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν· ἐπεὶ καὶ χώραν τὴν Ἰλλυριοῖς ὄμορον ἔχουσι. μετὰ τὸν χῶρον οὖν, ὃν περ Λουκερναριάβοϋρον καλοῦσι, Σεκούρισκα τὸ φρούριον ὠκοδομήσατο Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς, καινουργήσας αὐτός. ἐπέκεινά τε τὰ πεπονηκότα ἐν Κυντοδήμου ἀνενεώσατο. καὶ μετὰ τοῦτο πόλιν ἐδείματο οὐ πρότερον οὖσαν, ἣν περ ὁμωνύμως τῇ βασιλίδι Θεοδωρόπολιν ἐπωνόμασεν. ἔτι μέντοι φρουρῶν τοῦ τε Ἰατρῶν καλουμένου καὶ Τιγᾶς τὰ πεπονηθότα νέα τινὶ διεσώσατο οἰκοδομίᾳ, καὶ τοῖς Μαξεντίου πύργον ἐντέθεικεν, ἐπεὶ αὐτοῦ προσδεῖν ᾔετο. καὶ τὸ Κυντῶν ἐδείματο φρούριον οὐ πρότερον ὄν. μεθ' ὃ δὴ τὸ Τρασμαρίσκας ὀχύρωμά ἐστιν· οὐσπερ κατανατικὸν ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπίερω Κωνσταντίνος ποτε Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον οὐκ ἀπημελημένως ὠκοδομήσατο, Δάφνην ὄνομα, οὐκ ἀξύμφορον νενομικῶς εἶναι φυλάσσεσθαι ταύτῃ τὸν ποταμὸν ἐκατέρωθεν. ὃ δὴ προϊόντος τοῦ χρόνου βάρβαροι μὲν ἀφανίζουσι τὸ παράπαν, Ἰουστινιανὸς δὲ ἀνωκοδομήσατο βασιλεὺς ἐκ θεμελίων ἀρξάμενος. μετὰ δὲ Τρασμαρίσκαν ἔρουμά τε τὸ Ἄλτηνων, καὶ ὅπερ καλοῦσι Κανδιδιάνα, καθηρημένον πρὸς

αὐτῶν πολεμίων πολλῶ πρότερον, ἐπιμελείας ἠξίωσε κατὰ λόγον τῆς χρείας. ἔστι δὲ τρία ἐξῆς ὄχυράματα παρὰ τὴν τοῦ Ἰστρου ἡϊόνα, Σαλτουπύργος τε καὶ Δορόστολος καὶ Σνκιδάβα. ὧν δὴ ἐκάστου τὰ πεπονθότα οὐκ ἀπημελημένως ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε. καὶ Κούηστρις δέ, ὅπερ κεῖται τῆς ἀκτῆς ἔκτοσθεν, ἐπιμέλειαν τὴν ὁμοίαν πεποιήται. καὶ Πάλματις ἐν στενωῶ κείμενον μείζον τε κατεστήσατο καὶ διαφερόντως εὐρύτερον, καίπερ οὐ παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ ποταμοῦ ὄν. οὗ δὴ ἄγχιστα καὶ φρούριον Ἄδινα καινουργήσας ἐδείματο, ἐπεὶ διηνεκὲς διαλανθάνοντες Σκλαβηνοὶ βάρβαροὶ ἐνταῦθα ἐνεδρεύοντές τε κεκρυμμένως αἰεὶ τοὺς τῆδε ἰόντας ἄβατα ἐποιοῦν τὰ ἐκεῖνη χωρία. καὶ φρούριον δὲ τὸ Τιλικίων ἀποδομήσατο, καὶ αὐτοῦ ἐν ἀριστερᾷ κείμενον ἔρυμα.

Οὕτω μὲν καὶ Μυσοῖς τὰ ὄχυράματα ἐπὶ τε τῆς ἀκτῆς ποταμοῦ Ἰστρου ἔσχε καὶ ταύτης πλησίον ἐπὶ Σκνίδας δὲ τὸ λοιπὸν βαδιοῦμαι· ἐνθα δὴ φρούριον πρῶτον Κυρίλλου ἀγίου ἐπώνυμόν ἐστιν, οὗπερ τὰ πεπονηκότα τῶ χρόνῳ ἀνωκοδομήσατο οὐκ ἀπημελημένως Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς. ἐπέκεινά τε αὐτοῦ ἦν μὲν ἐκ παλαιοῦ ὄχύρωμα, Οὐλμιτῶν ὄνομα, βαρβάρων δὲ Σκλαβηνῶν ἐπὶ χρόνου μῆκος ἐκεῖνη τὰς ἐνέδρας πεπονηκότων, διατριβὴν τε αὐτόθι ἐπὶ μακρότατον ἐσχηκότων, ἔρημόν τε παντάπασι γέγονε, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ ὅτι μὴ τὸ ὄνομα, ἐλέλειπτο ἐτι ὄλον τοίνυν ἐκ θεμελίων δειμάμενος, ἐλεύθερα τῆς τῶν Σκλαβηνῶν ἐπιθέσεώς τε καὶ ἐπιβουλῆς κατεστήσατο εἶναι τὰ ἐκεῖνη χωρία. ἔστι δὲ πού μετὰ τοῦτο Ἰβιδὰ πόλις, ἧς δὴ τοῦ περιβόλου πολλὰ ἐπεπόνθει, ἅπερ ἀνανεωσάμενος οὐδεμιᾷ μελλήσει ἐχυρωτάτην διεπράξατο εἶναι. φρούριόν τε δεδημιουργήκε νέον αὐτὸς μετ' αὐτὴν, ὅπερ Αἴγισσον ὀνομάζουσι. καὶ ἄλλο δὲ φρούριον Σκνθίας ἐν ὑστάτῳ κεῖται, Ἄλμυρις ὄνομα, οὗ δὴ τὰ πολλὰ σα-

θρᾶ γεγονότα διαφανῶς ἀνοικοδομησάμενος διεσώσατο. ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῇ τῆς Εὐρώπης μοίρᾳ εἶπεν ἄξιον.

η'. Ὅσα μὲν δὴ ἐν τε Δαρδάνοις καὶ Ἑπειρώταις καὶ Μακεδόσι καὶ τοῖς ἄλλοις Ἰλλυριῶν ἔθνεσιν, ἐτι μέντοι καὶ ὅσα ἐπὶ τε τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀμφὶ ποταμὸν Ἰστρον οἰκοδομήματα Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἰργασται, ἤδη μοι ἔμπροσθεν δεδιήγηται. ἐπὶ τὴν Θράκην δὲ τὸ λοιπὸν ἴωμεν, ἀρίστην πηγνύμενοί τινα τοῦ λόγου κρηπίδα τὰ ἐπὶ Βυζαντίου χωρία, ἐπεὶ καὶ τῆς Θράκης ἡ πόλις οὐ τῷ κράτει μόνου, ἀλλὰ καὶ χωρίων προέστηκε φύσει, τῇ μὲν Εὐρώπῃ ὥσπερ τις ἀκρόπολις ἐπεμβαίνουσα, φραττομένη δὲ τῆς διοριζούσης αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίας θαλάσσης τὸ πέρας. ἤδη μὲν οὖν τὰς τε ἄλλας ἀπάσας τῆς πόλεως κτίσεις, καὶ ὅσα δὴ ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς ἐντός τε καὶ ἐκτός τοῦ Κωνσταντινουπόλεως περιβόλου δεδημιούργηκεν, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δεδήλωκα λόγοις. τὰ δὲ δὴ ἐνθένδε ἐρῶν ἔρχομαι.

Φρούριόν ἐστιν ἐν προαστείῳ τῆς πόλεως, ὅπερ Στρογγύλον ὀμωνύμως τῇ τοῦ ἐρύματος συνθέσει καλοῦσιν. ἐντεῦθεν ἢ ἐς τὸ Ῥήγιον ὁδὸς ἄγουσα, ἐκ τοῦ ἐπὶ πλειστον ἀνώμαλος οὔσα, ὄμβρων, ἂν οὕτω τύχοι, ἐπιπεσόντων, τελματώδης τε καὶ δυσπάριτος τοῖς τῆδε ἰοῦσιν ἐγίνετο. νῦν δὲ λίθοις αὐτὴν καταστρώσας ἀμαξιαίοις ὁ βασιλεὺς οὗτος εὐπετῇ τε κατεστήσατο καὶ ἀπονου ὄλωσ. μῆκος μὲν τῇ ὁδῷ τῆδε ἄχρι ἐς Ῥήγιον εὐρύνεται δὲ τοσοῦτον, ἐς ὅσον ἀμάξιας οὐ στενοχωρεῖν δύο ἀπ' ἐναντίας ἀλλήλαις ἰούσας. τραχεῖς οἱ λίθοι διαφερόντως· εἰκάσαις ἂν αὐτοὺς μυλίτας εἶναι. εὐμεγέθεις τέ εἰσι μάλιστα. ὥστε δὴ ἕκαστος γῆν μὲν ἐπικαλύπτει πολλήν, ἐς ἄγαν δὲ ὑψοῦ ἀνέχει. ἐς δὲ τό τε ὀμαλὲς καὶ τό γε λείον ἐπιεικῶς ἐξειργασμένοι, οὐκ ἐνήφθαι τῇ συν-

θέσει, οὐδέ πη ἐς τὸ ἀκριβὲς μεμυκέναι, ἀλλὰ συμπεφυκέναι δοκοῦσιν ἀλλήλοις. ταῦτα μὲν οὖν τοιαῦτά ἐστι.

Λίμνην δὲ τινὰ εἶναι ἄγχιστα τοῦ Ῥηγίου καλουμένου ξυμβάλνει, ἐς ἣν τὰς ἐκβολὰς ἔχουσι ποταμοὶ ἐκ χωρίων τῶν ὑπερθευ τῆδε φερόμενοι. διακέχυται δὲ ἡ λίμνη αὕτη μέχρι ἐς θάλασσαν· ὥστε μὲν τις ἀμφοτέραιν ἀκτὴν ἐν στενῷ μάλιστα τυγχάνει οὔσα. ταύτην δὲ ἄμφω ἐπικλύζουσι τὴν ἀκτὴν ἀντικυματοῦσαι καὶ ἀλλήλοις ἀντιμυκόμεναι. αἰετὲ ἀλλήλαις εὐθὺ ἵενται τὴν ἡϊόνα ἐπικοινωνόμεναι. ἐπειδὴν δὲ ὡς πλησιαστάτα ἴκωνται, ἀναχαιτίζουσι τὴν ἐπιρροήν, ἐφ' ἑαυτὰς ἐπιστρέφουσαι, ὥσπερ ἐνταῦθα τὰ ὄρια σφίσι πηξάμεναι. ἔστι δὲ καὶ ἀλλήλαις οὗ ἀναμίγνυνται, πορθμὸν τινὰ μεταξὺ ἔχουσαι, ἄδηλον ὃν ὁποτέρᾳ ποτὲ αὐτῶν τὸ τοῦ πορθμοῦ ὕδωρ διακεκλήρωται. οὔτε γὰρ ἡ τῆς θαλάσσης ἐπιρροὴ ἐς τὴν λίμνην αἰεὶ φέρεται, οὔτε ἰδιγενεὲς ἐς τὴν θάλασσαν ἡ λίμνη ἐκβάλλει, ἀλλ' ὄμβρων μὲν ἐπιγενομένων πολλῶν, ἐπιπνεύσαντός τε ἀνέμου νότου, ἐκ τῆς λίμνης ὁ πορθμὸς προῖὼν φαίνεται. ἦν δὲ ἀπὸ βορρᾶ τὸ πνεῦμα ἴοι, ἡ θάλασσα τὴν λίμνην ἐπικλύζειν δοκεῖ. ἐν τούτῳ μέντοι ἡ θάλασσα τῷ χώρῳ ἐς βράχος καταταίνει παμμέγεθες, ὀλίγης τινὸς ἀπολελειμμένης μεταξὺ χώρας, ἥπερ διήκει ἐς ἄβυσσον. ἐς τόσον δὲ στενὴ τυγχάνει οὔσα, ὥστε δὴ καὶ Μύρμηξ ὠνόμασται. οὗτος δὲ ὁ πορθμὸς, ὃ τε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν λίμνην ζευγνύων, ἥπερ μοι εἴρηται, πάλαι μὲν γεφύρα ξυλίνη διαβατὸς ἦν ἐπὶ κινδύνῳ μάλιστα τοῖς τῆδε ἰοῦσιν, ἐπεὶ τοῖς ξύλοις, ἂν οὕτω τύχοι, <ξυν>διεφθείροντο· νῦν δὲ αὐτὴν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς λίθοις λογάδην ἐμβεβλημένοις ἐς ἀψίδος μετεωρίσας μέγα τι χρῆμα, τὴν ἐκείνην διάβασιν ἀκίνδυνον κατεστήσατο.

Τοῦ δὲ Ῥηγίου ἐπέκεινα πόλις ἐστὶ πον, Ἀθύρας ὄνομα, ἥσπερ τοὺς οἰκίτορας δίψη δεινοτάτη ἔχομένους εὐρῶν

τὴν ἀπορίαν διέλυσε σφίσι, ἔλυτρον ἐνταῦθα δειμάμενος, θησαυρίζων μὲν ἐπικαιριώτατα τὴν τῶν ὑδάτων οὐκ ἀναγκαίαν περιουσίαν, πρυτανεύων δὲ αὐτὴν ἐν ἐπιτηδείῳ τοῖς τῆδε ἀνθρώποις. ἀνωκοδομήσατο δὲ καὶ τὰ πεπονήθота τοῦ περιβόλου.

Ἔστι δὲ μετὰ τὴν Ἀθύραν τις χῶρος, ὄνπερ Ἐπισκοπεῖα καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι. ὄν δὴ κατανενοηκῶς Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς ὑποκειμενον, ἐπὶ πλεῖστον δέ, ὡς οὐδαμῆ ὀχυρώματος ὄντος, ἀφύλακτα παντάπασιν ὄντα τὰ ἐκείνη χωρία, φρούριον ἐνταῦθα ἐδείματο· οὗ δὴ τοὺς πύργους πεπολήται οὐχ ἤπερ εἰώθει, ἀλλὰ τρόπῳ τοιῷδε. προὔχει τις ἐκ τοῦ περιβόλου οἰκοδομία, στενωπάτη μὲν κατ' ἀρχὰς οὖσα, τελευτῶσα δὲ ἐς εὖρος μέγα· ἐφ' οὗ δὴ ἕκαστος ἐξείργασται πύργος. ταύτη τε τοῖς πολεμίοις ἄγχιστά πη τοῦ τείχους ἰέναι ἀμύχανά ἐστιν, ἐπεὶ τῶν πύργων κατὰ μέσον γινόμενοι ἐν ἀμφιβόλῳ κατὰ κορυφὴν πρὸς τῶν ἐκείνη φρουρῶν ῥᾶστα βαλλόμενοι διαφθείρονται. τάς τε πύλας ἐνταῦθα οὐ κατὰ τὰ ξυνειθισμένα τῶν πύργων μεταξὺ ἔθεντο, ἀλλ' ἐκ πλαγίας κατὰ τὸ ἐν στενωῷ προὔχον τοῦ τείχους, οὐχ ὀρωμένας τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' ὕπισθεν διαλανθανούσας. ἐνταῦθα Θεόδωρος βασιλεὶ τὴν ὑπουργίαν παρέσχετο, σιλεντιάριος τὴν ἀρχὴν, συννετὸς μάλιστα. τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἔργον τῆδε πεπολήται. ἐπὶ τείχῃ δὲ τὰ μακρὰ ἐνθένδε λόντας ὀλίγα ὑπειπεῖν ἄξιον.

θ'. Ἡ θάλασσα ἐξ ὠκεανοῦ καὶ Ἰσπανίας γῆν τὴν Εὐρωπαϊαν ἐν ἀριστεροῦ ποιουμένη μέχρι μὲν ἐς Θράκην κατὰ ταῦτά χωρεῖ πρὸς ἀνίσχοντά που τὸν ἥλιον, ἐνθεν δὲ σχιζομένη πῆ μὲν ἐπὶ τὴν ἑῴαν στέλλεται μοῖραν, πῆ δὲ κατὰ βραχὺ ἐγκαρσία γεγενημένη τὸν Εὐξείνου καλούμενον ἀποτελεῖ πόντον. ἐς Βυζάντιον δὲ ἀφικομένη ὥσπερ ἐπὶ νύσσης τινὸς καμπὴν ποιεῖται ἀμφὶ τὰ πρὸς

ἔω τῆς πόλεως, πλαγία τε πολλῶ ἔτι μᾶλλον γιγνομένη ἐν πορθμῶ ἴεται, ἰσθμὸν τῆς Θράκης τὰ τε πρόσω καὶ ὀπίσω, ὡς τὸ εἰκός, ἐργαζομένη. οὐχ ὅτι ἐς ἐκροὰς ἐνταῦθα ἢ θάλασσα μερίζεται δύο, ἤπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἰσθμοῖς εἶωθεν, ἀλλὰ περιστρεφομένη τε θανασιῶς ὡς καὶ περιβαλλομένη ἐκατέρωθεν Θράκην τε τὴν ἄλλην καὶ διαφερόντως τὰ ἐπὶ Βυζαντίου προάστεια πάντα. οἰκοδομοῦνται δὲ καὶ περιστέλλουσιν οἱ ταύτη ἄνθρωποι τὰ προάστεια οὐχ ὅσον ἐς χρεῖαν, ἀλλ' ἐς ὑβριν τε καὶ τρυφήν ὄρον οὐκ ἔχουσιν, καὶ ὅσα ἄλλα πλούτου ἐξουσία ἐς τοὺς ἀνθρώπους ἰούσα ποιεῖ. ἔπιπλά τε κατατίθενται ἐνταῦθα πολλὰ καὶ διαπονήματα ἐν αὐτοῖς ἐνδελεχέστατα ἔχουσιν· ἐπειδὴν οὖν καταθεῖν τινὰς τῶν πολεμίων γῆν τὴν Ῥωμαίων ἐξαπιναίως ξυνενεχθεῖη, οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις χωρίοις προστρίβεσθαι τὴν ξημίαν ἐνταῦθα ξυμβαίνει, ἀλλὰ κακοῖς ἄγαν τοῖς ἀνηκέστοις βαρύνεσθαι τὰ ἐκείνη χωρία. ὃ δὴ ἀναστέλλειν Ἀναστάσιος βασιλεὺς διὰ σπουδῆς ἔχων ἐν χώροις οὐχ ἦσσον ἢ σημεῖοις τεσσαράκοντα τοῦ Βυζαντίου διέχουσι μακρὰ οἰκοδομησάμενος τελεχῆ, ἄμφω τῆς θαλάσσης τὰς ἀκτὰς ἔξευξεν, οὗ δὴ ἀλλήλαιν διεστήκασιν ὁδῶ ἡμέραιν δυοῖν μάλιστα· ταύτη τε ἅπαντα ἐν τῷ ἐχυρῷ καθεστάναι τὰ ἐντὸς ᾤετο. ἦν δὲ ἄρα μειζόνων τοῦτο συμφορῶν αἴτιον. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν οἰκοδομίαν τοσαύτην τὸ μέγεθος ἢ ἐς τὸ ἀσφαλὲς ἐξεργάσθαι, ἢ φρουρεῖσθαι ξὺν τῷ ἀκριβεῖ. ἐπειδὴν τε μόλις τινὲ τούτων δὴ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐπισκῆψαιεν οἱ πολέμιοι, καὶ τοὺς φρουροὺς ἅπαντας ὑποχειρίους ἐποιοῦντο οὐδενὶ πόνῳ, τοῖς τε ἄλλοις ἐπιπλῦτοντες ἀπροσδόκητοι κακὰ οὐκ εὐδιήγητα ἐξεργάζοντο.

Ἀλλὰ βασιλεὺς τὰ τε πεπονθότα τούτων δὴ ἀνοικοδομησάμενος τῶν τειχῶν, τὰ τε σφαλερὰ ἐπὶ τὸ ἐχυρώτατον

κρατυνάμενος τῶν φρουρῶν ἔνεκα, προσεπετεχνήσατο τάδε. τὰς μὲν ἐξόδους, αἶπερ ἐκ πύργου ἑκάστου ἐς τοὺς αὐτοῦ ἐχομένους ἐξάγουσιν, ἐφράξατο πάσας. ἄνοδον δὲ καθ' ἕκαστον ἐκ τοῦ ἐδάφους ἔντοσθεν ἔτεκτήνατο μίαν· ἦν περ ἐπὶ καιροῦ καθειργνύντες οἱ ταύτη φρουροὶ τοὺς πολεμίους περιφρονουῖσι τοῦ περιβόλου ἐντὸς γενομένους· ἐπεὶ πύργος ἐς ἀσφάλειαν ἕκαστος αὐτὸς κατὰ μόνας τοῖς φρουροῖς ἀπόχρη. καὶ τούτων δὴ τῶν τειχῶν ἐντὸς τὰ ἐς ἀσφάλειαν ἐνδεδεχέστατα διεπράξατο, τὰ τε ἄλλα πεποιημένος ἤπερ μοι ἔναγχος εἴρηται καὶ πόλεως Σηλυβρίας ἀνανεωσάμενος ὅσα πεπονθότα τοῦ περιβόλου ἐτύγχανεν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν μακρῶν τειχῶν ταῦτα Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται.

Ἡράκλεια δὲ ἡ πόλις ἦδε, ἡ παραλία, ἡ ἐν γειτόνων, ἡ Πέρινθος (ἡ πάλαι μὲν τὰ πρωτεῖα τῆς Εὐρώπης ἐδίδοσαν, νῦν δὲ ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ δευτερεῖα παρέχονται) διψῶσά τε καὶ λίαν ἀνχυῶσα ἔναγχος ἔκειτο, οὐχ ὅτι ἀνυδρος <ἦν> ἢ ἀμφ' αὐτὴν χώρα οὐδὲ ὅτι ἀπημέλητο ταῦτα τοῖς ἐκ παλαιοῦ δειμαμένοις τὴν πόλιν, ἐπεὶ καὶ κατάρροτος Εὐρώπη ταῖς κρήναις, καὶ ποιεῖσθαι τοῖς πάλαι ἀνθρώποις ὀχετοὺς ἔμελεν, ἀλλὰ τὰ ξυνειθισμένα ποιῶν ὁ χρόνος τῇ πόλει τὴν ὀχεταγωγίαν ἀνῆρηκεν, ἢ καταγεγηρακυῖαν τὴν οἰκοδομίαν ὑπεριδῶν, ἢ τῷ μὴ ἐπιμελεῖσθαι τοὺς Ἡρακλεώτας αὐτῆς ἐπὶ τὴν φθορὰν ποδηγούμενος. ὀλίγου τε ἀοίκητος διὰ τοῦτο Ἡράκλεια ἐλέλειπτο εἶναι. ταῦτό δὲ τοῦτο καὶ τὰ ἐκείνη βασιλεία ὁ χρόνος ἐποίει ἀξιοθέατα ἐπιεικῶς ὄντα. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς οὐ παρέργως, ἀλλὰ βασιλικῶς μάλιστα, τὴν πόλιν ἰδὼν, ὕδασί τε αὐτὴν ποτίμοις καὶ διεδέσιν ἐπέκλυσε, καὶ τῶν βασιλείων ἀποστερεῖσθαι τοῦ ἀξιώματος ὡς ἥκιστα ξυνεχώρησεν, ἀνοικοδομησάμενος ἅπαντα.

Ἡρακλείας δὲ ἄποθεν ἡμέρας ὁδὸν χωρίου ἐπιθαλασσίδιον ἦν, Ῥαιδεστός ὄνομα, παράπλου μὲν ἐφ' Ἑλλησπόντου καλῶς κείμενον, εὐλλίμενον δὲ καὶ τῇ κατὰ θάλασσαν ἐργασία ἐπιτηδείως ἔχον τοῖς <ἐπ'> ἐμπορία ναυτιλλομένοις καταίρειν τε καὶ ἀποφορτίζεσθαι προσηγνῶς μάλιστα, καὶ αὖ πάλιν ἀνάγεσθαι οὐδενὶ πόνῳ ἐμπλησαμένοις τοῦ γόμου τὰ πλοῖα· βαρβάροις δὲ ἀποκείμενον καταθέουσιν, ἂν οὕτω τύχη, ἐξαπιναίως τὰ ἐκείνη χωρία, τῷ μῆτε ἀποτετριγγωμένοι μῆτε τῇ φύσει δυσπρόσοδον εἶναι. ὥστε καὶ τοῖς ἐμπόροις δέει τοῦ κινδύνου ὑπεροφθὲν ἐν ὀλιγωρία ἐγένετο. νῦν δὲ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς οὐχ ὅσον τῷ χωρίῳ τὴν ἀσφάλειαν προσεποίησεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιόλους ἐσώσατο πάντας. ἐπὶ Ῥαιδεστοῦ γὰρ ἀνέστησθε πόλιν, τείχει μὲν ἐρυμνήν, μεγέθει δὲ διαφερόντως ὑπέρογκον. οὗ θὴ βαρβάρων σφίσιν ἐγκειμένων οἱ Bπλησιόχωροι Lἅπαντες Lεἰς καιρὸν καταφεύγοντες σὺν τοῖς χρήμασι διασώζονται.

ι'. Τὰ μὲν οὖν ἐπὶ Ῥαιδεστοῦ Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ ταύτη πη ἔσχευ. ὅσα δὲ αὐτῷ ἀμφὶ Χερρονήσῳ διαπεπόνηται, ἐρῶν ἐρχομαι. προβέβληται μὲν πάσης ἢ Χερρονήσος τῆς κατ' αὐτὴν Θράκης. ἐπεμβαίνουσα γὰρ τῇ θαλάσῃ καὶ ὥσπερ ἐχομένη τοῦ πρόσω, δόκησιν παρέχεται ὅτι δὴ ἐπὶ τὴν Ἀσίαν χωρεῖ. ἀκτὴ δὲ αὐτῆς ἀμφὶ πόλιν Ἐλαιοῦντα προὔχουσα μία, σχίζει τε εἰς δύο τὴν θάλασσαν μοίρας, καὶ αὐτὴ τῷ ῥοθίῳ ἀποτεμνομένη τῆς ἄλλης ἡπείρου, καὶ προσιούση ἐπίπροσθεν τῇ θαλάσῃ ὑποχωροῦσα, τὸν Μέλανα καλούμενον ποιεῖ κόλπον. νῆσος δὲ τὸ λοιπὸν ὀλίγου δέοντος γίνεται, ὄνομα τῷ ποιουμένῳ προσῆκον κτωμένη. Χερρονήσος γὰρ, ὡς τὸ εἰκός, ὀνομάζεται, ἰσθμῷ διειργουμένη βραχεῖ, μὴ νῆσος παντάπασι εἶναι, κατὰ τοῦτον οἱ πάλαι ἄνθρωποι τὸν ἰσθμὸν παρέργως τε καὶ λίαν ἀπημελημένως ἐδείμαντο

διατείχισμα κλίμακι ἄλωτον. κῆπον γάρ που τινα εἰκῆ κείμενον αἵμασιᾶ περιβάλλειν οἰόμενοι, ἰσχνόν τε αὐτὸ καὶ ὀλίγον τῆς γῆς ὑπερανεστῆκος ἐξειργάσαντο. πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐκατέρωθι τοῦ ἰσθμοῦ θάλασσαν προβόλους τεκτηνόμενοι βραχεῖς τε καὶ φαύλους, οὔπερ καλεῖν νενομίκασι μώλους, τὴν μεταξὺ χώραν τοῦ τε ῥοθίου καὶ τοῦ περιβόλου ἐφράξαντο, οὐ ταύτη τοὺς ἐπιβουλεύσοντας ἀπωσύμενοι, ἀλλ' ἐπὶ τὰς εἰσόδους παρακαλέσοντας· οὕτω δὴ αὐτὸ εὐκαταφρόνητον ἐξειργάσαντο, καὶ τοῖς ἀποπειρασόμενοις εὐάλωτον. ἠγούμενοι δέ τι τοῖς πολεμίοις ἄμαχον πεποιῆσθαι ὀχύρωμα, τούτου δὴ τοῦ περιβόλου τὰ ἐντὸς ἅπαντα φυλακῆς οὐδεμιᾶς ἀξιούν ἔγνωσαν, ἐπεὶ οὔτε φρούριον οὔτε ἄλλο τι ἔρυμα ἐπὶ Χερρονήσου ξυνέβαινεν εἶναι, καίπερ ὀλίγον δέοντος ἔς τριῶν κατατεινούσης ὁδὸν ἡμερῶν. ἔναγχος ἀμέλει γοῦν οἱ πολέμοι καταθέοντες τὰ ἐπὶ τῆς Θοράκης χωρία ἐγκεχειρήκασι μὲν ὡς ἀποπειρασόμενοι τῆς κατὰ τὴν ἡϊόνα εἰσόδου, δεδιξάμενοι δὲ τοὺς ταύτη φρουροὺς ἐσπεπηδήκασιν ὥσπερ τι ἄθυρμα παίζοντες, ἐντὸς τε τοῦ περιβόλου γεγένηται οὐδενὶ πόνῳ.

Πολλὰ τοίνυν ἀμφὶ τῶν κατηκόων τῆ σωτηρίας διασκοπούμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐποίει τάδε. πρῶτα μὲν αὐτῷ ἐξίτηλον τὸ παλαιὸν γεγένηται τείχος, οὐδὲ ὅσον ἰχνους οἱ ἀπολελειμμένου τινός. ἕτερον δὲ αὐτίκα ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας ἀνέστη, ὅπερ ἐπιεικῶς εὐρυνόμενον ὑψοῦ ἀνέχει. ὑπεράνω τε τῶν ἐπάλλξεων ἀνειλημμένη θόλος ἐν στοᾶς τρόπῳ ὄροφον ποιεῖται, καλύπτουσα τοὺς τοῦ περιβόλου ἀμυνομένους. ἄλλοι τε τῆ θόλῳ προμαχῶνες ἐγκείμενοι διπλασιάζουσι τοῖς τῆδε τειχομαχοῦσι τὸν πόλεμον. ἔπειτα δὲ ἀμφοτέρωθι ἐς τοῦ περιβόλου τὰ πέρατα πρὸς αὐταῖς που τῆς θαλάσσης ταῖς ῥαχίαις μάλιστα, προβόλους πεποιῆται, [οὓς μώλους καλοῦσιν,]

ἐπὶ πλεῖστον μὲν τοῦ ῥοθίου διήκοντας, τῷ δὲ τείχει. ξυναπτομένους, ὕψους δὲ πέρι τῷ ἐρύματι ἐναμίλλους ὄντας. ἀλλὰ καὶ τὴν τάφρον τοῦ περιβόλου ἔκτοσθεν οὖσαν περικαθάρας τε καὶ κατορύξας ἐνδεδεχέστατα μέγα τι αὐτῇ εὐρους τε καὶ βάθους ἐντέθειται χοῆμα. καὶ μὴν καὶ στρατιωτῶν καταλόγους ἐν τούτοις ἰδρύσατο τοῖς μακροῖς τείχεσι πᾶσι βαρβάροις ἀντιτάξασθαι ἱκανοὺς ὄντας, ἦν τι τῆς Χερρονήσου ἀποπειρῶνται. οὕτω δὲ ταῦτα ἐν τῷ βεβαίῳ τῆς ἀσφαλείας καταστησάμενος καὶ τοῖς ἐνδον οὐδὲν τι ἦσσον ὀχυρώματα προσεποίησεν. ὥστε εἰ τοῖς μακροῖς τείχεσιν (ἀπέστω δὲ τοῦ λόγου) παθεῖν τι ξυμβαίη, οὐδὲν τι ἦσσον Χερρονησιώτας ἐν ἀσφαλεῖ εἶναι. πόλιν τε γὰρ Ἀφροδισιάδα ἐρύματι ἐχυρωτάτῳ περιεβάλλετο, ἀτείχιστον ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον τὰ πρότερα οὖσαν, καὶ Κίβεριν πόλιν, ἐπ' ἐδάφους κειμένην, τειχίῃ πεποιημένον ξυνόκησεν· ἐνθα δὴ καὶ βαλανεῖα καὶ ξενῶνας ὀικοδομήσατο, οἰκία τε παμπληθῆ καὶ ὅσα ἄλλα πέφυκεν ἐπιφανῆ ἐνδείκνυσθαι πόλιν. ἀλλὰ καὶ τὴν Καλλίπολιν καλουμένην βεβαιότατα ἐτειχίσατο, ἐλπίδι τῶν μακρῶν τειχῶν ἀτείχιστον ἀπολελειμμένην τοῖς πρόσθεν ἀνθρώποις. οὐ δὴ καὶ σιτωνᾶς τε καὶ οἰνωνας ἐδείματο δαπάνῃ τῇ πάσῃ τῶν ἐπὶ Χερρονήσου στρατιωτῶν ἱκανῶς ἔχοντας.

"Ἔστι δὲ τις Ἀβύδου καταντικρὸν πόλις ἀρχαία, Σηστὸς ὄνομα, καὶ αὐτῇ τὰ πρότερα παρέργως κειμένη, ὀχυρώμα τε οὐδὲν ἔχουσα. λόφος δὲ αὐτῇ τις ἰσχυρῶς ἀπότομος ἐπανέστημεν· ἵνα δὴ φρούριον ἐδείματο ἀπρόσβατον ὅλως, ἐλεῖν τε, εἴ τις ἐγγειροίῃ, ἀμήχανον. Σηστοῦ δὲ οὐ μακρὰν ἀπόθεν τὴν Ἐλαιοῦντα ξυμβαίνει εἶναι. πέτρα τε τῆς θαλάσσης ἀπορραγεῖσα ἐνταῦθα ἀνέχει, ἄκραν οὐρανομήκη ἐξαίρουσα τειχίῃ φύσιν. φρούριον οὖν καὶ τῆδε ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐδείματο, δυσπάριτόν τε καὶ

τοῖς προσιούσι παντελῶς ἄμαχον. ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν Θεσκῶ φρούριον ἐπὶ θάτερα τοῦ μακροῦ τείχους ἰδρύσατο, περιβόλῳ κρατυνάμενος ἐχυρῶ μάλιστα· ταύτη τε τοῖς Χερρονησιώταις τὴν ἀσφάλειαν πανταχόθεν αὐτὸς προσεπόλησε.

ια'. Μετὰ δὲ Χερρόνησον Αἴνος οἰκεῖται πόλις, ἐπὶ τοῦ οἰκιστοῦ τῆς προσηγορίας ὠνομασμένη. Αἰνείας γὰρ ἦν, ὡσπερ λέγουσιν, ὁ τοῦ Ἀγγλίσου. ταύτης ὁ περιβόλος εὐάλωτός τε ἦν τῷ χθαμαλὸς εἶναι· οὐδὲ ὅσον γὰρ ἐς τὸ ἀναγκαῖον ἀνεῖχεν ὕψος· καὶ ἀναπεπταμένην τινὰ εἴσοδον κατὰ τῆς θαλάσσης τὸ γειτόνημα εἶχεν, ἀμηγέπη ἐπιψαύοντος αὐτοῦ τοῦ ῥοθίου. ἀλλὰ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἀνέστησε μὲν αὐτὸν ἐς ὕψος, μὴ ὅτι ἀλῶναι, ἀλλὰ καὶ ἀποπειραῖσθαι ἀμήχανον. ἐπεξαγαγὼν δὲ καὶ πανταχόσε φραξάμενος ἀνάλωτον Αἴνον παντάπασι κατεστήσατο. καὶ ταύτη μὲν ἡ πόλις ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐγεγόνει· ἔμεινε δὲ τοῖς βαρβάροις ἡ χώρα καταθεῖν εὐπετής· ἐπεὶ Ῥοδόπη ὄχυρωμάτων ἐκ παλαιοῦ ὑπεσπάνιζεν. ἦν δὲ τις κόμη ἐν τῇ μεσογείᾳ, Βέλλουρος ὄνομα, πλούτου μὲν δυνάμει καὶ πολυανθρωπία ἴσα καὶ πόλις, τῷ μέντοι τειχίῃ οὐδαμῇ εἶναι ληϊζομένοις διηνεκὲς ἐπαρκοῦσα βαρβάροις, ἀγροῖς τε τοῖς ἀμφ' αὐτὴν κειμένοις πολλοῖς γε οὔσι ταὐτὸ πάσχουσα. καὶ αὐτὴν δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτος πολιζει τε καὶ ἀποτειγίζει, καὶ αὐτοῦ ἐπαξίαν τίθεται εἶναι. καὶ μὴν καὶ ἄλλων τῶν ἐπὶ Ῥοδόπῃς πόλεων ὅσα δὴ ἐνδεῖν ἢ καταπεπονηκέναι ξυνηνέχθη τῷ χρόνῳ σπουδῇ τῇ πάσῃ ἀνέστησεν. ἐν αἷς Τραϊανούπολις τε καὶ Μαξιμιανούπολις εἰσιν, ὧνπερ ἐπηνώρθωσε τὰ ἐν τοῖς προβόλοις σαθρὰ γεγονότα. ταῦτα μὲν οὖν τῆδε πεποιήται.

Ἀναστιασιούπολις δὲ ἡ τῆδε οὖσα τειχίῃ μὲν καὶ πρότερον ἦν, ἐν δὲ τῇ παραλία κειμένη ἀφύλακτον εἶχε τὴν ταύτη ἡῖονα. τὰ πλοῖα πολλάκις ἀμέλει ἐνταῦθα

καταίροντα ὑποχείρια βαρβάροις Οὔννοις ἐξαπιναίως γεγένηται· ὥστε καὶ τὰς νήσους ἐνθένδε τὰς τῆ χώρα ἐπικειμένους ἠνώχλησαν. Ἰουστινιανὸς δὲ βασιλεὺς διατειχίσματι τὴν παραλίαν περιβαλὼν ὄλην, ταῖς τε ναυσὶ καὶ τοῖς νησιώταις τὴν ἀσφάλειαν ἀνεσώσατο. ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ ὕδατος ὀχετὸν ἐκ τῶν ὄρων, ἃ ταύτῃ ἀνέχει, μέχρι ἐς τὴν πόλιν <ἐς> ὑπέρογκον ἀνέστησεν ὕψος. ἔστι δὲ τις ἐν Ῥοδόπῃ πόλις ἀρχαία, Τόπερος ὄνομα, ἣ ποταμοῦ μὲν ρεῖθρα περιβάλλεται ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον, λόφον δὲ αὐτῇ ἐπανεστηκότα ὄρθιον εἶχεν. ἀφ' οὗ δὴ οὐ πολλῶ ἔμπροσθεν Σκλαβηνοῖς βαρβάροις ἐάλω. ἀλλὰ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς μέγα τῷ περιβόλῳ ὕψος ἐντέθεικεν· ὥστε ὑπεραίρει τοσοῦτῳ τὸν λόφον, ὅσῳ δὴ αὐτοῦ καταδεέστερος τὰ πρότερα ἦν. καὶ στοὰν μὲν ἐпанέστησεν ἐν θολωτῷ τείχει, ὅθεν δὴ τοῖς τειχουαχοῦσιν οἱ τῆς πόλεως ἀμυνόμενοι ἐκ τοῦ ἀσφαλούς διαμάχονται, τῶν δὲ πύργων ἕκαστον φρούριον ἐρυμνὸν ἐσκευάσατο εἶναι. ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τοῦ περιβόλου μέχρι ἐς τὸν ποταμὸν διατειχίσματι περιβαλὼν ἐκρατύνατο. ταῦτα μὲν οὖν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ τῆδε πεπολήται.

Καὶ ὅσα δὲ αὐτῷ ὀχυρώματα εἴργασται ἀμφὶ τε τὴν ἄλλην Θράκην καὶ τὴν ἰὼν θαλουμένην Αἰμίμοντον, ἐγὼ δηλώσω. πρῶτα μὲν Φιλιππουπόλεως τε καὶ Βεροίας, ἔτι μέντοι Ἀδριανουπόλεως τε καὶ Πλωτινουπόλεως τὰ τε ἐνδέοντα καὶ καταπεπονηκότα σπουδῇ τῇ πάσῃ ὠκοδομήσατο· ἐπεὶ αὐτὰς ἐπιμαχωτάτας ξυνέβαινε εἶναι, καίπερ ἔθνεσι γειτονούσας βαρβάρων πολλοῖς. καὶ φρούρια δὲ ἀνάριθμα ἐπὶ Θράκης ἰδρύσατο πάσης, δι' ὧν τὴν χώραν, ἀποκειμένην τὰ πρότερα ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς, παντάπασιν ταυῦν ἀδῆωτον κατεστήσατο. ἔστι δὲ τὰ φρούρια, ὅσα ἡμᾶς μεμνησθαι αὐτῶν, πρὸς ὄνομα τὰδε.

[Ὅσα φρούρια ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς Ἰουστινια-

·νός ἐκτίσεν ἐν χώρᾳ τῇ καλουμένῃ Εὐρώπῃ καὶ Ῥοδόπῃ καὶ Θράκη καὶ Αἰμιμόντῳ οὕτως.]

Ἐν Εὐρώπῃ·

Αυδικαί.

Ἐλαίαι.

Ἐν Ῥοδόπῃ τὰ καινούρ-
για·

Κασεήρα.

Θεοδωρούπολις.

Τὸ τοῦ Θράσου.

Σουδανέλ.

Μούνδεπα.

Θαρσάνδαλα

Δένιζος.

Τόπαρον.

Δαλάταρβα

Βρέ.

Κουσκάβιρι.

Κούσκουλις.

Θράκης.

Βόσπαρα.

Βεσούπαρον.

Καπιστούρα.

Βηρίπαρα.

Ἰργίπερα.

Ἰξόρη.

Βηρηϊαρος.

Ταμουβαρλ.

Σκέμνας.

Καράσθυρα.

Πίνζος.

Τουλεοῦς.

Ἄρξον.

Καστράξαρβα.

Ζωσίτερσον.

Βέργισον.

Δίγγιον.

Σάκισσος.

Κουρτουξοῦρα.

Ποταμουκάστελλον.

Εἰσδίκαια.

Τὸ ἐμπόριον Ταυροκεφά-
λων.

Βηλαϊδίπαρα

Σκίταρες.

Βέπαρα.

Πουσινόν.

Ἰμανπάρουβρι.

Σκαριωτασαλούρα.

Αὐγούστας.

Οὐρδαοῦς.

Τοῦ ἁγίου Τραϊανοῦ.

Δέρταλλος.

Σολβανοῦ.

Βάσκου.

Ζίγκυρο.

Αἰμιμόντου.

Ζημάροκου.	Ἄσγαρξος.
Κηριπάρων.	Βουρτούδριξ.
Κασιβόνων.	Ταυρόκαμμον.
Τὸ Οὐζου.	Νίζη.
Ἄντωνινου.	Καβοτούμβα.
Γεσιλαφοσσάτου.	Δελξας.
Χεροῖνον.	Γητριστάους.
Προβίνου.	Δέβρη. [Γητριστάοιε].
Τοῦ ἀγίου Θεοδώρου. P 92	Προβίνου.
Βουρδέπτα.	Κάρβερος.
Ῥακούλη.	Τησιμόντη.
Τοῦ ἀγίου Ἰουλιανοῦ.	Ἄσγίξος.
Τζίταετοῦς.	Δαλάταρβα.
Βηλαστύρας.	Θεοδωρούπολις.
Γετρίνας.	Τζυειδών.
Βρέδας.	Τζονπολέγων.
Βῆρος.	Βασίβουνον.
Θωκύωδης.	Ἄγγιάλος.
Βλα.	Μαρχιανόν.
Ἀναγογκλί.	Κυρίδανα.
Σούρας.	Βεκοῦλι.
Αὐθιπάρου.	Τὰ Θρακῶν λειπόμενα.
Δορδῦς.	Παρά τε τὸν Εὐξείνον πόν-
Σαρμαθών.	τον καὶ ποταμὸν Ἴστρον,
Κλεισοῦρα.	κάν τῇ μεσογείᾳ, οὔτως.
Ἰλασιάναι.	Μυσίας παρὰ μὲν πο-
Θρασαρίχου.	ταμὸν Ἴστρον·
Βαῖκα.	
Χρῦσανθος.	Ἐρχοῦλεντε.
Μαρχέρωτα.	Σκατρίνα.
Ζδεβρήμ.	Ἄπλιαρα.
Τοῦ ἀγίου Θεοδώρου.	Ἐξεντάπριστα.

Δεονιάνα.
Λιμώ.
Ὀδυσσός.
Βίδιγισ.
Ἄρῖνα.
Νικόπολις.
Ζικίδεβα.
Σπίβυρος.
Πόλις Κάστελλον.
Κιστίδιζος.
Βαστέρνας.
Μέταλλος.
Βηρίπαρα.
Σπαθιζός.
Μαρκέρωτα.
Βόδας.
Ζισνούδεβα.
Τουρούλης.
Ἰουστινιανούπολις.
Θερμά.
Γεμελλομούντες.
Ἀσίλβα.
Κούσκαυρι.
Κούσκουλι.
Φοσᾶτον.
Βισδίνα.
Μαρχιανούπολις.
Σκυθιάς.
Γραψώ.
Νονώ.
Τροσμής.
Νεαῖοδουνώ.

Ῥεσιδίνα.
Κωνσταντιανά.
Καλλάτις.
Βασσίδινα.
Βελεδίνα.
Ἄβροιτος.
Ῥουβουῶστα.
Δινισκάρτα.
Μοντερεγίνε.
Βέκις.
Ἄλτινα.
Μαυροβάλλε.
Τίγρα.
Σκεδεβά.
Νόβας.
Ἐν δὲ τῇ μεσογείᾳ
Κοπούστορος.
Βιογινασώ.
Τιλλιτώ.
Ἄγκυριανά.
Μουριδεβά.
Ἰτζης.
Καστελλόνοβο.
Παδισάρα.
Βισμαφά.
Βαλεντινιάνα.
Ζάλδαπα.
Ἄξιοπα.
Καρσώ.
Γρατίανα.
Πρέιδισ.

Ἄρογαμῶ.

Παυλίμανδρα

Τζάσκλις.

Πούλχρα Θεοδώρα

Τόμις.

Κρέας.

Κατασσοῦ

Νίσκονις.

Νοβείουστινιανά.

Πρεσιδίω.

Ἐρογαμία.

Celelalte cărți din opera lui Procopius *De aedificiis*, ne-reproduse de noi și netraduse, se ocupă de construcțiile clădite de împăratul Justinian în Constantinopol, în Asia și în Africa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PROCOPIUS

CONSTRUCȚIILE ÎMPĂRATULUI JUSTINIAN

CARTEA III

CAP. 7

Acestea au fost construcțiile pe cari le-a făcut împăratul Justinian la Tzani ¹⁾. Dincolo de aceștia, pe țărmul pontului Euxin se găsește cetatea Trapezus ²⁾; aici, din cauza lipsei de apă, împăratul Justinian a construit un apeduct pe care l-a numit după numele mucenicului Eugeniu și a scăpat astfel pe locuitori de suferința lor. Tot aci, precum și în Amasea, a reînnoit mai multe temple ruinate din pricina vechimii lor. Dincolo de munții Trapezuntinilor este o localitate ce se cheamă Rhizaeum pe care a renovat-o și a întărit-o cu niște întărituri mai presus de orice laudă. Căci dintre cetățile din vecinătatea Persiei, nici una n'a fost clădită mai presus decât aceasta, atât ca mărime cât și ca siguranță.

În Lazica ³⁾ a zidit o fortăreață numită Losorium și în aceeași regiune a întărit defileul pe care îl numim Clisura, pentru ca dușmanii, dacă ar năvăli în Lazica, să aibă drumul închis. Și la Lazi a renovat și biserica creștinilor, care fiind veche era în stare de ruină. Și tot la Lazi a clădit și o cetate Petra, demnă de admirat, pe care însă Lazii în nesocotința lor au dat-o Perșilor, când Chosroe a venit aci cu o mare

1) Tzani, altă dată Sani, locuitori la sudul mării Negre. Regiunea lor se numea Tzanica.

2) Trapezus, astăzi Trapizunda.

3) Lazica este o regiune ocupată de Lazi în extremul cot al mării Negre.

armată. După ce însă Romanii au ieșit biruitori din războiul împotriva Perșilor, omorînd pe unii și făcînd prizonieri pe alții, au distrus cetatea pînă la pămînt, pentru ca nu cumva, întorcându-se din nou dușmanii, să mai aibă putința să ne facă rău, cum am arătat toate acestea lămurit în cartea noastră despre războaie ¹⁾, unde am amintit și aceea că, pe continentul din fața Lazicei, pe unde este drumul spre lacul Maeotis, Romanii au dărâmat două fortărețe și anume Sevastopol și Pityuns, fiindcă auziseră că s'ar strădui Chosroe să trimeată acolo o armată spre a ocupa aceste fortărețe ²⁾. Acuma însă împăratul Justinian, Sevastopolul care mai înainte nu era decât un castru, l-a reînnoit în întregime și prin ziduri împrejmuitoare și prin alte întărituri l-a făcut o cetate inexpugnabilă, împodobindu-o cu temple și cu alte clădiri și, atât ca frumusețe cât și ca mărime, l-a făcut una dintre cele mai admirabile cetăți.

Apoi, fiindcă a aflat că zidurile cetăților Bosfor și Cherson ³⁾ — cari cetăți sunt situate pe țărmul maritim dincolo de lacul Maeotis, și dincolo de Tauri și de Tauro-sciți, dela marginea împărăției romane — sunt ruinate cu totul, le-a făcut frumoase și puternice. Aci a ridicat și castelele numite Alusti și Gorzubita. În special a întărit cetatea Bosforul care barbarizată de mult și căzută în stăpînirea Hunilor, a adus-o sub stăpînirea romană. În aceste părți există o regiune, situată lângă mare, cu numele de Dory ⁴⁾, pe care din vechime o locuiesc Goții cari n'au urmat pe Theodoric, când acesta a plecat în Italia, ci au rămas pe loc, de buna lor voie, ca federați ai Romanilor pînă în ziua de astăzi, luând parte și ei la războaie ori de câte ori ar fi voit împăratul. Ei sunt socotiți la peste trei mii și sunt foarte buni ostași, pricepuți lucrători de pămînt și mai ospitalieri decât toți oamenii. Acest ținut Dory este într'o poziție ridicată, cu toate acestea nu este nici sterp nici neroditor, ci este mănós și producător de fructe.

1) E vorba despre războaiele Romanilor cu Perșii, II, 15, 17, 29 și cu Goții, IV, 11 și passim.

2) *De Bel. Pers.* II, 29. *De Bel. Got.*, IV, 4.

3) E vorba de Bosforul tauric, nu de cel tracic, și de Cherson dela gura Niprului.

4) După Isambert *Anecdota*, Dory ar fi o localitate în sudul Basarabiei și al Moldovei.

În această regiune împăratul n'a zidit nicăirea nici o cetate și nici o fortăreață; oamenii de aici nu caută să se închidă între ziduri, ci le place să locuiască întotdeauna la câmp. Și fiindcă se părea că s'ar putea pătrunde ușor la ei și-au întărit intrările prin niște ziduri lungi ¹⁾, punând astfel pe Goți în siguranță de invaziile dușmanilor. Acestea până aci.

Cetatea numită Anchialos este locuită de Traci; este o cetate lângă pontul Euxin, despre care vom vorbi, când vom descrie ținutul Traciei. Dar, de oarece a venit vorba despre cele ce împăratul nostru a construit pe țărmul pontului Euxin, nu este nelalocul său să arăt aci ceea ce el a zidit la Anchialos. Aci fâșnesc niște izvoare de apă caldă, cari servesc ca băi pentru locuitori. Acest loc împărații ce au domnit mai înainte, din neglijență, l-au lăsat din vechime neîntărit, deși în vecinătate erau atâtea popoare barbare. Cei ce își aveau corpurile bolnave se tratau aci, dar nu-și aduceau ușurare în boala lor fără primejdie. Împăratul Justinian a înconjurat locul cu un zid, unindu-le vindecarea cu siguranța. Acestea sunt întăriturile pe cari împăratul Justinian le-a ridicat în Armenia, în Tzanica și în jurul pontului Euxin. De acum trebuie să mergem să descriem construcțiile pe cari el le-a făcut în restul Europei.

CARTEA IV.

Cap. I

Socotesc că este o mare și grea primejdie pentru cel ce caută să treacă peste întinsul unei mari pe o corabie neprevăzută cu cele necesare. Tot astfel este să descrii, fiind lipsit de talent, construcțiunile făcute de împăratul Justinian. Căci acest împărat, ca în tot ce a întreprins, deasemenea și aceste construcții ce a adus la îndeplinire, le-a făcut nu cu o mai mică mărime sufletească. În ce privește Europa el, căutând să egaleze lucrurile cu necesitățile, a făcut opere în descrierea cărora scrisul meu nu poate să fie la înălțime. Căci a făcut astfel de lucrări cari să fie vrednice de vecinătatea marelui fluviu Istru și potrivite cu nevoile reclamate de barbarii stabiliți în acele părți. În adevăr, în acea vecinătate

1) Pare a fi vorba de apărare prin *limes*, iar nu prin burguri.

locuesc popoare numite hunice și gotice și de acolo ne amenință cu războiu popoarele taurice și scitice și Slavii și alții, fie Sauromați ce locuesc în care, fie Metanaști ¹⁾, numiți astfel de istoricii din vechime, și alte neamuri de oameni sălbatici cari se întâmplă să se găsească pe aci, ori ca nomazi, umblând după pășuni, ori ca stabili. Împăratul Justinian căutând cu tot dinadinsul să li se împotrivescă acestor popoare ce erau în neconținute lupte și nefăcând lucrul de mântuială, a fost nevoit să ridice de jur-împrejur nenumărate întărituri, să facă clădiri solide pentru garnizoane de soldați și alte lucrări cari să fie zăgaz pentru dușmanii neimblânziți și sălbatici. Căci dușmanii își luară drept normă să poarte războiu fără de nici un motiv, să nu-l declare în urma vreunei ambasade, nici să-l sfârșească prin vr'un tratat ori să-l întrerupă prin vr'un armistițiu, ci îl începeau fără să-l declare și-l sfârșeau numai prin arme. Dar, vom merge mai departe cu istorisirea, căci odată lucrul început se cade să-l ducem până la sfârșit și să nu-l lăsăm neisprăvit, dând înapoi, fiindcă altfel aș fi vinovat de a nu vorbi despre ceea ce împăratul nostru nu pregetă să facă cu fapta. Având deci de gând să enumer construcțiunile împăratului din Europa, se cade să spun mai înainte câte ceva despre această țară.

Din marea Adriatică o parte a apelor udă în dreapta uscatul și formează despărțindu-se de restul mării, sinul Ionic, separând astfel pământul că în dreapta scaldă pe Epiroți și alte popoare, iar în stânga pe Calabrii și strâmtându-se foarte mult, înconjoară aproape tot uscatul. Deasupra însă, fluviul Istru, curgând din partea contrară, dă Europei forma unei insule. Aci împăratul nostru a construit foarte multe edificii de cea mai mare însemnătate. Căci, întărind bine toată Europa a făcut-o inaccesibilă pentru dușmanii ce locuesc dincolo de Istru.

Eu însă trebuie să încep cu patria împăratului; el având în toate întâietatea, trebuie ca începutul descrierii mele să pornească dela el. Căci această patrie într'o singură privință se poate fâli, se poate lăuda și glorifica: în aceea de a fi dat Romanilor un astfel de împărat, ale cărui fapte întrec orice putință de a le povesti și descrie.

La Dardanii din Europa, cari locuesc dincolo de munții

¹⁾ *Metanaști*, migranți sau nomazi.

Epidamnilor în vecinătatea castrului ce se chiamă Bederiana, era o localitate numită Tauresium¹⁾, unde a văzut lumina zilei împăratul Justinian, restauratorul lumii întregi. Locul acesta, într'un spațiu restrâns, l-a zidit în formă de pătrat și ridicând în fiecare colț câte un turn, a făcut să se numească Tetrapyrgia²⁾. Lângă acel loc a zidit o foarte vestită cetate, pe care a numit-o Iustiniana *prima*, cu un cuvânt latin, ce însemnează întâia, ca răsplată pentru hrana celei ce l-a hrănit³⁾; deși s'ar cădea ca toți Romanii să-și impună unii altora aceeași îndatorire, fiindcă regiunea aceasta a dat naștere mântuitorului comun al tuturor. Aci a construit și un apeduct pentru apa ce curge acum în oraș cu prisosință și fără încetare; și altele multe a mai clădit cari sunt demne de amintit și cari fac cinste fundatorului cetății. Nu este ușor să enumere cineva sanctuarele închinat lui Dumnezeu, să descrie cu condeiu palatele magistraților, mărimea porticilor, frumusețea piețelor, străzile, băile, piețele. Într'un cuvânt este o cetate mare și populată și în altele fericită și metropolă, cu drept cuvânt, a întregii provincii: până la atâta însemnătate a ajuns ea. Pe lângă aceea, Justiniana *prima* este și reședința arhiepiscopatului Iliriei⁴⁾, toate celelalte cetăți cedându-i întâietatea, ca fiind mai mare; ea servește ca o dovadă pentru gloria împăratului. Și astfel ea este vestită pentru nașterea împăratului, iar împăratul se fălește de a fi fundat această cetate. Atât despre aceasta. Căci îmi este peste putință să descriu toate cu deamănuntul și apoi se cuvine ca întreaga mea descriere să fie mai prejos decât cetatea vrednică de împărat.

Apoi a renovat fortăreața Bediriana și a întărit-o cu mult mai bine. Exista în Dardania o cetate veche, numită

1) Identificarea localităților Tauresium și Bederiana este greu de făcut. Unii cred că Tauresium și Bederiana ar fi la Precoplje, la apus de Niș, alții că ar fi la Ochrida și în fine, după alții, la Scupi, Usküb, pe valea Vardarului, unde se află astăzi satele *Taor* și în apropiere *Bader*. Asemănarea numelor fiind izbitoare, cei mai mulți cred că se poate identifica Tauresium și Bederiana cu localitatea Scupi. Vezi discuția aceasta la Litzica, *Contribuțiuni la Topografia Balcanică în evul mediu*, pag. 22 sq. Cf. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, p. 79.

2) Tetrapyrgia, Quadriturrita, cele patru turnuri.

3) Ca răsplată pentru nașterea sa.

4) Vezi *Introducerea*, pag. 14.

Ulpiana ¹⁾), ale cărei ziduri erau așa de ruinate că nu mai erau de nici un folos; dărâmandu-i cea mai mare parte din ziduri, a refăcut-o din nou, împodobind-o cu multe podoabe și punând-o în stare de înflorire și a numit-o Justiniana secunda, căci secunda pe latinește însemnează a doua. Nu departe de aci a zidit o altă cetate ce n'a existat mai înainte și pe care a numit-o după numele unchiului său Iustinopolis ²⁾). Și aflând că zidurile Serdicei ³⁾), Naisopolului ⁴⁾), Germaei ⁵⁾) și Pautaliei ⁶⁾) sunt ruinate de vremuri, le-a restaurat, punându-le cu totul în siguranță din partea dușmanilor. Și între ele a zidit alte trei cetăți mai mici Craticara ⁷⁾), Cuvimedava ⁸⁾) și Rumisiana ⁹⁾). Și aceste cetăți le-a ridicat din temelie. Și voind să facă din fluviul Istru un puternic bulevard de apărare pentru aceste cetăți și pentru întreaga Europă, a împânzit malul fluviului cu dese întărituri, după cum vom arăta-o puțin mai jos și a așezat pe mal peste tot locul garnizoane militare cari să împiedice trecerea barbarilor din vecinătate. Dar, deși a făcut toate acestea, totuși, fiindcă n'avea toată încrederea și nădejdea pusă în oameni, socotind în sine că, dacă cumva dușmanii ar trece în vr'un mod oarecare peste fluviu și ar da peste locuitorii din câmp cu totul neapărați, i-ar duce pe toți cei găsiți în slavie, luându-le toate averile, n'a crezut că e de ajuns să facă stăpâni peste fortificații numai pe locuitorii de lângă fluviu, ci le-a dat și lor o proprie siguranță, ridicând întărituri în interiorul țării, așa ca fiecare ținut să-și aibă fortăreața sa sau să fie în vecinătatea unui loc întărit, atât aici, cât și în Epirul cel Nou și în cel Vechiu,

1) Ulpiana este o cetate cunoscută după monumentele epigrafice ce s'au găsit și cari ne vorbesc despre această cetate. Astăzi localitatea se numește Lepljan.

2) Iustinopolis era în apropiere de Ulpiana, probabil tot în Câmpul Mierlei.

3) Serdica-Sofia, orașul fondat de Traian, apoi Capitala Daciei mediteranee.

4) Naisopolis—Niș.

5) Germaea, — Germania, locul de naștere al lui Belizarie — azi Banja.

6) Peutalia — Pavtalia — Küstendil.

7) Craticara (Scretisca) — Tatarcik

8) Cuimedava — Cumudeva — lângă Pirov.

9) Rumisiana — Remesiana, reședință de episcopie — Bela Palanca spre apus de Niș.

unde a făcut cetatea Justinianopolis, numită mai înainte Adrianopolis ¹⁾.

A renovat de asemenea Nicopolis ²⁾ și Photica ³⁾ și așa numita Phoenice ⁴⁾. Aceste două din urmă orașe sunt situate într'un teritoriu jos și sunt înconjurate de niște bălți pline de apă. De aceea, împăratul Justinian, socotind că nu este posibil să ridice pentru ele ziduri cari să poată sta pe temelii solide, le-a lăsat în forma veche, dar a clădit fortificații în apropierea lor pe un deal ridicat și cu laturi prăpăstioase. Se mai găsea aci și o cetate veche, fiind plină de apă, numită după natura locului, căci din vechime purta numele de Euria ⁵⁾. Nu departe de această Euria se găsește un lac, și în mijlocul lui se află o insulă în care se înalță o colină. Lacul însă lasă atâta cât să permită o intrare în insulă pe o porțiune de pământ. Aci împăratul transportând locuitori din Euria, a zidit o cetate cu ziduri foarte puternice.

CAP. 2

După Epirul întreg, cel ce parcurge Aetolia și Acarnania, are în față sinul Crisaeus, Istmul, adecă Corintul și restul Greciei. Aci s'a arătat mai mult decât ori unde simțul de prevedere al împăratului. E de mirare mai ales cu câte fortificații n'a întărit el imperiul roman ⁶⁾. Căci s'a gândit la toate și nu mai puțin la intrarea Thermopylelor. Mai întâi, a ridicat aci zidurile la o mare înălțime. De aceea, munții ce se înalță aci, nefiind întăriți, erau ușor de cucerit pentru cine ar fi încercat, cu toate că păreau inexpugnabili. Crestele munților le-a îndoit pe toate cu turnuri, apoi castrul care din vechime fusese ridicat aci de oameni de mântuială l-a refăcut. Îi s'a dat o înălțime destul de mare și îi s'a adaus câte o îndoită crenelă de ziduri. Pe lângă aceasta, locul fiind cu totul lipsit de apă, s'a construit un rezervoriu de apă de

1) Justinianopolis odinioară Adrianopolis, cetate în Epir, lângă râul Drinos.

2) Nicopolis — Actia Nicopolis, capitala Epirului azi Paleopreveza.

3) Photica — Aidonat, azi Limboni.

4) Phoenice — azi satul Phoenice, la sud de Santi Quaranta.

5) Euria, din εὐρέω, cu cursul ușor, azi Ianina.

6) Să se observe că pentru Procopiu imperiul este roman, iar nu bizantin.

ploaie. Apoi mai multe poteci, fiind nepăzite și neîntărite înainte vreme, le-a refăcut cu conștiinciozitate. Cu drept cuvânt, s'ar putea cineva mira, cum de regele Perșilor, pierzând aci multă vreme, n'a găsit decât o singură potecă strâmtă și aceasta numai după ce a dat de un trădător, câtă vreme existau acolo mai multe drumuri neîntărite și bune pentru un car. Iar marea, udând cu valurile sale poalele muntelui, face ca în cea mai mare parte să fie aci drumurile de neumblat, ele fiind pe aicea pline de crăpături și nepracticabile din pricina torenților; de aceea, oamenii de odinioară au socotit că este imposibil de a întări cu ziduri cele ce sunt despărțite dela natură. Apoi, în fața unei lucrări din cele mai grele, amânără mereu, lăsând în seama sorții apărarea locului și aruncând nădejdea salvării lor în aceea că nici barbarii nu cunosc drumul. Oamenii în adevăr fug întotdeauna de munca ce li se pare lor grea, socotind că ea nici pentru alții nu este ușoară. De aceea, nimeni să nu mai încerce să întunece de aci înainte lauda împăratului Justinian, fiindcă, dintre toți oamenii câți au existat vr'odată, el singur i-a întrecut pe toți în înțelepciune și în energie, el căruia nu i-a fost greu nici chiar marea din vecinătatea munților pe cari îi udă, curgând în jurul lor, să o fixeze din temelii, în mijlocul valurilor și a nisipului celui ud și să armonizeze elementele ce dela natură par contrarii, supunându-le tehnicei oamenilor și făcându-le să cedeze forții. Acest împărat, nu numai că a unit unele cu altele, pădurile cu poenele, nu numai că a împăcat munții cu marea, nu numai că a înconjurat toată Grecia cu întărituri, nu numai că n'a încetat dragostea sa pentru supuși, dar a clădit chiar și înlăuntrul zidurilor mai multe fortificații, îngrijindu-se astfel de soarta oamenilor pentru cari nimica nu este sigur, nimica de nebiruit: așa că, dacă cumva s'ar întâmpla ca dușmanii să pună mâna cu timpul și pe aceste ziduri prin vr'un mijloc oarecare, paznicii să se refugieze în fortărețe. Și a făcut peste tot, în locuri adăpostite, hambare și rezervoarii de apă și a orînduit aci ca la două mii de soldați staționari, ceea ce nici odată mai înainte n'a făcut-o vr'un împărat. Dar, uneori, chiar și în timpul nostru, zidurile acestea au rămas cu totul fără de apărători. Când însă locuitorii dela țară vedeau pe dușmani, își schimbau îndată felul de viață și se prefăceau ușor în soldați de ocazie și făceau, rând pe rând, aci de pază. Dar, din cauza lipsei lor de expe-

riență, erau cucerii ușor de dușmani și împreună cu ei și Elada. Această lipsă de prevedere a fost de multe ori cauza. că țara a rămas deschisă pentru barbari.

Astfel împăratul Justinian a făcut întărituri puternice la Thermopile. Și toate cetățile ce se găsesc în mare număr în această regiune, dincolo de Thermopile, le-a întărit cu mare grijă prin ziduri puternice. Intre acestea au fost Saccus, Hypata, Coracii, Unnum, Baleae și Leontarium. Iată ce a făcut la Heraclea ¹⁾. Pentru cel ce vine din Iliria în Elada îi iese în cale doi munți cari multă vreme merg împreună foarte aproape, formând în defileul lor o potecă ce se numește Clisura. La mijloc se găsește un izvor; în timp de vară curge din munte o apă bună de băut și curată care crește și, în cursul ei, se preface într'un pâraiaș. Când plouă se ridică aci un torent mărit de ploi și înalt peste măsură, grozav de năbădăios, strângând apele din văgăunile munților. Pe aci se deschide pentru barbari o intrare fără greutate spre Thermopile și prin aceasta spre întreaga Grecie. În acest loc, defileul era din vechime întărit din ambele părți, aci de cetatea Heraclea, de care am amintit mai sus, dincolo de așa numita Myropolis, despărțită printr'un spațiu îngust. Zidurile amândurora fiind de multă vreme ruinate, împăratul Justinian le-a restaurat, închizând defileul printr'un zid puternic și prin aceasta, unind amândoi munții, a închis drumul barbarilor, dar a silit torentul de apă să stagneze înlăuntrul zidurilor și apoi trecând peste acestea să se reverse, unde s'ar fi întâmplat.

Iar cetățile din întreaga Eladă, câte sunt ele dincoace de zidurile Thermopilelor, le-a pus în siguranță, renovând toate fortificațiile lor. Căci se ruinaseră de multa vreme, la Corint întâmplându-se puternice cutremure de pământ, iar la Atena și Platea și în restul Beoției, căzând din cauza timpului îndelungat, nimenea nemai îngrijindu-se de ele. Și n'a lăsat nimic neîntărit și nepăzit, căci, gândindu-se la supușii săi, i-a venit în minte că dacă barbarii ar scobori din întâmplare în ținuturile din jurul Thermopilelor, după ce ar simți în urmă că n'ar fi de nici un folos de a fi trecut peste acea întăritură, restul Eladei fiind peste tot întărit cu ziduri puternice, li-ar pieri îndată curajul, știind că trebuie să asedieze fiecare ce-

1) Heraclea Trachinia din Lamia. Celelalte localități sunt greu de identificat.

tate în parte. Căci când nădejdia este amânată nu se apucă cineva de o muncă grea și nici nu-l împinge pe cineva spre un câștig amânat, ci sacrifică foloasele viitoare unei prezente neactivități.

După ce a făcut toate acestea împăratul Justinian, aflând că toate cetățile din Peloponez sunt lipsite de ziduri de apărare, și înțelegând că are să treacă încă multă vreme, pentru ca să poată să îngrijească de fiecare în parte, a întărit istmul cu un zid puternic, căci cel pe care îl avea era de mult căzut în ruină. Aci a așezat castru și garnizoane. În chipul acesta a făcut ca întreg Peloponezul să nu fie accesibil pentru dușmani, chiar dacă ar fi înfrânt fortificațiile dela Thermopile. Dar acestea ajung până aci.

CAP. 3

În Thessalia era o cetate, cu numele Diocletianopolis ¹⁾ care fusese fericită odinioară, dar, cu trecerea timpului, din cauza invaziunilor barbarilor, dărămată și de mult pustie de locuitori. Întâmplarea face ca să fie vecină cu ea un lac, ce se cheamă Castoria. În mijlocul lacului este o insulă înconjurată de apă; o singură intrare are într'un loc îngust, nu mai lat de 15 picioare. În insulă se ridică un munte foarte înalt, jumătate udat de apa lacului, iar restul fiind înlăuntrul insulei. De aceea, acest împărat, părăsind localitatea Diocletianopolis care avea un acces ușor și care a suferit cu mult înainte cele ce am spus, a zidit în insulă o cetate foarte puternică și i-a dat, cum se și cădea, numele său. Și de așisderea, renovând zidurile înconjurătoare ale cetăților Echinocus, ale Thebei, ale Pharsalului și ale tuturor celorlalte cetăți din Thessalia, între cari este Demetrias și așa numita Metropolis și Gomphi și Tricattus ²⁾, căzute în ruină din cauza timpului îndelungat, le-a pus în stare de siguranță, fiind ele ușor de cucerit, dacă cineva le-ar fi atacat.

Dar, deoarece am ajuns în Thessalia, hait să mergem cu descrierea la muntele Pelion și la fluviul Peneu. Din muntele Pelion izvorăște cu un curs liniștit Peneul pe care îl împodobește cetatea pe lângă care curge, Larissa, unde este

1) Oraș lângă lacul Castoria, azi Castoria.

2) Vezi identificarea lor la Litzica, *op. cit.*, p. 30.

Phthia ce acum nu mai există; aceasta a fost distrusă din cauza timpului îndelungat. Fluviul acesta curge foarte lin până în mare. Ținutul de aci este producător în tot felul de fructe și bogat în apă potabilă, de care locuitorii totdeauna îngroziți nu puteau să se bucure, fiind mereu în așteptarea sosirii asupra lor a barbarilor, fiindcă nicăirea nu era în țară o întăritură, unde să se refugieze spre a se salva. În adevăr, Larissa și Caesarea, întăriturile lor fiind cu totul distruse, se vedeau lipsite de apărare. Împăratul Justinian, făcând o fabrică de materiale, a adus prin puternice ziduri fericirea regiunii. Nu departe de aci, se găsesc niște munți prăpăstioși îmbrăcați în copaci înalți până la cer. Munții aceștia sunt locuințele Centaurilor. În această țară, după spusa miturilor de odinioară, s'a petrecut lupta între neamul Centaurilor cu Lapiții, povestindu-ni-se că ar fi existat odinioară un neam de oameni monstruos și de două naturi¹⁾. Timpul de odinioară ne-a păstrat oarecari urme în numirea cetății ce se găsește în acești munți. Căci ținutul de aci se numește până în ziua de astăzi Centauropolis; zidurile acestei cetăți fiind ruinate, împăratul Justinian le-a restaurat și le-a întărit, împreună cu cele ale fortăreții Eurymene ce se găsea aci, deasemenea ruinată. Și alte multe castre a renovat împăratul acesta în Thessalia; numele lor le vom transcrie ceva mai târziu în lista noastră, împreună cu cele clădite în Macedonia.

Iar acum, pentru ca să nu rămână nimica din Elada neenumerat, să trecem la insula Euboea, care este foarte aproape de Athena și de Marathon; căci această insulă Euboea se găsește lângă Grecia, în mare. Ea pare a fi fost cândva despărțită, înainte fiind una cu continentul, separată în urmă, printr'un sân de mare. Căci aci o limbă de apă, lângă cetatea Chalcis, desparte uscatul și din ambele părți se strâmtează țărmii cei prăpăstioși și se reduc la lățimea unui râu. Limba aceasta de mare se numește Euripus. Aceasta este situația Euboeei. Legătura peste apă o face o singură punte. Punând-o, de câte ori voesc, localnicii par a fi continentali și trec cu piciorul pe țărmul din față și iarăș apoi, ridicând-o, merg cu barca și devin iarăș insulari. Și astfel, prin aruncarea unei singure bârne și prin înlăturarea ei, sunt când pedestri când

1) Centaurii erau oameni cu trupul de cal. Vezi amănunte în *Mitol. gr. rom.*, II, p. 48.

plutași. Insula închisă înăuntru o numesc Pallene ¹⁾... Vechii locuitori i-au închis intrarea cu un zid și, unind marea de ambele părți, au clădit aci o cetate pe care oamenii de odinioară au numit-o Potidea, cei de astăzi Casandria. Tot ce fusese în acest loc din vechime construit, timpul a măcinat, așa că Hunii nu mult înainte, atacând această regiune au cucerit cetatea fără teamă, ca și când n'ar fi avut nimic de făcut, și fără piedică, deși de când e lumea ei nici odată n'au căutat să asedieze orașe ²⁾. De aceea, împăratul Justinian a găsit prilejul să-și arate și virtutea și mărinimia, căci, punând prevederea în fața nenorocirilor, prin dărnicia sa, ie-a dat suferințelor o soartă mai bună. Iar cetatea Pallene, protectoarea întregii regiuni, și intrările ei le-a făcut de nebiruit și de necucerit, pentru cei ce ar mai fi voit să le atace. Acestea a căutat el să le înfăptuiască în Macedonia.

Nu departe de Thessalonic curge râul numit Rhechius. Acesta, curgând printr'o câmpie roditoare și lipsită de piatră, își descară apele în marea învecinată. Cursul fluviului este lin, apa liniștită și bună de băut. Câmpia este într'o regiune joasă, locul bălțos este bogat în pășuni. Acestea fac în adevăr țara fericită; dar, tocmai de aceea foarte râvnită de barbari, neavând în cele 40 de miliarde nici castre și nici un fel de fortificații. De aceea, împăratul a zidit, la revărsarea râului Rhechius și la țarmul mării, un castel foarte întărit, o clădire nouă pe care a numit-o Artemisium.

CAP. 4.

Se cuvine acum să vorbesc și despre celelalte construcții ce le-a făcut în această parte a Europei. Și dacă aș face, înaintea altor oameni cari ar locui departe de aci și cari s'ar găsi într'a altă țară, enumerarea fortificațiilor ce le-a ridicat împăratul Justinian, istorisirea mea, fiind fără de martori, știu bine că ar părea a fi fantastică și cu totul de necrezut, din cauza numărului celui mare de lucrări săvârșite. Acuma însă acestea se pot vedea cu ochii și foarte mulți oameni

1) Textul aci prezintă o lacună. Se continuă cu descrierea construcțiilor din Macedonia.

2) Aci pare că se ascunde sub numele Hunilor, numele Goșilor, fiindcă despre aceștia știm, din alte izvoare, că evitau asediul orașelor.

localnici trăesc aci, împreună cu noi. Deci hait, bazându-ne pe adevărul garantat, să enumerăm fără întârziere întăriturile pe cari le-a făcut împăratul Justinian în provinciile numite, fie că a restaurat pe cele ruinate, fie că pe altele le-a ridicat din nou. Și nu va fi nepotrivit să le arăt pe toate într'o listă, pentru ca mulțimea de numiri să nu producă, prin amestecul lor, o prea mare confuzie.

Iată deci castelele cele noi făcute de împărat în Noul Epir :

Vulpianus	Brebate
Episterba	Thesaurus.
Sceminites	
Aona-Avelona	Renovate:
Stephaniacum-Stefana ¹⁾	Sancti Stephani
Argos ²⁾	Cethreon
Aliula ³⁾	Apis
Dyrrachin ⁴⁾	Peleum
Sanctus Sabinus	Come
Gemenus	Pacoue
Bacuste	Scydreon polis
Alistrus	Antipagrae
Patapa	Tithyra
Epidunta	Brebeta
Bacusta	Bupos
Martis	Endynia
Irene	Dionysos
Speretion	Ptohiy
Aoion	Tyrcanus
Streden	Capaza
Gynaecomites	Pupsalus
Labellus	Gabraeon
Epileon	Dionoia
Piscinae	Clementiana
Deuphracus	Illyrin
Dolebin	Cilicae
Hedonia	Argyas
Titiana	Therma
Cithinas	Amanteia
Ulibula ⁵⁾	Paretion

1) Stephani fanum.

2) Lângă Castoria.

3) Aliula-Olivula.

4) Dyrrachium-Durazzo.

5) Pare a fi un dublet.

In vechiul Epir castele noi:	Pascas
	Aulon
	Bolbus
Parmus	Brigizes
Olbus	Optas
Cionin	Plevrum
Marciana	Caminus
Alqus	Therma
Cimenus	Bogas
Xeropotamus	Neapolis
Europa	Calarnus
Chimaerae	Museum
Helega	Acremba
Homonoia	Adrianium
Adanon	Edana
	Siclae
Renovate:	Nymphium
Murciara	Metizus
Castina	Argicianum
Genysius	Bazinus
Percus	Cassapas
Marmarata	Parthion
Istria	Gentianum
Petroniana	Priniana
Carmina	Thesteum
Sancti Sabini	Cyrrhi
Și în castrul Come cisterna	Gurasson
Martius	Limnederium
Pezium	Burbooden
Onalus	Cumarciana
Și în câmpia dela Justianopol	Babas
și a Fhoticei două castele ale sfântului Donatus:	Cryniana
	Pelecum
Symphigiun	Lages
Pronathidum	Crataea
Hedones	Fasciae
Castellus	Placidiana
Bulibas	Hygea
Palyrus	Limnaae
Posidon	Optium
Trana	Haradrus
Colophonia	Cassopes

In Macedonia:

Candida
Colobona
Basilica Amyntae
Melichiza

Castele renovate în Thessalia:

Alcon
Lossonus
Gerontice
Perbyla

Cercinet
Scidreus
Fracellan

Castele noi în Dardania:

Laberium
Castimum
Rabestum
Castellium
Acrenza
Terias
Drullus
Victoriae

Renovate:

Cesiana
Tezule
Usiana
Besiana
Mascas
Liste
Celleriana
Zysbaes
Genzana
Petrisen
Eutychniana
Mulato
Belas
Cattarus
Cattarecus
Pentza
Cattafeterus
Dabanus
Cuvinus
Germatza
Victoriana
Azeta
Durbuliana
Suricum
Cusines
Tuttiana
Vallesiana
Vella
Catrelates
Casyella
Maniana

Priscupera
Miletos
Dardapara
Cesuna
Veriniana
Lasbarus
Castellovretara
Edetio
Dinium
Cecola
Emastus
Castelona
Capomalva
Seretus
Ptocheium
Cuino
Berzana
Besaiiana
Arsa
Blezo
Labutza
Quinti
Bermezion
Catrasema
Rotun
Cobenciles
Marcelliana
Primoniana
Pamilinus
Aria

In teritoriul cetății Sardica :

Scupium
Stenes
Marcipetra
Briparum
Romaniana
Struas
Protiana
Maccuniana
Scopentzana

In ținutul Cabetzan, nou
Valvae, renovate:

Byrsia
Stamazo
Clesbestina

Duiana
Turicla
Medeca
Peplavius
Cunae
Bineus
Trisciana
Parnusta
Tzimes
Bidzo
Stenecorta
Danedeva
Ardeia

...Noui:

Bugarama
Betzas
Bregedava
Borbrega
Turus

Renovate :

Salebries
Arcunes
Duries
Futeris
Barbaries
Arvatias
Cutzusura
Etaeries
Itaberis
Bottes
Bitzimaias
Badziania
Banis
Bimeros
Tusudeaas
Scuanes
Scentudies
Scares
Tugurias
Bemastes
Stramentias

Lignius
Itadeva.

In teritoriul cetății Germen-
ne, nou Scaplizo, renovate:

Germas
Candaras
Rolligeras
Scinzeris
Riginocastellum
Suegogmense

In teritoriul cetății Pauta:

Tarporum
Suavastas
Herduscera
Blebois
Zeapuries

In ținutul Scassetana:

Alarum
Magimias
Lucunanta
Balausum
Buttis

In teritoriul cetății... noui:

Calventia
Faranores
Stranbasta
Aldanes
Barahtestes
Sarmates ¹⁾
Arsena ²⁾
Brarcedum
Eraria
Bercadium
Sabiniribes
Timiana
Candilar
Arsaza

1) La Sarmates era o colonie de Sarmați poate din timpul împăra-
tului Constantin. Cf. Jireček, *Die Heerstrasse*, pag. 19.

2) Arsena, în drum spre miază-zi, azi Ražanj.

Viculea	Frerraria ²⁾
Castellium	Topera
Groffes	Tomes
Garces	Cuas
Pistes	Tzertzenutzas
Dusmanes	Stenes
Bratzista	Aiadava
Olodoris	Destreba
Cassia	Pretzuries
Grandetum	Cumedeva (Cuimedava)
Urbriana	Devrias
Nogeto	Lutzolo
Gurbicum	Repordenes
Laudzones	Spelonca
Duliare	Scumbro
Mediana ¹⁾	Briparo
Tiugcona	Tulcoburgo (Sulcoburgo)
Castellium	Longiana

Renovate:

Hercula
Mutzianicastellum
Burdopes
Calis
Millareca
Dedbera
Hesdupara

Dardapara
Burdomina
Grinciapana
Graecus
Drasimarca

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In teritoriul Aqiensis, nou
Timathochium, renovate:

In teritoriul Remesian:

Brittura
Subaras
Lamponiana
Stronges
Dalmatas
Primiana

Petres
Sulcoburgo (Tulcoburgo)
Vindimiola
Braiola ⁴⁾
Arganocili
Castellonovo
Florentiana
Romyliana ⁵⁾
Sceptecasas (Septem caseae)

1) *Mediana*, azi Brzibrod, trei mile departe de Niş, Cf. Jireček, *Die Heerstrasse*, pag. 22.

2) *Frerraria*, probabil în loc de *Ferraria*.

3) *Lupofantana*. Dativul adnominalis întrebuiţat în locul genetivului. Fântâna Lupului, ca şi mai sus *Sulco* sau *Tulco* burgul.

4) Diminutivul *Braiola* presupune existenţa unui *Braia* sau *Bria*, vorbă tracă, însemnând oraş. Acelaşi cuvânt îl întâlnim ca apelativ în *Mesembria*, *Selimbria* etc. Tema aceasta o găsim şi în vorba *Brăila*. Vezi *Bileţchi-Albescu*, *Din vechia toponomastică a României*, în *Orpheus*, IV, pag. 9.

5) *Romula*, mama împăratului *Galerius*. În cinstea ei, împăratul a zidit un castel numit *Romuliana*.

Argentares	Potes ²⁾
Auriliana	Amulo
Gembero	Setlotes
Clemades	Timaciolum ³⁾
Turribas ¹⁾	Meridio
Gribo	Meriopontede
Chalaro	Tredetilius ⁴⁾
Tzutrato	Braiola ⁵⁾
Mutzipara	Motreses
Stendas	Vicanovo
Scaripara	Quartiana
Odriuzo	Iuliovallae ⁶⁾
Cipipene	Pontzas
Trasiana	Zanes ⁷⁾

CAP. 5.

Astfel a fortificat împăratul Justinian tot teritoriul mediteranean al Iliriei. Voiu arăta acuma însă și în ce chip a întărit el cu fortificații și cu garnizoane de soldați malul Istrului ce se mai numește și Danubius. Împărații romani de odinioară, spre a împiedica trecerea barbarilor ce locuiau de partea cealaltă a Dunării, a împânzit cu cetăți întregul țărm al fluviului, ridicând fortărețe și castele nu numai în partea dreaptă, ci pe ici colo și pe cealaltă parte ⁸⁾. Aceste întărituri le-a făcut nu ca să fie de necucerit, dacă cineva le ar fi atacat, ci ca să nu lase malurile fluviului lipsite cu totul de apărători, barbarii din acele regiuni evitând asediul orașelor. Cele mai multe dintre întărituri erau formate dintr'un singur turn; de aceea, cu drept cuvânt, se numeau ele monopyrgia ⁹⁾ și, de sigur, puțini oameni le apărau dinlăuntru; dar aceasta ajungea pe atunci să bage groază în popoarele barbare, ca să se teamă de a ataca pe Romani. Mai târziu însă Attila, năvălind cu o armată mare, a cuprins fără nici o

1) Turribas, probabil Turribus.

2) Potes, dublet al lui Pontes.

3) Timaciolum, adecă Timacul cel mic; numire păstrată în actualul Timoc.

4) Tredetilius, cei treisprezece tei.

5) Braiola este un dublet.

6) Juliovalle, Valea lui Iuliu. Dativul Julio este adnominalis.

7) Zanes este un dublet.

8) E vorba de regiunile dela nordul Dunării, după retragerea armatei romane din Dacia lui Traian.

9) Monopyrgia, adecă un singur turn.

greutate acele întărituri și, ne opunându-i-se nimenea, a pustiit o mare parte din teritoriul roman. Dar, împăratul Justinian a refăcut cele dărâmate, nu în forma de mai înainte, ci întărindu-le foarte puternic și, pe lângă aceasta, a făcut multe din nou, redând astfel imperiului roman securitatea ce se pierduse. Toate aceste le voiu lămuri, cum s'au petrecut.

Din munții Celților cari acum se numesc Galli izvorăște fluviul Istru; el înconjoară o mare regiune care, în cea mai mare parte, este pustie, fiind locuită pe ici colo de barbari cari trăiesc din vânat, neamestecați cu alte neamuri. Ajungând în vecinătatea Daciei, se pare că desparte mai întâi pe barbarii ce se găsesc la stânga de Romanii ce se află la dreapta. De aceea Romanii numesc acea Dacie, Ripensă, căci ripa în latinește înseamnă mal. Pe malul de acolo fusese zidită odinioară prima cetate numită Singidunum¹⁾. Cu trecerea vremii, barbarii cucerind-o, au distrus-o complet, lăsând-o cu totul lipsită de locuitori. În același chip, dărâmară ei cele mai multe dintre celelalte localități întărite. Împăratul Justinian, renovând-o în întregime și împrejmuind-o cu ziduri puternice, a făcut ca ea să apară din nou o cetate vestită și însemnată. A ridicat și un alt castel foarte întărit, la o depărare de opt mile; de aceea, cu drept cuvânt, acesta se numește al „Optulea”²⁾. Dincolo de el era o cetate veche, Viminacium³⁾ pe care împăratul, fiindcă cu vremea se năruise din temelie, a restabilit-o, așa că apare cu totul nouă.

CAP. 6.

Pentru cel ce pleacă înainte din Viminacium, îi iese în față pe malul Istrului trei localități întărite Picnus⁴⁾, Cupus⁵⁾ și Novae⁶⁾. Acestea, înainte vreme aveau un singur nume și pentru fabrica de materiale și pentru unicul lor turn. Împăratul însă a făcut acum în aceste locuri atâtea edificii și atâtea întărituri că ele, și ca populație și ca mărime, sunt

1) Singidunum, Belgrad, oraș întărit.

2) Nu se poate identifica, dar era la opt mii de pași, pe Dunăre în jos.

3) Viminacium—Costolaț, cf. Al. Philippide, *Originea Românilor*, I, p. 341.

4) Picnus—Grădiște.

5) Cupus—Golubaț.

6) Novae—Brnița.

însemnate acum ca cetăți adevărate, nu numai în aparență. În fața cetății Novae, pe continentul din față, se ridică un turn de mult părăsit, așa numita Literata; cei vechi o numeau Lederata ¹⁾. Din ea împăratul nostru a ridicat o fortăreață mare și mai ales foarte puternică. După Novae sunt castelele Cantabaza ²⁾, Smornes ³⁾, Campses ⁴⁾, Tanata ⁵⁾, Zernes ⁶⁾ și Ducepratum ⁷⁾ și pe malul de dincolo alte multe pe cari le-a ridicat din temelie ⁸⁾ la marginea țării ⁹⁾. Apoi așa numitul Caputbovis ¹⁰⁾, opera împăratului Traian, în urmă vechiul orașel cu numele de Zanes ¹¹⁾. Toate acestea împăratul le-a întărit, ridicându-le ziduri de jur împrejur și prefăcându-le în citadele de necucerit ale imperiului. Nu departe de Zanes este fortăreața numită Pontes ¹²⁾. Fluviul desfăcându-și aci cursul în două, prin aceasta înconjoară o mică parte din țarm și apoi revine iarăși în matca sa și-și amestecă din nou apele. Aceasta a făcut-o fluviul nu dela sine, ci silit de tehnica oamenilor. De ce locul s'a numit Pontes și de ce Istrul este silit să revie la albia sa, o voi arăta acum.

Traian, împăratul Romanilor, fiind un om iscusit și energetic, deoarece credea că nu este demn să aibă, în loc de o împărăție nemărginită, una mărginită de fluviul Istru, și-a pus în gând să lege fluviul printr'un pod spre a trece liber și spre a nu fi împiedicat atunci când ar voi să atace pe barbarii

1) Lederata vezi *Introducerea*, pag. 23.

2) Cantabaza—Medovnița. C. Remus Ilie, *Cetățile dela Dunăre* în sec. VI, în *Rev. Ist.*, XI, pag. 24.

3) Smornes—Gradița.

4) Campses—Lucadnița.

5) Tanata—Taliata, Milanovaț.

6) Zernes—Dierna, Orșova. Era și o Transdierna pe malul drept, numită în urmă tot Dierna, azi Tekija. Vezi *Introducerea*, pag. 23.

7) Ducepratum—Ducis pratum. Corvinograd, după Litzica, la Kașajna.

8) Atragem atenția cetitorului asupra acestei fraze a autorului: ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἡπείρω ἄλλα τε πολλὰ φρούρια ἐκ θεμελίων καὶ ταῦτα τῶν ἐσχάτων ἐδείματο.

9) Deși vorbește de nordul Dunării, totuși autorul îl numește marginea țării.

10) Codex Vaticanus are textul καὶ πουδφόρες. Litzica, *op. cit.*, p. 49, presupune că e vorba de *caput fossae*. Maltretus în ediția sa ne dă forma Καπούδβοες, pe care îl traduce prin Caput bovis — Șip. Vezi *Introducerea*, pag. 24.

11) Zanes—Cladova.

12) Pontes—Costol.

din cealaltă parte. Cum a construit acest pod, nu voiu căuta să o spun; să o spună aceasta Apollodor din Damasc care este arhitectul întregii opere. De altfel, podul n'a fost de folos în urmă pentru Romani, el ruinându-se prin revărsarea Dunării și cu trecerea timpului ¹⁾. Cu acest prilej Traian a clădit și două fortărețe de ambele părți ale fluviului și a numit pe cea de pe continentul din față Theodora, celeilalte însă, situată în Dacia ²⁾ i-a dat numele de Pontes, căci Romanii numesc podul cu vorba latină pons. Dar, fiindcă fluviul prin acest fapt devenea nenavigabil din cauza ruinelor și a fundațiilor, au fost siliți să schimbe cursul fluviului și apoi să revie iarăși la albia sa, pentru ca să aibă astfel și aci un loc de navigat. Ambele fortărețe s'au ruinat în decursul timpului și nu mai puțin au fost distruse de barbarii năvălitori. Pontes care este situată în dreapta fluviului, împăratul Justinian a refăcut-o printr'o lucrare destul de nouă și inexpugnabilă, punând în siguranță pe Iliri. In ce privește pe cea de dincolo care se numește Theodora, s'a gândit că nu trebuie să-i dea nici o atenție ca una care era expusă barbarilor de acolo. Intăriturile ce se găsesc după Pontes le-a reclădit, renovându-le și anume Mareburgul ³⁾, Susiana, Armata, Timena, Theodoropolis, Stiliburgus și Alicaniburgus ⁴⁾.

În vecinătate se găsea orașelul numit Aques ⁵⁾; o parte a acestuia fiind prefăcută în ruine, împăratul a rezidit-o. Apoi, după el a restabilit, prefăcând în fortificații puternice, Burgonovore ⁶⁾ și Laccoburgul și Dorticum ⁷⁾, castele ce căzuseră

1) Rezultă din acest pasagiu că pe la a. 550 când scrie Procopius cartea sa, podul lui Traian nu mai exista.

2) Dacia Ripensă, adică Dacia din dreapta Dunării ce dăinuia încă în timpul lui Procopius.

3) În Mareburgus credem că trebuie să recunoaștem Burgul sau Turnul cel Mare. Πύργος este același cu Burgul german. Aceste burguri nu se pot identifica.

4) În Alicaniburgus, după Skok, *Zum Balkanlatein*, în *Zeitsch. f. Romanisch. Philologie*, 1930, p. 530, am avea de a face cu numele de persoană gotic Alica, în dat. adnominalis, și apelativul burgus. Alica Gothus *Thes. lin. lat.*, p. 1557.

5) Aques, adică Ad Aquas, azi Vidrovaț.

6) În Burgonovore, cum observă și Litzica avem probabil o corupție fonetică ori paleografică, urmând să înțelegem Burgus novus. Probabil că odinioară în loc de novo era vetere, din care se va fi păstrat în vr'un manuscris *re*. Identificarea lui ca și a lui Laccoburgus nu se poate face.

7) Dorticum, azi Racovița.

în ruină din cauza vremurilor. Și așa numitul Turn al Jidovului l-a prefăcut așa fel ca să pară în adevăr o prea frumoasă fortăreață. Pe lângă aceasta Burgovaltum ²⁾ fiind părăsit de mai înainte și cu totul nelocuit, precum și un al doilea oraș, așa numitul Gombes, le-a înconjurat cu ziduri. Iar castelul Crispa, căzut în ruine în decursul vremurilor, precum și Longiniana și Ponteserium ³⁾ le-a reclădit, o lucrare admirabilă. La Bononia ³⁾ și la Novum ⁴⁾ a renovat turnurile derimate. Și tot ce se ruinase la cetatea Ratiaria ⁵⁾ a reparat. Și alte multe, după cum cerea trebuința, pe cele mici le-a mărit sau pe cele prea mari le-a micșorat, pentru ca să nu dea cele prea mari sau cele prea mici acces ușor dușmanilor; precum bunăoară s'a îngrijit de Mocatiana ⁶⁾, mai înainte fiind un simplu turn, a prefăcut-o într'o adevărată fortăreață, iar la Almus ⁷⁾, un castru foarte întins, reducându-l și punându-l în siguranță, l-a făcut de necucerit pentru dușmani. Și în multe locuri, găsind câte un singur turn și fiind din cauza aceasta o glumă pentru asediatori, a ridicat câte o fortăreață foarte puternică, cum a făcut spre pildă la Tricesa și la Putedis ⁸⁾. Iar la Cebus întăriturile ce erau în ruină le-a reparat admirabil. Iar la Bigranae a zidit o nouă fortăreață și de așisderea o a două fortăreață în ținutul din imediata apropiere, unde mai înainte era un singur turn, numit Onos ⁹⁾. Nu departe de aci se vedeau numai urmele unei cetăți. Înainte vreme cetatea se numea Augusta ¹⁰⁾. Acum, păstrându-și numele cel vechiu, a fost prefăcută de împăratul Justinian într'o cetate nouă și, fiind intactă, este plină de o mulțime de locuitori. A refăcut și ruinele fortăreței Ai-

1) Burgovaltum, adică Burgul, sau Turnul cel înalt.

2) Castelele Crispa, Longiniana și Ponteserium n'au putut fi identificate până acum.

3) Bononia, Vidinul de astăzi.

4) Novum neidentificat până acum.

5) Ratiaria e capitala Daciei Ripense, azi Arcer.

6) Mocațiana, se crede a fi Rometodia.

7) Almus, azi Lom.

8) Tricesa și Putedis n'au putut fi identificate.

9) Bigranae și Onos nu au fost identificate.

10) Augusta, Ogost, în fața orașului Bechet.

dava¹⁾ și a ridicat cetatea Variana, de mult distrusă și la Valeriana²⁾, care n'avea înainte întărituri, a ridicat ziduri.

Pe lângă aceasta s'a îngrijit și de regiunile ce nu sunt lângă malurile fluviului, ci sunt mult mai departe și cari amenințau cu ruina și pe cari le-a înconjurat cu ziduri foarte puternice. A făcut aceasta la Castra Martis³⁾, la Zetnucortus⁴⁾ și la Iscus⁵⁾. Iar la malurile Istrului a găsit cu cale să îngrijească de vechia fortăreață numită a Hunilor⁶⁾ și a întărit-o cu ziduri. Nu departe de aci, de cetatea Hunilor, se găsește un teritoriu în care de ambele părți ale Istrului erau două fortărețe, cea din Iliria numită Palatiolum⁷⁾, cea din fața ei Sycivida⁸⁾. Acestea, ruinate cu timpul, împăratul Justinian renovându-le a tăiat prin aceasta drumul barbarilor și a mai zidit o fortăreață din vechiul monument, numit Utus⁹⁾. Iar la marginea extremă a Iliriei a rezidit castrul numit Lapidaria¹⁰⁾ și singurul turn pe care îl avea și care se chema Lucernariaburg¹¹⁾, l-a prefăcut într'o fortăreață demnă de văzut. Acestea sunt construcțiile lui Justinian din Iliria¹²⁾. Dar, nu numai că a făcut aceste clădiri în toată țara, ci, așezând în toate cetățile garnizoane puternice de soldați, a înlăturat atacurile barbarilor.

1) Aidava, lângă Rahova, unde s'au găsit ruine de cetate.

2) Variana și Valeriana cari nu pot fi identificate se găseau, după Litzica la satele Ostrov și Vadin.

3) Castra Martis, mai în interiorul țării, nu la Dunăre, poate satul Kula, după Litzica pe valea Iskerului.

4) Zetnucortus, neidentificată.

5) Iscus, este Ulpia Oescus.

6) Cetatea Hunilor, neidentificată.

7) Palatiolum, construit de împăr. Constantin cu ocazia facerii podului dela Celei.

8) Sycivida, sau Sicidiva—Celei, unde s'au găsit inscripții.

9) Utus, la revărsarea râului Vid.

10) Lapidaria, neidentificată; între Vid și Osma.

11) Lucernariaburg, neidentificată, de asemeni între Vid și Osma. Cu Lucernariaburgul se termină localitățile din Iliria. Marginea provinciei era la Osma, vechiul Asimus, citat de Priscus în *Izv. Ist. Rom.*, VIII, p. 120.

12) După Procopius, Iliria se întindea la dreapta Dunării până la Oescus din fața revărsării Oltului.

CAP. 7.

Acestea sunt, prin urmare, fortificațiile ce le-a făcut în Iliria lângă fluviul Istru. Să trecem acum la fortificațiile pe cari le-a ridicat împăratul Justinian în Tracia lângă malurile aceluiași fluviu. Căci mi se pare că trebuie să enumăr mai întâi cele ce el a construit lângă mal și în urmă pe cele făcute în interior. Și, mai întâi de toate, să mergem de aci la Mysi, pe cari poezii îi numesc anchemachi ¹⁾, țara lor fiind vecină cu Iliria. Deci, după localitatea numită Turnul Lucernaria, împăratul Justinian a clădit prin renovare Securisca ²⁾. Apoi a renoit zidurile ruinate ale Quintodemului ³⁾. După aceasta a zidit o cetate care nu exista mai înainte și pe care a numit-o Theodoropolis ⁴⁾, după numele împărătesei. Apoi printr'o nouă fabrică de materiale a refăcut fortăreața Iatrilor ⁵⁾ și Tigas cari erau în ruină și a adăugat un turn la castelul lui Maxentius ⁶⁾, fiindcă îl socotea necesar, și la Chinton ⁸⁾ a zidit un castel care nu exista mai înainte. După aceasta vine fortăreața Transmarisca ⁹⁾, în fața căreia pe malul opus împăratul Constantin zidise odinioară, nu de mântuială, o fortăreață numită Daphne ¹⁰⁾, fiindcă socotea că nu este fără folos de a păzi fluviul de ambele părți. Cu trecerea vremii barbarii au distrus-o cu totul; Justinian însă a rezidit-o din temelie. După Transmarisca a ținut să se îngrijească, după cum și trebuia, de fortificațiile dela Altina ¹¹⁾ și de așa numita Candidiana ¹²⁾, cu mult înainte distruse de dușmani. Pe malurile Istrului sunt

1) Anchemachi, adică ce lupta de aproape: *comminus pugnantes*.

2) Securisca spre apus de satul Beleni, la Belavoda.

3) Quintodem, ar putea fi o variantă a lui Dimo, — Beleni.

4) Theodoropolis, poate satul Vardin.

5) Iatron, la revărsarea râului Iantra.

6) Tigas, sau Tigras, lângă satul Martin (Marotin).

7) Maxentii Cast. neidentificat.

8) Quinton, neidentificat.

9) Transmarisca—Turtucaia, vezi *Introducerea*, p. 28.

10) Daphne—Spantov, veți *Introducerea* p. 22.

11) Altina, Oltina, (var. Ἀλτιδινα). În *Not. Dig. or.* cap. 37 pag. 102 întâlnim: *Milites nauclarii Altinenses Altino*, Cf. Tomaschek în Pauly-Wissowa, sub voce. Oltina este un sat, un deal și o movilă în jud. Constanța.

12) Candidiana—Dolni Rahova.

în șir trei fortărețe Turnul Saltus¹⁾, Durostorul²⁾ și Sucidava³⁾. Ruinele fiecăreia din acestea împăratul a îngrijit să fie reparate. Și a avut grije de asemenea și de Quesor⁴⁾, care se găsește mai departe de mal. Și castrul Palmatis⁵⁾ așezat într'un loc strâmt l-a mărit și l-a lărgit, deși el nu este pe malul fluviului. În apropiere a zidit prin renovare fortăreața Adina⁶⁾; aci barbarii Sclavini, ascunzându-se mereu și din locuri tainuite ținând drumul călătorilor, făceau regiunea de aci de neumblat. Și a întărit și castrul Tilichion⁷⁾ și în stânga lui a ridicat un fort.

Astfel erau fortificațiile din Mysia de pe malul fluviului Istru și din vecinătatea sa. Să trecem acum la Sciți⁸⁾. Aci este mai întâi fortăreața numită după Sfântul Chyрил⁹⁾, unde împăratul a avut grije să renoveze cele ce cu timpul se ruinaseră. Există apoi din vechime aici o fortăreață numită Ulmetum¹⁰⁾, unde barbarii Sclavini stabilindu-și locuințele lor, s'a golit cu totul și nu i-a mai rămas decât numele. Rezidind-o în întregime, din temelie, a făcut aci un ținut liber de năvălirile Sclavinilor. Dincolo de aceasta se găsește cetatea Ibida¹¹⁾, ale cărei ziduri împrejmuitoare, fiind în mare parte ruinate, le-a renovat în grabă și a căutat ca locul să fie foarte bine întărit. Dincolo de aceasta a zidit un nou castel, pe care l-a numit Aegistus¹²⁾. Și o altă fortăreață ce se găsește la marginea Scitiei, numită Halmyris¹³⁾, fiind în mare parte distrusă a reînviat-o, făcând și o fabrică de materiale. Și acum găsim de cuviință să enumăr și celelalte întărituri ce a construit în această parte a Europei.

1) Saltus pyrgos, neidentificat.

2) Durostorum—Silistra.

3) Sucidava, Socidava, Sagadava, Mărlan, Cf. Skorpil, *Anciens Monuments bulgares*, in *La Dobroudja*, p. 109.

4) Cuesoris, probabil nu era la Dunăre.

5) Palmatis, neidentificat.

6) Adina, neidentificat. Cf. Niederle, *Manuel de l'Antiquité slave*

I. pag. 6.

7) Tilichion, la apus de Silistra, poate Tillito.

8) E vorba de Scythia Minor.

9) Sf. Chyрил—Axiopolis—lângă Cernavodă.

10) Ulmetun, Pantelimonul de sus. Vezi Pârvan, *Ulmetum*, *An. Ac. R.* a. 1912, 1914 și 1915.

11) Ibida, Slava Rusă, Cf. Pârvan, *ibidem*.

12) Aegystus sau Aegyssus—Tulcea.

13) Halmiris—Zaporojeni.

CAP. 8.

Până aci am arătat edificiile pe cari le-a construit împăratul Justinian în Dardania, în Epir, în Macedonia și la celelalte popoare din Iliria precum și cele din Elada și de lângă fluviul Istru. Să trecem acum la restul Traciei, punând temelul cel mai de seamă al descrierii noastre pe regiunea Bizanțului, deoarece cetatea de aci întrece pe toate celelalte nu numai prin puterea ei, ci și prin poziția locului, înaintând ca o acropole a Europei și păzând țarmul mării, unde acesta o separă de Asia. Dar de oarece în cărțile precedente¹⁾ am explicat cele ce împăratul a înfăptuit ca lăcașuri sfinte, atât înlăuntrul cât și în afară de zidurile Constantinopolului, vom căuta să vorbim acum despre celelalte.

În suburbiul orașului, se găsește o fortăreață care potrivit așezării sale se numește Strongyl²⁾ — Șoseaua ce duce de aci la Rhegium, fiind în cea mai mare parte neregulată, când se întâmplă să cază ploi mari, ea devine plină de băltoace și nepracticabilă pentru călători. Acum împăratul acesta pavând-o cu piatră a făcut-o bună pentru cară și peste tot lesnicioasă de umblat. Lungimea drumului este până la Rhegium, și are o așa lărgime că pot să nu se lovească două care ce ar veni din direcție contrară. Pietrile sunt extraordinar de tari, ai putea spune că sunt pietre de moară. Sunt mai ales foarte mari așa că fiecare acopere un mare teren și sunt și ridicate. Ele sunt lucrute să fie unite și netede așa că nu se simt legăturile și nici că n'ar fi lipite exact, ci par a fi concrescute împreună. Atâta despre aceasta.

În apropiere de numitul Rhegium³⁾, există un lac, în care își varsă apele râurile ce vin din iocurile mai înalte, iar lacul le varsă în mare. Astfel amândouă au un țarm comun și acesta foarte îngust. Pe acest țarm îl inundă amândouă, când valurile protivnice năvălesc, căci acestea se aruncă unul împotriva celuilalt pe țarmul comun. Când vin în apropiere își întorc apele revenind înapoi, cași când aci și-ar fi fixat sfârșitul lor. În unele părți, apele se amestecă, formând între ele o limbă de mare, fără să se știe cui aparține apa

1) Vezi *De aedificiis*, cartea I-a.

2) Strongyl, Rotonda, azi Stromboli.

3) Rhegium, oraș în Tracia, lângă Propontida (marea de Marmara).

din această limbă. Căci nici marea nu se varsă totdeauna în lac, nici lacul nu se varsă totdeauna în mare, ci numai când vin ploi torențiale; la suflarea austrului, se vede cum din lac înaintează valurile, și când suflă crivățul se vede cum marea inundă lacul. În acest loc marea se retrage foarte mult, strâmtându-se și rămânând la mijloc un prea îngust spațiu care se întinde în profunzime și e atât de strâmt că se numește Myrmex¹⁾. Peste această limbă de apă ce unește lacul cu marea, despre care am vorbit, era odinioară un pod de lemn foarte primejdios pentru trecători, fiindcă se întâmpla ca ei să se prăbușească împreună cu podul. Acum însă împăratul Justinian, ridicând o mare lucrare din piatră cioplită în arcuri înalte, a făcut aci o trecere fără pericol.

Dincolo de Rhegium este o cetate numită Athyra, a cărei locuitori aflând împăratul că suferă de o cumplită lipsă de apă, i-a scăpat de năcaz, construind aci un rezervoriu, în care să se strângă apă mai mult chiar decât este nevoie, și îngrijind astfel din tot sufletul său de oameni. Și a ridicat și zidurile dimprejurul cetății, ziduri cari erau ruinate.

Dincolo de Athyra este o localitate pe care autochtonii o numesc Episcopia. Împăratul Justinian, observând că aceasta este expusă invaziilor dușmanilor, și că ținutul acesta, în cea mai mare parte, este lipsit de întărituri și de orice apărare, a zidit aci o fortăreață. Turnurile acesteia nu le-a ridicat în mod obișnuit, ci în chipul următor: Din zidul împrejmuitor, iese în afară o construcție, la început foarte îngustă, dar sfârșind cu o mare lățime; de fiecare parte a zidit câte un turn. Prin aceasta se făcea ca dușmanii să nu se poată apropia de ziduri, fiindcă erau distruși, fiind lesne loviți de aruncăturile păzitorilor de pe înălțimea dintre turnuri. Și aci, nici porțile nu se găseau la locul obișnuit între turnuri, ci erau așezate oblic în părțile zidului ieșit în afară, fiind nevăzute de dușmani, ci ascunse îndărăt. În această privință i-a adus servicii împăratului Theodorus Silentarius²⁾, un bărbat foarte iscusit. Astfel s'au făcut fortificațiile aci. Înainte de a vorbi despre zidurile lungi³⁾, se cuvine să spun încă ceva:

1) Myrmex, furnică, stâncă submarină.

2) Silentarius era o demnitate la curtea împăratului: qui Palatio vel alibi silentium indicit, vezi Du Cange, *Glos. sub voce*.

3) Zidurile cele lungi sunt zidurile cele mari cari apărau Constantinopolul dinspre continentul european.

CAP. 9.

Marea, începând dela Ocean și din Spania, lasă Europa în stânga și se întinde spre răsărit până în Tracia. De aci, despărțindu-se, o parte se îndreaptă spre răsărit, iar altă parte, făcând o cotitură, se oprește în așa numitul pontul Euxin. Când ajunge la Bizanț, ca la un sfârșit oarecare, ea își abate cursul spre laturea de răsărit a orașului și, îndoindu-se din ce în ce mai mult, se preface într'un sân de mare, formând cum e natural, din față și din dos, istmul Traciei. Nu doar că marea s'ar despărți aci în două în cursul ei, cum se obișnuiește la alte istmuri, ci fiindcă, într'o minunată cotitură, îmbrățișează de ambele părți Tracia și, în același timp, mai ales întreg teritoriul suburban al Bizanțului. Oamenii construiesc aci vile și împodobesc aceste fauburguri nu pentru ce ar trebui, ci pentru lux și plăcerile lor nemărginite și pentru tot felul de desfrânări pe cari le aduce omului bogăția. Căci îngrămădesc aci mobile multe și-și păstrează aci lucrurile de artă. Dar, deoarece nu mai puțin decât celelalte regiuni sufereau din cauza invaziilor neașteptate ale dușmanilor asupra teritoriului roman, ba încă erau și mai rău pustiite, împăratul Anastasie ¹⁾ a avut grije să înlătore răul, zidind niște ziduri lungi, nu mai mici decât dela mila a patruzecea dela Bizanț, cari să unească cele două mări, unde depărtarea între ele este de două zile. Prin aceasta credea el că va fi în siguranță tot ce s'ar găsi înlăuntrul lor. Dar de aci rezultau nenorociri și mai mari. Căci nu era posibil ca această construcție să aibă destulă mărime sau să fie destul de puternică, ori să fie îndeajuns de păzită. Dacă dușmanii ar fi cucerit în vr'o parte aceste ziduri lungi, pe toți păzitorii din lăuntru întăriturilor îi supuneau fără greutate, și atacând pe ceilalți pe neașteptate le produceau nenorociri nespuse de mari.

Impăratul nostru însă, reparând ruinele acestor ziduri și întărind strașnic părțile slabe pentru pază, a făcut următoarele lucrări tehnice. A închis toate intrările ce duceau dela fiecare turn la turnurile vecine și la fiecare turn a zidit în interior câte o singură intrare dela pământ. De acolo paznicii ascunși la timp își râdeau de dușmani, chiar când ei ajungeau înlăuntru zidurilor, fiindcă fiecare turn își avea pentru sigu-

1) Impăratul Anastasie a construit aceste ziduri în anul 507.

ranță destui apărători. Iar în lăuntrul zidurilor a procurat o siguranță desăvârșită, nu numai prin cele ce am spus, dar și prin renovarea ruinelor cari se întâmplaseră să cadă din cetatea Selybria ¹⁾. Acestea le-a făcut împăratul Justinian la zidurile cele mari.

Iar cetatea Heraclea, situată lângă mare, în vecinătate, numită odinioară Perinthus, cea dintâi localitate din Europa, iar acum a doua după Constantinopol, era înainte vreme lipsită de apă și cu totul neroditoare, nu fiindcă teritoriul dimprejur ar fi fost lipsit de apă și nici că vechii locuitori ai cetății nu s'ar fi îngrijit de aceasta, căci și Europa avea izvoare din abundență și oamenii de odinioară s'au îngrijit de apeducte, dar timpul, făcându-și obiceiul, a stricat conducta, fie că s'a neglijat vechia lucrare, fie că incuria Heracleenilor a dus la aceeași pierdere. Din această cauză locuitorii au părăsit în curând Heraclea. Același lucru l-a făcut vechimea și cu palatul destul de admirabil din acea cetate. Împăratul Justinian, văzând cetatea a prevăzut-o, nu de mântuială, cu apă potabilă și limpede, ci cu o dărnicie regală, din abundență și, renovând toate, n'a lăsat ca cetatea să fie lipsită de cinstea împărătească.

La depărtare de o zi de Heraclea era o localitate lângă mare numită Rhaedestus, într'o frumoasă poziție pentru cei ce călătoresc spre Hellespont, având un port bun și favorabil pentru comerțul maritim, plăcut pentru acostarea și descărcarea corăbiilor și apoi din care corăbiile încărcate puteau să plece fără greutate. Dar, dacă s'ar fi întâmplat ca barbarii să atace ținutul, el le sta gata deschis, fiindcă nu avea nici întărituri, nici acces greu dela natură; așa că împăratul Justinian nu numai că a pus ținutul în siguranță, dar a salvat și pe toți locuitorii din vecinătate. Căci a rezidit cetatea Rhaedestus, pe de o parte, cu ziduri puternice, iar, pe de altă parte, a făcut-o prin mărimea ei, extraordinar de populată. Când amenințau barbarii, toți locuitorii din vecinătate se refugiau aci, la timp, și, împreună cu avutul lor, găseau mântuire.

1) Selybria era lângă zidurile cele lungi.

Acestea le-a făcut împăratul Justinian la Rhaedestus. Acum viu să arăt cele ce a înfăptuit el la Cherrones. Cherronezul este toată acea parte care este în fața Traciei. Căci, înaintând în mare se pare că intră în Asia, ca și cum ar fi unită cu malul de dincolo. Țărmul ei are lângă cetatea Elaeus un promontoriu care desparte marea în două părți, și fiind separat de restul continentului prin valurile sgomotoase ale mării și, retrăgându-se din fața mării ce înaintează, formează un golf ce se numește Melas ¹⁾). Puțin lipsește ca să nu fie o insulă, de aceea a și primit un nume potrivit, căci cu drept cuvânt se numește Cherrones ²⁾), despărțită printr'un istm îngust, ca să nu fie cu totul o insulă. În acest istm locuitorii de odinioară făcură, de mântuială, un zid, fără de nici o grije, putând fi trecut cu o scară. Ai crede că este o grădină înconjurată cu un gard, scund și puțin ridicat dela pământ. De ambele părți ale istmului au făcut niște mici și slabe ridicături, pe cari le-au numit moles, iar spațiul din mijloc dintre zid și valurile sgomotoase astfel l-a întărit că nu părea a împiedica pe asediatori, ci mai mult a-i pofti la intrare: o lucrare de o așa de mare bătaie de joc și ușor de cucerit pentru cei ce ar încerca. Și, socotind ei că au făcut niște fortificații pentru dușmani inexpugnabile, tot ce se găsea înlăuntru zidurilor n'au găsit cu cale să pună la adăpost, fiindcă în Cherrones nu se găsea nici un castru, nici o fortificație, deși locuitorii trăiau pe o distanță de trei zile depărtare. De aceea, dușmanii nu de mult, invadând ținutul Traciei, puseră stăpânire pe intrarea dela țarm și băgând groaza în păzitori, ca în glumă au escaladat întăriturile, înaintând fără nici o greutate înăuntru zidurilor.

De aceea, împăratul Justinian, gândindu-se la mântuirea supușilor săi, făcu următoarele: Mai întâi a dărîmat cu totul zidul cel vechiu, ne mai lăsând nici o urmă din el. Apoi, în același loc, a ridicat un altul de o lățime și de înălțime potrivită. Deasupra crenelurilor, o boltă ridicată formează un acoperiș în forma unui portic care ascunde pe apărătorii zidului. Un al doilea rând de creneluri, așezate peste bolți, dublează

1) Melas, negru, adică Golful negru.

2) Insula Cherrones sau Chersos.

pe luptători împotriva asediatorilor. Apoi, la ambele extremități ale zidului împrejmuitor, mai ales unde stâncile sunt lovite de valuri, a ridicat niște diguri pe cari le numesc moles și cari înaintând în mare și, fiind unite cu zidul, au aceeași înălțime cu el. Iar șanțul ce era în afara zidului, curățându-l și scoțând mult pământ, l-a făcut mai larg și mai adânc. Și în aceste ziduri lungi a așezat cete de soldați, cari să fie în stare să se opună tuturor barbarilor, dacă ar încerca ceva împotriva Cherronesului. Astfel, fiind acestea acum așezate spre pază și siguranță, nu mai puțin s'a îngrijit el de cei din lăuntru întăriturilor. Așa că, dacă li s'ar întâmpla cumva, doamne ferește, ceva zidurilor celor lungi, să fie Cherronienii nu mai puțin la adăpost. Căci, cetatea Aphrodisias, fiind înainte vreme în cea mai mare parte fără de ziduri, a înconjurat-o cu niște ziduri foarte puternice; iar cetatea Cibera, ruinată la pământ, a întărit-o cu ziduri și cu locuitori; a ridicat aci băi și hoteluri și foarte multe clădiri și altele cari să arate o cetate strălucită. Și de așisderea, așa numita Callipolis a înconjurat-o cu ziduri puternice, căci locuitorii de mai înainte, în nădejdea zidurilor celor lungi, o lăsaseră neînarmată. Aci a mai construit și hambare pentru grâu și hrube pentru vin, pentru ca soldații ce s'ar găsi în Cherrones să aibă hrană îndeajuns.

În fața lui Abydos, se găsește o cetate veche numită Sextos, înainte vreme neglijată și neavând nici un fel de întărituri. Deasupra ei se înalță o colină prăpăstioasă. Aci a zidit un castel inaccesibil și inexpugnabil, dacă ar încerca cineva să-l cucerească. Nu departe de Sextos se găsește Elaeus. Aci, o stâncă ce înaintează în mare, își ridică vârful până la cer, întărită dela natură. Și aici a zidit împăratul un castel greu de atins și cu totul de necucerit de cei ce ar veni împotriva-i. Dar și la Thescos, de cealaltă parte a zidurilor celor lungi, a zidit un castel foarte puternic, întărind zidul împrejmuitor. Prin aceasta a pus în siguranță pe Cherronienii din toate părțile.

CAP. 11.

Dincolo de Cherrones se află cetatea Aenos, numită după numele fundatorului ei. Căci acesta era, după cum se spune, Aenea, fiul lui Anchise. Zidurile împrejmuitoare de

aci erau ușor de luat, fiind scunde. Nu numai că zidurile nu aveau înălțimea necesară, dar aveau și o intrare deschisă din partea din spre mare, unde valurile o atingeau ușor. Împăratul Justinian însă nu numai că le-a ridicat în înălțime, ca să nu fie de cucerit, ci nici măcar de încercat pentru cucerire. Retrăgându-le puțin dela mare și întărindu-le din toate părțile, a făcut Aenos-ul cu totul inexpugnabil și prin aceasta a pus cetatea în siguranță. Dar rămânea pentru barbari ușor de atacat ținutul, de oarece din vechime în Rhodope întăriturile erau rare. În mijlocul regiunii, se afla un sat cu numele Belluros, întocmai cât un oraș prin puterea bogăției și mulțimea de oameni, dar care, neavând ziduri, era pentru barbarii ce jefuiau neconținut, drept bună pradă, câmpiile învecinate având și ele să sufere aceeași soartă. Și pe acesta împăratul nostru l-a prefăcut într'o cetate, ridicându-i ziduri, și făcând-o demnă de el. Și la celelalte cetăți din Rhodope le-a ridicat cu toată râvna ceea ce le lipsea sau cele ce căzuse cu timpul în ruină. Între acestea sunt Traianupolis și Maximianupolis, ale căror ziduri căzute în ruină le-a renovat. Acestea le-a făcut aci.

Era aici cetatea Anastasiupolis, având de mai înainte ziduri, dar țărmul situat lângă mare îl avea fără apărare. De aceea, barbarii Huni de multeori, găsind repede corăbii aduse aci, dedeau peste ei și dedeau de lucru și insulelor din împrejurime. Împăratul Justinian însă, înconjurând cu ziduri tari țărmul întreg, a pus în siguranță și pe corăbieri și pe insulari și a construit și un apeduct enorm pentru apa din munți, unde ea se găsea. În Rhodope se află o cetate veche ce se cheamă Toperos, în jurul căreia curge în cea mai mare parte un râu, având deasupra sa o colină prăpăstioasă, pe unde nu mult înainte a fost cucerită de barbarii Sclavini. Împăratul Justinian însă i-a ridicat de jur împrejur niște ziduri înalte, astfel că ele au întrecut colina pe atâta, pe cât mai înainte erau mai mici. Și a zidit și un portic în zidul de boltă, de unde apărătorii cetății se luptă din siguranță împotriva asediatorilor și din fiecare turn a făcut câte un puternic castel și a întărit cu ziduri tot spațiul dela centura orașului până la râu. Acestea le-a făcut aci împăratul Justinian.

Iar acum voi arăta întăriturile ce le-a construit și în restul Traciei și în așa numitul Haemimont. Și, mai întâi, a zidit cu toată râvna cele ce lipseau și cele ce căzuseră în

ruină la Philippopolis și al Plotinopolis, căci acestea erau din întâmplare neîntărite, cu toate că aveau de vecine multe popoare barbare. Și a zidit în toată Tracia nenumărate castele și a făcut cu totul de neatacat regiunile expuse mai înainte invaziilor barbarilor. Iar castelele ce mi le aduc aminte sunt următoarele:

C a s t e l e l e

In Europa	Castrazarba
Lydicae	Zositersum
Elaeae	Bergisum
	Dingium
	Sacissus
In Rhodope, noui	Curtuzura
	Potamucastellum
Caseera	Eisdicaea
Theodoropolis	Emporion Tavrocephalum
Thrasi	Belaidipara
Sudanel	Scitaces
Mundepa	Bepara
Tharsandala	Pusinum
Denizus	Ymauparubri
Toparum	Scariotasalucra
Dalatarba	Augustas
Bre	Urdaus
Cuscabiri	Sancti Traiani
Cusculis.	Deltallus
	Solvani
In Thracia:	Bascum
	Zincyro
Bospara	
Besuparum	In Haenimont
Capisturia	Zemarchi
Veripara	Ceriparon
Isgipera	Casibonon
Ozorme ¹⁾	Uci
Bereiarius	Antoinum
Tamonbari	Gesilafossatum
Scemnas	Cheroinum
Carasthyra	Prohini
Pinzus	Santi Theodori
Tuleus	Burdepto
Arzum	

1) Ozorme în locul unei *Mansio Zyrmae*, cf. Jirecek, *Die Heerstrasse*, pag. 36.

Racule	Tzyeidon
Sancti Juliani	Tzonpolegon
Tzitaetus	Basibunum
Belastyras	Anchialus
Getrinas	Marcianum
Bredas	Cyridana ¹⁾
Verus	Beculi.
Thocyodis	
Via	Celelalte din Tracia, de
Anagoncli	lângă pontul Euxin, și în
Suras	interior sunt:
Avthipari	In Mysia lângă fluviul
Dordas	Istru:
Sarmathon	Erculente
Cleisura	Scatrina ²⁾
Hylasianae	Appiaria ³⁾
Thrasarichi	Exentaprista ⁴⁾
Baeca	Deoniana
Chrysanthus	Limo ⁵⁾
Marcerota	Odyssus ⁶⁾
Zdebren	Bidigis
Sancti Theodori	Arina
Asgarzus	Nicopolis ⁷⁾
Burtudgiz	Zicideva ⁸⁾
Taurocomum	Spibyrys
Nice	Poliscastellum
Cavotumba	Cistidizus
Deixas	Basternas
Getristaus	Metallus
Debre	Beripara
Probini	Spadizus
Carberus	Marcerota
Teesimonte	Bodas
Asgizus	Zisnudeva
Dalatarba	Turules ⁹⁾
Theodoropolis	Justinianopolis

1) Cyridana, probabil Cyridava.

2) Scatrina probabil este aceeași localitate cu Scatras, atestată de Geogr. Ravennas, p. 187, 13.

3) Rahova.

4) Rusciuc.

5) Limo=Dimo.

6) Odyssus—Varna.

7) Nicopolis ad Istrum — Stari Nicup.

8) Zicideva este probabil un dublet al lui Scedeva, care pare a fi în loc de Sycidava, dava Sucilor, azi localitatea Mârlan.

9) Turules, după Litzica, ar fi articolul τοῦ urmat de Πούνης un castel lângă Varna.

Therma	Altina ¹⁰⁾
Gemellomuntes	Mavrovalle ¹¹⁾
Asilva	Tigra ¹²⁾
Cuscavri	Scedeva
Cusculi	Novas ¹³⁾
Fosastum ¹⁾	
Bisdina	In regiunea interioară
Marcianupolis ²⁾	Copustorus
Scythias ³⁾	Birginaso
Grapso	Tillito
Nono ⁴⁾	Ancyriana
Trosmes ⁵⁾	Murideva
Neaioduno ⁶⁾	Itzis
Residina	Castellonovo
Constantiana ⁷⁾	Padisara
Callatis ⁸⁾	Bismafa
Bassidina	Valentiniana
Beledina	Zaldapa ¹⁴⁾
Abrittus ⁹⁾	Axiopa ¹⁵⁾
Rubusta	Carso ¹⁶⁾
Diniscarta	Gratiana
Monteregine	Preides
Becis	Argamo ¹⁷⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Fossatum, în limba albaneză *fsat*, ne-a dat în românește cuvântul sat.

2) Azi Devnia în Bulgaria.

3) Scythias este probabil, nu un castel, ci numele provinciei.

4) Nono, probabil Novo, adecă Novovicus azi Babadag.

5) Trosmes, Troesmis, Iglița.

6) Neaioduno Noviodunum, Isaccea.

7) Constantiana, e de sigur dubletul lui Tomis.

8) Callatis—Mangalia.

9) Abrittus—Abtat Celessi.

10) Altina este un dublet.

11) Maurovalle. În Mauro avem de sigur un Dativ adnominalis în loc de genetiv, ca și în Iuliovalle.

12) Tigra e desigur un dublet al lui Tigas, localitatea de azi Martin între Rusciuc și Rahova.

13) Novae-Șiștov, din Bulgaria, nefiind întărit de împărat, a fost trecut cu vederea de Procopius în înșirarea specială a cetăților și castelelor dela Dunăre și a fost înșirat numai în lista generală.

14) Zaldapa-Zeldapa—Bazargic.

15) Axiopa, dublet Axiopolis, Sf. Chiril, Cernavoda.

16) Carso—Carsum—Hârșova.

17) Argamo, Ergina lângă Jurilovca.

Paulimandra ¹⁾
Tzasclis ²⁾
Pulchra Theodora
Tomis ³⁾
Creas ⁴⁾

Catassu
Nisconis
Noveiustiniana
Presidio
Ergamia ⁵⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

-
- 1) Paulimandra, Târla lui Paul. Mandra este probabil o vorbă tracă.
 - 2) Tzasclis, Salices, amintită de Ammian Marcellin, *Izv. Ist. Rom.* XIII, pag. 48.
 - 3) Tomis—Constanța.
 - 4) Creas—Ecrene.
 - 5) Ergamia pare a fi dubletul lui Argamo.

INDICELE NUMELOR PROPRII

- Abrittus 32, 117.
 Abtat Calessi 32, 34, 117.
 Abydos 113.
 Acarnania 89.
 Acrae 34.
 Acremba 96.
 Acrenza 97.
 Actia Nicopolis 89.
 Adam Clissi 32, 34.
 Adanum 96.
 Ad Aquas 33.
 Adina 31, 107.
 Adrianium 96.
 Adrianopolis 18, 22, 89.
 Adriatica (mare) 86.
 Aedava 18, 33, 105.
 Aegissus 31, 35, 107.
 Aegistus (Aegissus) 107.
 Aenea 113.
 Aenos 113, 114.
 Aetolia 89.
 Africa 9, 21, 30.
 Aiadava 18, 99.
 Aidonat 89.
 Alani 14.
 Alarum 98.
 Albanezi 13.
 Alcon 96.
 Aldanes 98.
 Aldina 31.
 Alföldi 35.
 Aligus 96.
 Alicaniburgus 103.
 Alistrus 95.
 Aliula 95.
 Almiris (Almyris) 31, 35.
 Almus 33, 104.
 Altina 31, 32, 106, 117.
 Alusti 84.
 Amanteia 95.
 Amasea 83.
 Ammias Marcellin 32, 118.
 Amulo 100.
 Anagoncli 116.
 Anastasie 110.
 Anastasupolis 114.
 Anchialos 85, 116.
 Anchise 113.
 Ancyriana 117.
 Anglosaxoni 19.
 Antii 22.
 Antipagrae 95.
 Antoinum 115.
 Antonina 11.
 Aoion 95.
 Aona 95.
 Apis 95.
 Aphrodisias 113.
 Apollodor 25, 103.
 Appiaria 34, 116.
 Apulia 21.
 Aques 103.
 Aquensis 99.
 Aquincum 29.
 Arcer 33, 104.
 Arcidava 16, 23.
 Arcunes 98.
 Ardeia 98.
 Argamo 32, 117, 118.
 Arganocili 99.
 Argentares 34, 100.
 Argeş 28, 29.
 Argicianum 96.
 Argos 95.

- Argyas 95.
Aria 97.
Arina 116.
Armata 33, 103.
Armenia 85.
Arsa 97.
Arsaza 98.
Arsena 98.
Artemisium 94.
Arvatias 98.
Arzum 115.
Asciburgium 20.
Asgarzus 116.
Asgizus 116.
Asia 17, 30, 108, 112.
Asilva 117.
Asimus 105.
Athena 91 93.
Athyra 109.
Attila 14, 21, 100.
Augusta 14, 33, 104, 115.
Aulon 96.
Aurelian 29.
Aureliana 34, 100.
Aurelius Victor 27.
Avelona 95.
Avthipara 18, 116.
Axiopa 32, 117.
Axiopolis 31, 32, 35, 107, 117.
Azeta 97.
- Babadag 32, 117.
Babas 96.
Bacensis 15.
Bacusta 95.
Bader 87.
Badziania 98.
Baeca 116.
Balausum
Balcanica penins. 13, 14, 18, 23, 30,
31, 87.
Balcic 34.
Baleae 91.
Bamberg 19.
Banat 23.
Banes 98.
Banja 88.
Barahtestes 98.
Barbaries 98.
- Barcăcilă 25, 26.
Basarabia 18, 84.
Bascum 115.
Basibunum 116.
Basilica Amynthae 96.
Bassiana 15.
Bassidina 117.
Basternas 116.
Bazargic 32, 34, 117.
Bazinus 96.
Bechet 104.
Becis 117.
Beculi 116.
Bederiana 87.
Belaidipara 18, 115.
Belapalanca 88.
Belas 97.
Belastyras 116.
Belavoda 106.
Beledina 117.
Beleni 33, 106.
Belgrad 32, 101.
Belluros 114.
Bemastes 98.
Belizarie 9, 10, 88.
Beotia 91.
Bepara 115.
Bercadium 98.
Bereiarus 115.
Bergisum 115.
Beripara 18, 116.
Bermezion 97.
Beroia 115.
Berzana 97.
Berzovia 16.
Besaiana 97.
Besiana 97.
Besupara 18.
Besuparum 115.
Bctzas 98.
Beza 30.
Bidigis 116.
Bidzo 98.
Bigranae 33, 104.
Bilețchi-Albescu 99.
Bimeros 98.
Bineus 98.
Birginaso 117.
Bisdina 117.
Bismafa 117.

- Bitzimaiaș 98.
Bizanț 108, 110.
Blebois 98.
Blezo 97.
Bodas 116.
Bogas 96.
Bolbus 96.
Boldur 18.
Bononia 33, 104.
Borbrega 98.
Bosfor 84.
Bosnia 30.
Bospara 18, 115.
Bottes 98.
Braia 99.
Brăila 100.
Braiola 33, 99, 100.
Brițianu 29.
Bratzista 99.
Brarcedum 98.
Bre 115.
Erebate 95.
Erebeta 95.
Bredas 116.
Pregedava 18, 98.
Frigizes 96.
Briparo 99.
Brnița 23, 33, 101.
Briparum 97.
Brittura 99.
Erzibrod 99.
Bulgaria, Bulgari, 17, 26, 32, 33, 117.
Bupos 95.
Burtudgiz 116.
Burdooden 96.
Burgovaltum 104.
Bulibas 96.
Bugu 18.
Burdomina 99.
Burdopes 99.
Buttis 98.
Buterideva 32.
Buteries 32, 98.
Bugarama 98.
Burgus noes 20.
Burgus altus 20, 33.
Burgonovore 20, 33, 103.
Burdepto 115.
Burckhardt 34.
Byrsia 97.
Byzanț 24.
Cabetzan 18, 97.
Caesarea 9, 93.
Calabri 86.
Calachioi 35.
Calarnus 96.
Caliacra 34.
Calis 99.
Callatis 32, 34, 117.
Callipolis 113.
Calventia 98.
Caminus 96.
Câmpul Mierlei 88.
Campses 24, 33, 102.
Candaras 98.
Candida 14, 96.
Candidiana 31, 106.
Candilar 98.
Cantabaza 24, 33, 102.
Cantacuzino 20.
Capaza 95.
Capidava 35.
Capisturuia 115.
Capomalva 97.
Caput Arietis 24.
Caput Bovis 24, 102.
Caput Bubali 24.
Caput Fosae 24, 25, 33.
Caranasuf 34.
Carasthya 115.
Carberus 116.
Carmina 96.
Carpi, Carpos 32.
Carpați 26.
Carso, Carsum 32, 35, 117.
Casandria 94.
Caseera 115.
Casibonon 115.
Cassia 99.
Cassopes 96.
Castellium 97, 99.
Castellus 96.
Castelum 116.
Castelona 97.
Castello novo 33, 99, 117.
Castellovretara 97.
Castimum 97.

- Castina 14, 96.
Castoria 92, 95.
Castra Martis 24, 33, 105.
Castrazarba 115.
Casycella 97.
Catassu 118.
Catellianus 15.
Catrasema 97.
Catrelates 97.
Cattafeterus 97.
Cattarecus 97.
Cattarus 97.
Cavetzum 97.
Cavotumba 116.
Cebrus 33, 104.
Cecola 97.
Cedrenus 27.
Celei 26, 27, 105.
Celleriana 97.
Celti 101.
Centauri 93.
Centauropolis 93.
Cercinei 97.
Ceriparon 18, 115.
Cernavoda 32, 35, 107, 117.
Cesarea (Caesarea) 11.
Cesiana 97.
Cesuna 97.
Cethreon 95.
Chalaro 100.
Chalcis 93.
Chiev 18.
Chimaerae 96.
Chiril (Chyri) sf. 31, 107, 117.
Cherronez 14, 112, 113.
Cheroinum 115.
Cherson 84.
Chersos 112.
Chosroe 83, 84.
Christescu 20.
Chrysanthus 116.
Cibar Palanca 33.
Cibera 113.
Cilicae 95.
Cimenus 96.
Cionin 96.
Cipipene 100.
Cistidizus 116.
Cithinas 95.
Cius 31.
Cladova 24, 33, 102.
Claudia 29.
Cleisura 116.
Clemades 100.
Clementiana 95.
Clesbestina 97.
Clisura 83, 91.
Kluge 19.
Cobenciles 97.
Colobona 96.
Colophonia 96.
Come 95, 96.
Comneni 11.
Comparetti 11.
Constanța 26, 32, 34, 106, 118.
Constantiana 28, 29, 32, 34, 117.
Constantin 26, 27, 28, 29, 98, 105, 106.
Constantini Daphnenses 30.
Constantius 26
Constantinopol 9, 10, 12, 23, 26, 27, 108, 109, 111.
Coracii 91.
Copustorus 117.
Corint 89, 91.
Corvinograd 33.
Costol 33, 102.
Costolaț 33, 101.
Crataea 96.
Cratiscara 88.
Creas 32, 118.
Creben 33.
Crisaeus 89.
Crispa 33, 104.
Krumbacher 9.
Cryniana 96.
Cuas 99.
Cuestros 31.
Cuimedava 88, 99.
Cuiuino 97.
Kula 105.
Cumarciana 96.
Cumedeva 18, 99.
Cumudeva 88.
Cunae 98.
Cupus 33, 101.
Curtuzura 115.
Cuscabiri 115.

- Cuscavri 117.
Cusculi 117.
Cusculus 115.
Cusines 97.
Kustendil 88.
Cutzusura 98.
Cuvimedava 18, 88.
Cuvinus 97.
Cyridana 18, 116.
Cyrrihi 96.
- Dabanus 97.
Dacia 15, 16, 17, 18, 20, 23, 26, 27,
30, 32, 35, 100, 101, 103, 104.
Dalatarba 115, 116.
Dalmatas 99.
Dalmatia 30.
Damasc 25, 103.
Danedava 18, 88.
Danubius 15, 27, 28, 100.
Daphne 23, 28, 29, 30, 32, 34, 106.
Daphnenses 30.
Dardani, Dardania 15, 16, 18, 86, 87,
97, 108.
Dardapara 18, 97.
Dealu vertes 33.
Debre 116.
Dedbera 99.
Deixas 116.
Dertallus 115.
Demetrius 92.
Denizus 115.
Deoniana 116.
Destreba 99.
Deuphracus 95.
Devnia 34, 117.
Devrias 99.
Diculescu 28.
Diehl 9.
Dierna 23, 28, 33, 102.
Dimo 34, 106, 116.
Dindorf 24.
Dingium 151.
Diniscarta 117.
Dinium 97.
Diocletianopolis 92.
Dionoia 95.
Dionysopolis 34.
Dionysos 95.
- Dobrici 35.
Dobrogea 13, 30, 31, 32, 35.
Dolebin 95.
Dolni Rahova 31, 106.
Donatus sf. 96.
Dordas 116.
Dorostolus 34.
Dorticum 33, 103.
Dory 84.
Drăgan 22.
Drasimarca 99.
Drobeta (Drubeta) 23, 24, 25, 26, 29.
Drullus 97.
Du Cange 109.
Ducepratum 24, 33, 102.
Duiana 98.
Duliires 99.
Dunărea 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22,
23, 24, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33,
35, 100, 101, 102, 103, 105, 117.
Dunavăț 35.
Durbuliana 97.
Durazzo 95.
Duries 98.
Durostor 29, 31, 95, 107.
Dusmanes 99.
Dyrrachin, Dyrrachium 95.
- Ebraetus 34.
Echinoeus 92.
Ecrene 32, 108.
Edana 96.
Edetio 97.
Eisdicaea 115.
Elaeae 115.
Elaeus 112, 113.
Elada 99, 93, 108.
Emastus 97.
Endynia 95.
Epidamni 87.
Epidunta 95.
Epileum 95.
Epir, Epiroți 86, 88, 89, 95, 96, 108.
Episcopia 109.
Episterba 95.
Eraria 98.
Erculente 116.
Ergamia 118.
Ergina 32, 117.

- Eski Sarai 31.
Etacries 98.
Euboea 93.
Eugeniu 83.
Eurìa 89.
Euripus 93.
Europa 85, 86, 88, 94, 96, 107, 108,
110, 111, 115.
Eurymene 93.
Euthychiana 97.
Euxin (pontus) 83, 85, 110, 116.
Exenta prista 34, 116.
- Faranores 98.
Fasciae 14, 96.
Ferraria 99.
Florentiana 33, 99.
Florentine 33.
Fossatum 34, 117.
Francellan 97.
Frerraria 93.
- Cabraeon 95.
Galerius 99.
Galli 101.
Garces 99.
Gaureni 33.
Gembero 100.
Gemellomuntes 34, 117.
Cemenus 95.
Centianum 96.
Genysius 96.
Genzana 97.
Gepizii 17, 20, 22, 28.
Germae 88.
Germane 98.
Germani, Germania 19, 21, 88.
Germas 98.
Germatza 97.
Gerontice 96.
Gesilafossatum 14, 115.
Geții 17.
Getrinas 116.
Getristaus 116.
Gigen 18, 26, 33.
Golubaț 33, 101.
Gombes 33, 104.
Gomphi 92.
Goții, Gothicus, 9, 10, 20, 21, 22, 29,
30, 84, 85, 86, 94, 103.
- Gradință 33, 102.
Grădiște 33, 101.
Gratian 26.
Gratiana 32, 117.
Graecia, Graecus, Greci 13, 19, 89,
91, 93, 98, 99.
Grandetum 99.
Grapso 117.
Gribo 100.
Grim 19.
Grincipana 18 99.
Groffes 99.
Grozubita 84.
Gurasson 96.
Gurabelli 33.
Gurbicum 99.
Gynaecomites 95.
- Haemimont 114.
Helicaniburgus 20.
Halmiris (Almiris) 107.
Hamburg 19.
Hannibal 21.
Haram 23.
Haradrus 96.
Hârșova 32, 35, 117.
Haury 24.
Hedonia 95.
Hedones 96.
Helega 96.
Hellespont 111.
Hemimont 18.
Heraclea 91, 111.
Hercula 98.
Herodot 12.
Herduscera 98.
Herțegovina 30.
Hesdupara 18, 99.
Hierocles 32, 33, 34, 35.
Hinog 35.
Histrìa 32, 33.
Homonoia 96.
Horatius 19.
Huni 14, 22, 28, 33, 84, 86, 94, 105,
114.
Hygea 96.
Hylasiana 116.
Hypata 91.

- Ianina 89.
Iantra 33, 106.
Iatron 33, 106.
Ibida 31, 107.
Ieni Haram 23.
Iglița 32, 35, 117.
Jidovul 20, 33, 104.
Jirecek 98, 99.
Iliria, Illyric 14, 15, 17, 28, 32, 33,
87, 91, 95, 100, 103, 105, 106, 108.
Jonic (sânul) 86.
Iordanes 15.
Iorga 32.
Irene 95.
Isaccea 32, 35, 117.
Isambert 84.
Iscus 33, 105.
Isgipera 18, 115.
Isker 105.
Istmul 89.
Istros 34.
Istru 28, 84, 85, 86, 88, 100, 101, 105,
106, 107, 108.
Itaberis 98.
Itadeva 18, 98.
Italia 10.
Itzis 117.
Jugoslavia 23, 32, 33.
Iulianus sf. 116.
Iuliovalle 34, 100, 117.
Iurilovca 32, 117.
Justin 9.
Justinian 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17,
22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31,
33, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 91, 92,
93, 94, 95, 101, 103, 104, 105, 106,
108, 109, 111, 112, 114.
Justiniana Prima 14, 5, 16, 23, 87.
Justiniana Secunda 88.
Justinopolis 88.
Justinianopolis 89, 96, 116.

Labellus 95.
Laberium 97.
Labutza 97.
Laccoburgus 20, 33, 102.
Lages 96.
Lamia 91.
Lamponiana 99.
Lapidaria 33, 105.
Lapitii 93.
Larissa 92, 93.
Lasbarus 97.
Lautzones 99.
Lazi 83.
Lazica 83, 84.
Lederata 16, 20, 23, 24, 28, 102.
Leontarium 91.
Lepljan 88.
Liatava 18.
Libisonis (turris) 21.
Licia 28.
Licinius 26.
Lignius 98.
Lliah 30.
Limboli 89.
Limnaea 96.
Limnederium 96.
Limo 34 116.
Liste 97.
Lustria 96.
Literata-Litterata 15, 20, 23, 102.
Litzica 23, 24, 31, 32, 87, 92, 102,
103, 105, 116.
Lom (Palanca) 33, 104.
Longiana 99.
Longiniana 33, 104.
Longobarzii 22.
Losorium 83.
Lossonus 96.
Lucadnița 33, 102.
Lucernaria 20, 33, 105, 106.
Lucunanta 98.
Lupofantana 99.
Lutzolo 99.
Lydicæ 113.

Maccuniana 97.
Macedonia 15, 93, 94, 96, 108.
Maeotis 84.
Magimias 98.
Măgurele (Turn) 22, 28.
Maltretus 24, 102.
Mangalia 32, 34, 117.
Maniana 97.
Marathon 93.
Marcerota 116.
Marciana 96.

- Marcianupolis 34, 117.
Marcianum 116.
Marcellana 97.
Marcipetra 97.
Mareburgus 20, 33, 103.
Marcellin Ammian 21.
Marisca 28.
Mariscus 28.
Mârlan 31, 107, 116.
Marmara (mare) 108.
Marmarata 96.
Marotin (Martin) 33.
Marsigli 27.
Martin 106 117.
Martis 95.
Martius 96.
Marughiol 32.
Marcas 97.
Maurovalle 34, 117.
Maxentii cest. 33, 106.
Maximianopolis 114.
Medeca 98.
Mediana 99.
Medovnița 102.
Melas 112.
Melichiza 96.
Meridio 100.
Meriopontede 100.
Mesebria 99.
Metallus 116.
Metanasti 86.
Metizus 96.
Metropolis 92.
Milanovaț 33 102.
Miletus 97.
Millareca 99.
Miller 20.
Mlodava 18.
Mocatiana 33 104.
Moesia 18 31.
Moldova 84.
Monteregine 117.
Motreses 100.
Mulato 97.
Mundera 115.
Murciana 96.
Murideva 18, 32, 117.
Museum 96.
Mutziani cast. 99.
Mutzipara 18, 100.
Myrmex 109.
Myropolis 91.
Mysi, Mysia 15, 34, 35, 106, 107, 116.
Naioduno 117.
Naisopol 88.
Neagra (mare) 20, 30, 83.
Neapolis 96.
Nedao 14.
Netzhammer 27, 28, 29, 30.
Nice 116.
Nicea 29.
Nicopolis 34, 89, 116.
Niederle 31, 107.
Nipru 84.
Niș, 87, 88, 99.
Nisconis 118.
Nogeto 99.
Nono 117.
Novae 16, 23, 24, 33, 34, 101, 102.
Novas 117.
Noveiustiniana 118.
Noviodunum 32, 35, 117.
Novo 117.
Novum 33, 104.
Nürnberg 19.
Nymphium 96.
Ochrida 87.
Octavum 32, 101.
Odriuzo 107.
Odysus 34, 116.
Oescus 18, 26, 28, 33, 105.
Ogost 33, 104.
Olbus 96.
Olceadava-Olceadaev 18.
Olivula 95.
Olodorus
Ol† 20, 26, 27, 105.
Oltenița 28, 29.
Oltina, 31, 32, 106.
Onalus 96.
Onos 33, 104.
Opatas 96.
Oplium 96.
Ordessus 28, 29.
Orpheus 99.
Orșova

- Osma 103.
Ostrov 105.
Czorma 115.
- Pacoue 95.
Padisara 117.
Palanca Nouă 23.
Palatiolum 28, 33, 105.
Paleologi 11.
Paleopreveza 89.
Palestina 9, 21, 28.
Pallene 94.
Palmetis 31, 107.
Palyrus 96.
Pamilinus 97.
Pannonia 14, 15, 16, 35.
Pantelimonul de Sus 31, 107.
Pantion 95.
Paris 28.
Parthion 96.
Parmus 96.
Parnusta 98.
Pârvan 17 21, 23, 26, 28, 31, 32, 33,
35, 107.
Pascas 96.
Patapa 95.
Patapa 95.
Patsch 29.
Pautalia, Pavta 88, 98.
Paulimandra 118.
Pharsalus 92.
Philippopolis 29, 115.
Phoenice 89.
Photica 89, 96.
Phtia 93.
Pelecum 96.
Peleum 95.
Pelion 92.
Peloponez 92.
Peneu 92.
Pentelek (Duna) 20.
Pentza 97.
Peplavius 98.
Perbyla 96.
Percus 96.
Perinthus 111.
Persi, Persia 10, 83, 84, 90.
Petra 83.
Petres 99.
Petritzen 97.
Petroniana 14, 96.
Pezium 96.
Picnus-Pincus 33, 101.
Pinzus 115.
Pirost 88.
Piscinae 14, 93.
Pistes 99.
Pithyuns 84.
Placidiana 96.
Platea 91.
Plevrum 96.
Plotinopolis 115.
Policastellum 116.
Pontescrium 33, 104.
Pontes 10, 24, 25, 33, 102, 103.
Pontzas 100.
Porphyrogenitus 34.
Porțile de Fier 25, 26.
Poseidon 96.
Potamucastellum 115.
Potes 100.
Potidea 94.
Potula 16.
Praevalitana 15.
Precoplje 87.
Preides 117.
Presidio 118.
Pretzuries 99.
Primoniana 97.
Primiana 99.
Priniana 96.
Priscupera 18, 97.
Priscus 103.
Proбини 115, 116.
Procopius 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16,
18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28,
29, 30, 31, 32, 33, 35, 89, 103, 105,
117.
Protesilaus 21.
Pronathidum 96.
Propontida 108.
Protiana 97.
Ptocheium 97.
Ptohiu 95.
Pulpideva 29.
Pupsalus 95.
Pusinum 105.
Putedis 33, 104.

- Quadrifurcata 87.
Quartiana 100.
Quesor 107.
Quinti 97.
Quintodemus 35, 106.
Quinton 106.
Quintovicus 33.
- Rabestum 97.
Racidnița 33.
Racovița 33, 103.
Racule 116.
Rahova 33, 34, 105, 116, 117.
Rama 23.
Ratiaria 33, 104.
Ravennat 15, 16.
Razanj 98.
Razelm 32.
Recidiva, Recediva, Recidua 15,
16, 23.
Remesia 18.
Remesiana 88.
Remus 102.
Repordenes 99.
Residina 117.
Rhechius 94
Rhaedestus 111, 112.
Rhegium 108, 109.
Rhizacum 83.
Rhodope 114.
Ripensa (Dacia) 103.
Reginocastellum 98.
Rodope (Rhodope) 14.
Rolligeras 98.
Roma, Romani, 10, 12, 13, 16, 19, 21,
22, 27, 30, 84, 86, 87, 100, 101, 102,
103.
Romania 9, 12, 14, 22, 27, 29, 30.
Romula 99.
Romuliana (Romyliana) 33, 99.
Romaniana 97.
Rometodia 104.
Rotun 97.
Rusciuc 34, 116, 117.
Rubusta 117.
Rumisiana 88.
- Sabini sancti 95, 96.
Sabiniribes 98.
- Sacerdoțeanu 22.
Sacissus 115.
Saccus 91.
Salebries 98.
Salices 32, 118.
Salmoruda 31.
Saltopyrgus 20, 31, 107.
Sani 33.
Santi Caranta 89.
Sardica 97.
Sardinia 21.
Sarmates 98.
Sarmati 29, 98.
Sarmathum 116.
Sarmisegetuza 16, 23.
Șatava 18.
Sauromati 86.
Sava 15.
Scaplizo 98.
Scares 98.
Scariotasalucra 115.
Scaripara 18, 34, 100.
Scassetana 98.
Scatras 116.
Scatrina 34, 116.
Scedeva 18, 34, 116, 117.
Sceminites 95.
Scemnas 115.
Scentudies 98.
Sceptecasas 33, 99.
Scidreus 97.
Scinzerics 98.
Sciri 14.
Scitaces 115.
Scitia (Scythia) 31, 34, 35, 86, 107,
117.
Sclavini 14, 22, 107, 114.
Scopentzana 97.
Sculcoburgus 20, 99.
Scumbro 99.
Scretisca 88.
Scuanes 98.
Scupi 87.
Scupium 97.
Scydreonpolis 95.
Securisca 33, 106.
Seeck 19.
Selimbria 99.
Selybria 111.

- Selanovce 33.
 Serdica 88.
 Seretus 97.
 Setlotes 100.
 Sevastopol 84.
 T. Severin 22, 25, 26.
 Sextos 113.
 Sucidava 18, 28, 105.
 Siclae 96.
 Silistra 31, 34, 107.
 Sinai 30.
 Singidunum 32, 101.
 Şip 25, 33, 102.
 Siria 28.
 Sirmium 14, 15.
 Şiştov 34, 117.
 Skok 20, 21, 103.
 Skorpil 107.
 Slava Rusă 31, 107.
 Slavii 15, 17, 31, 86.
 Smornes 24, 33, 102.
 Socidava-Sagadava 107.
 Sofia 88.
 Solvani 115.
 Spadizus 116.
 Spania 21, 110.
 Spanţov 28, 106.
 Spelonca 99.
 Speretium 95.
 Spibyus 116.
 Stamazo 97.
 Stari Nicup 34, 116.
 Stendas 100.
 Stenes 97, 99.
 Stenecorta 98.
 Stefana 95.
 Stephani sancti 95.
 Stephanicum 95.
 Stiliburgus 20, 33, 103.
 Stranbasta 98.
 Stratonis (Turius) 21.
 Stramentias 98.
 Strassburg 19.
 Streden 95.
 Stromboli 108.
 Stronges 99.
 Strongyl 108.
 Struas 97.
 Suavastas 98.
 Subaras 99.
 Sucl 116.
 Sucidava 18, 26, 107.
 Sudanel 115.
 Suegogmense 98.
 Suras 116.
 Suricum 97.
 Susiana 33, 103.
 Sycidava, Sycivida 23, 26, 28, 31,
 105, 107, 116.
 Symphygium 96.
 Tacit 20.
 Taliata 33, 102.
 Tamonbari 115.
 Tanata 24, 33, 102.
 Taor 87.
 Tarporum 98.
 Tatarci 88.
 Tauresium 87.
 Taurice 86.
 Tauri 84.
 Taurocomum 116.
 Tauro-sciŃil 84.
 Taurocephalum 115.
 Teesimonte 116.
 Tekija 102.
 Terias 97.
 Tetrapyrgia 87.
 Tezule 97.
 Tharsandala 115.
 Theba 92.
 Theodora 11, 23, 24, 25, 103.
 Theodoropolis 33, 103, 106, 115, 116.
 Pulchra Theodora 32, 118.
 Theodorici 84.
 Theodorus sf. 115, 116.
 Theodorus selentarius 109.
 Thessalia 92, 93, 96.
 Thessalonice 15, 94.
 Therma 95, 96, 117.
 Thermopile 89, 91, 92.
 Thesteum 96.
 Thesaurus 95.
 Thescos 113.
 Thrasarichi 116.
 Thrasi 115.
 Thocyodis 116
 Tibiscum 16.

- Tigas 33, 106, 117.
Tigras 33, 106, 117.
Tillicion 31, 107.
Tillito 31, 107, 117.
Timalciolum 34, 100.
Timacul 100.
Timathochum 99.
Timena 33, 103.
Timiana 98.
Tmoc 100.
Tithyra 25.
Titiena 95.
Tugcona 99.
Tocilescu 20, 28.
Tolcoburgo 99.
Tomaschek 101.
Tomis 32, 34, 117, 119
Tomes 99.
Toparum 115.
Topera 18, 99.
Toperos 114.
Trachinia 91.
Tracia-Thracia 18, 22, 30, 85, 106,
108, 110, 112, 114, 115.
Traian 16, 17, 22, 24, 25, 27, 28, 100,
102, 103.
Traian sf. 115.
Traianopolis 114.
Trana 96.
Transaquincum 29.
Transdierna 23, 28, 102.
Transdrobeta 29.
Translederata 23, 28.
Transmarisca 28, 29, 30, 31, 106.
Trapezus 83.
Trasiana 100.
Tredentetilius 100.
Tricaltus 92.
Tricesa 33, 104.
Trisciana 98.
Tropaeum 32, 34.
Troada 28.
Trosmis, Troesmis 32, 35, 117.
Tudor 25.
Tucidide 12.
Tugurias 98.
Tulcea 31, 35, 107.
Tulcoburgo 99.
Tuleus 115.
Turicla 98.
Turris Traiani 23.
Turris Caesarea 21.
Turris Caesaris 21.
Turribus, Turribas, 34, 100.
Turtucaia 28, 31, 106.
Turules 116.
Turus 98.
Tuttiana 97.
Tusudeaas 98.
Tyrcanus 95.
Tzani 20, 83.
Tzanica 85.
Tzasclis 32, 118.
Tzertzenutzas 99.
Tzimes 98.
Tzitaetus 116.
Tzonpolegon 116.
Tzutrato 110.
Tzyeidon 116.
Uci 115.
Ulibula 95.
Ulmeni 28.
Ulmety 31, 107.
Ulpia Oescus 105.
Ulpiana 88.
Unguri 19.
Unnum 91.
Urbriana 99.
Urdaus 115.
Usiana 97.
Usküb 87.
Usudava-Uscudama 18.
Utus 33, 105.
Vadin 105.
Walde 19.
Valens 26, 28.
Valentiniana 32, 107.
Valeriana 33, 105.
Vallesiana 97.
Valvae 97.
Vandali 9, 10.
Varadia 16.
Vardar 87.
Vardin 33, 106.
Variana 33, 105.
Varna 34, 116.

- Vatican 24.
Vegetius 20.
Weiss 35.
Vella 97.
Veriniana 97.
Veripara 115.
Verus 14, 116.
Via 14, 116.
Vicanovo 34, 100.
Victoriana 97.
Victoriae 97.
Viculea 99.
Vid 105.
Vidava 18.
Vidin 33, 104.
Vidrovaț 33, 103.
Viena 28.
Viminacium 15, 33, 105.
Vindimiola 99.
Voscodavia 18.
Voscodavinți 18.
Voscodavți 18.
Vulpiansus 95.
Xeropotamus 96.
Ymauparubri 115.
Zaldapa (Zeldapa) 32, 34, 117.
Zanes 24, 33, 100, 102.
Zaporojeni 31, 35, 107.
Zdebren 116.
Zeldapa (Zaldapa, Zeldepa) 34.
Zepuries 98.
Zemarchi 115.
Zernes 24, 33, 102.
Zetnucortus 33, 105.
Zicidava (Zicideva) 18, 34, 115, 116
Zisnudeva 18, 34, 116.
Zositersum 115.
Zincyro 115.
Zysbaes 97.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E R R A T A

- A se ceti Procopius in loc de Eutropius, pag. 17.
.. " " Mlodava " " " Moldova " 18.

C U P R I N S U L

	<u>Pag.</u>
Prefața	7
Introducerea	
Vieața autorului	9
Opera sa	10
Caracterizarea operii lui Procopius	11
De aedificiis ca izvor al istoriei Românilor	12
Imperiul roman și imperiul bizantin	12
Hunii în De aedificiis	14
Justiniana Prima	14
Cetăți formate cu apelativul „dava” și „para”	17
Pyrgos-Burg, Turris-Turn in De aedificiis	19
Cetățile romane din stânga Dunării în De aedificiis	23
Lederata și Recidava	23
Drobeta-Theodora	24
Sucidava (Sicivida) Celei	26
Turris Traiani	28
Daphne Constantiana	28
Cetăți și castele la Dunăre și în Dobrogea	30
Textul grecesc	39
Traducerea textului grecesc	83
Indicele numerelor proprii	119

DIN PUBLICAȚIUNILE AUTORULUI

Mitologia greco-romană în lectură ilustrată, 2 vol. cu ilustrații și planșii.

Legende și povești antice, cu stampe și ilustrațiuni.

Monografia Drâstorului-Siistra, cu hărți și ilustrațiuni.

Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei, cu o hartă și ilustrațiuni.

Romanica (Tablele cerate, Insula Șerpilor, etc.) studii istorice, filologice și archeologice, cu o hartă și ilustrațiuni.

Vieața și opera lui G. Lazăr (în colaborare).

Basarabia, privire istorică.

Românii în izvoarele istorice medievale, cu hărți și ilustrațiuni.

Versificațiunea latină, Prosodia și Metrica.

Istoria literaturii latine, Antologie și Crestomație.

Studii pedagogice, Limbile clasice în învățământul secundar și metodică lor.

Secuii și secuizarea Românilor.

Sicules et Roumains, Un procès de dénationalisation.

Date privitoare la maghiarizarea Românilor.

Plinius, Corespondența cu Impăratul Traian, traducere.

Apuleius, Amor și Psyche, cu ilustrațiuni, traducere.

Lucian, Toxaris sau Prietinia, traducere.

Cicero, Discursul pentru Archias, traducere.

PROCOPIUS „DE AEDIFICIIS“

localitățile semnalate în cartea IV

G. Popa-Lisseanu, *Fontes Historiae Daco-Romanorum*

